

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GİRİŞİMCİLİK VE YENİLİK YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI SİYASİ KRİZLERİN TÜRK EKONOMİSİ VE TÜRK
GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİSİ: SURİYE KRİZİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Zülfükar Aytaç KIŞMAN

Hazırlayan
Hilay YALÇIN

Elazığ-2018

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GİRİŞİMCİLİK VE YENİLİK YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI SİYASİ KRİZLERİN TÜRK EKONOMİSİ VE TÜRK
GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİSİ: SURİYE KRİZİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Zülfükar Aytaç KİŞMAN

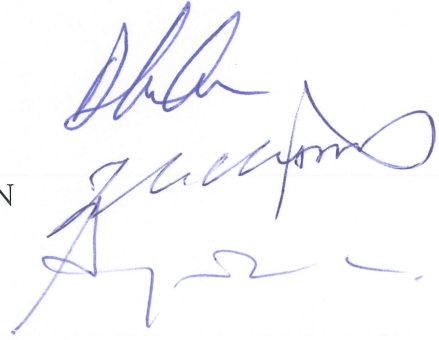
HAZIRLAYAN

Hilay YALÇIN

Jürimiz, 26.07.2018 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezi oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Doç. Dr. Tayfur BAYAT
2. Dr. Öğr. Üyesi Zülfükar Aytaç KİŞMAN
3. Dr. Öğr. Üyesi Atilla YÜCEL



F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****ULUSLARARASI SİYASİ KRİZLERİN TÜRK EKONOMİSİ VE TÜRK
GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİSİ
SURIYE KRİZİ ÖRNEĞİ****Hilay YALÇIN****Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Girişimcilik ve Yenilik Yönetimi Anabilim Dalı
Elazığ-2018 Sayfa: IX+111**

Türkiye, coğrafi konumu, enerji kaynakları, iklimi, tarım ürünlerinin çeşitliliği, turizm imkânları sayesinde dünya coğrafyasında stratejik bir ülkedir. Bu nedenle, tarihi boyunca büyük devletlerin ilgisini çekmiştir ve dünyanın büyük devletleri küresel olaylar karşısında Türkiye'nin tutumunu yakından izlemektedir. Türkiye'nin birçok ülke ile sınırları bulunmaktadır. Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlayan bir ülke olmasının yanında önemli ticaret yollarına sahip Türkiye'nin konumu ülkemize belirli sorumluluklar yüklemektedir.

Ülkeler arasında yaşanan ekonomik, siyasi, sosyal olaylar nedenleri ve sonuçları doğrultusunda ulusal ya da uluslararası boyutta krizlere sebep olabilmektedir. Krizleri meydana getiren sebepler ve sonuçlar farklı türde krizleri ortaya çıkarmıştır. Ülkeler arasındaki ilişkiler Politik Ekonomi kavramının daha sıklıkla incelenmesini zorunlu kılmaktadır.

Türkiye'de yeni olan girişimcilik kavramı türleri ve özellikleri açısından farklı literatürlerde sıklıkla incelenmektedir. Genç nüfus oranı yüksek olan Türkiye'de girişimciliği etkileyen sebepler araştırıldığında girişimciliğin bölgesel kalkınmaya olan etkilerinin önemli olduğu görülmektedir. Girişimcilik sosyal ve ekonomik etkileri ile toplumsal faydalar oluşturmaktadır.

Suriye Krizi sonrasında ekonomik ilişkilerimizin güçlü olduğu ülkelere olan Suriye ile ekonomik, politik ilişkilerimiz incelenmiştir. Suriye krizi nedenleri ile sonuçları açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kriz, Girişimcilik, Dış Ticaret

ABSTRACT

Master Thesis

**The Effects of international crisis on Turkish economy and Turkish
Entrepreneurship: Syrian Crisis Case
Hilay YALÇIN**

**The University Of Firat
The Institute Of Social Science
The Department Of Entrepreneurship And Innovation Management
ELAZIĞ-2018, Page: IX+111**

With its geographical location, energy resources, climate, diversity of agricultural products and tourism opportunities Turkey, is a strategic country in the world. For this reason, throughout its history it has attracted the interest of big countries and world's the largest states takes care about Turkey's attitude during the global events. Turkey has borders with so many countries. Turkey is an important country europe and asia. Moreover, is has important trade borders.

In the first part, the concept of crisis has been defined with economic, political, social reasons of crises. Factors affecting the crisis are explained by informing about the types of crises. The effects of political relations on the concept of crisis have been examined and the effects on economic development have been examined. In the second part, the types and characteristics that made the definition of a new entrepreneurial concept is explained in Turkey. The young population with a high rate of entrepreneurship in Turkey, explain the reasons affecting their impact on the regional development of entrepreneurship that has been investigated. The social and economic influences and social benefits of entrepreneurship are examined. In the third chapter, we examine our economic and political relations with Syria with whom our economic relations are strong. The reasons for the Syrian crisis and the results are explained.

Key words: Crisis, Entrepreneurship, Foreign Trade

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	I
ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
TABLolar LİSTESİ	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ	VII
ÖNSÖZ	VIII
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KRİZ ve KRİZ YÖNETİMİ	3
1.1. Kriz.....	3
1.1.1. Kriz Etmenleri	6
1.1.2. Kriz süreci	8
1.1.3. Krizin Özellikleri.....	10
1.1.4. Kriz Yönetimi	11
1.1.5. Krizin Olumlu ve Olumsuz Sonuçları	13
1.1.6. Krize Yol Açan Faktörler	14
1.2. Kriz Yönetimi ve Yaklaşımları	15
1.3. Kriz Türleri.....	16
1.4. Uluslararası Mali Krizlerin Gelişmekte Olan Ekonomilere Etkisi	17
1.5. Ekonomi Politika İlişkisi – Uluslararası Politik Ekonomi	18
1.5.1. Siyasi İlişkilerin Ekonomik Yatırımlara Etkisi	18

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE’DE DIŞ TİCARET VE GİRİŞİMCİLİK.....	20
2.1. Türkiye’nin Coğrafi Konumu ve Stratejik Önemi	20
2.2. Türk Ekonomisinin Genel Görünümü.....	22

2.3. Türkiye Dış Ticareti	24
2.3.1. Osmanlı'nın Son Döneminden Günümüze Türkiye'de Dış Ticaretin Gelişimi	27
2.3.2. Uluslararası Ticaret ve Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkisi	30
2.4. Türkiye'de Dış Ticaret Ve Girişimcilik	32
2.4.1. Girişimcilik Kavramı	32
2.4.2. Girişimcilik Türleri ve Sınıflandırılması	40
2.4.3. Girişimci Tanımı	41
2.4.3.1. Tüccar Yönelimli Girişimci	42
2.4.3.2. Fırsat Yönelimli Girişimci	42
2.4.3.3. Sosyal Girişimciler	43
2.5. Girişimciliği etkileyen faktörler:	46
2.6. Türkiye'de Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi	47
2.7. Türkiye'de Girişimcilikte Başarı Faktörleri ve Başarısızlık Nedenleri	54
2.8. Bir İstihdam Politikası Olarak Girişimcilik	56
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	60
3. SURIYE KRİZİ VE TÜRK EKONOMİSİ	60
3.1. Suriye Krizi	60
3.2. Türkiye Suriye İlişkileri	71
3.4. Suriye Krizi Öncesi ve Sonrası Türkiye- Suriye Dış ticareti	82
3.4.1. Suriye Krizinin Türk İthalatına Etkileri	91
3.4.2. Suriye Krizinin Türk İhracatına Etkileri	93
SONUÇ	99
KAYNAKLAR	101
EK	110
EK 1. Tez Orijinallik Raporu	110
ÖZGEÇMİŞ	111

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Finansal Kriz Türleri.....	17
Tablo 2.1. Türkiye'nin Serbest Ticaret Antlaşmaları	26
Tablo 2.2. Ülkemizin 1996-2003 İthalat ve İhracat TUIK Verileri	29
Tablo 2.3. İthalatın Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (%).....	29
Tablo 2.4. Girişimcilik Teorisinin ve Girişimcilik Teriminin Gelişimi.....	33
Tablo 2.5. Girişimciliğin Nesilden Nesle Aktarılmasında Etkili olan Temel Unsurlar .	34
Tablo 2.6. Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinin Araştırıldığı Çalışmalar	38
Tablo 2.7. Kar Odaklı Girişimci ve Sosyal Girişimci: Ortak ve Farklı Özellikleri	44
Tablo 2.8. “Girişimci” ve Girişimcilik” Tanım ve Temel Özellikleri	45
Tablo 2.9. Ekonomik Kalkınma Evresi Bakımından 2010 Yılında 59 GEM Ülkesinde Girişimci Aktivite Durumu.....	51
Tablo 2.10. Girişimcilerle Yapılan Görüşme Formu	52
Tablo 2.11. Başarılı Bir Girişimcinin Eğitim İhtiyaçları	53
Tablo 3.1. Ülkelere Göre Suriyeli Mülteci Rakamları (AFAD)	64
Tablo 3.2. Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Barınma Merkezlerine İlişkin Temel Veriler	68
Tablo 3.3. Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Maliyeti.....	69
Tablo 3.4. Cilvegözü Sınır Kapısından Geçiş Yapan Lojistik Araçları	70
Tablo 3.5. İki Ülke Arasında Ticaretin Altyapısını Düzenleyen Anlaşma ve Protokoller	84
Tablo 3.6. Türkiye-Suriye Dış Ticaret Verileri (milyon dolar)	85
Tablo 3.7. Cilvegözü Sınır Kapısından Geçiş Yapan Lojistik Araçları.....	87
Tablo 3.8. Türkiye’nin Suriye’ye İhracatında Ürün Grupları	88
Tablo 3.9. Türkiye’nin Suriye İhracatında İlk 10 İl.....	89
Tablo 3.10. Kriz Sonrası Türkiye-Suriye Dış Ticareti.....	90

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Örgütsel Çevre ve Kriz Etmeleri	7
Şekil 1.2. Kriz Yönetim Süreci	10
Şekil 1.3. Kriz Yönetim Süreci.....	13
Şekil 2.1. Türkiye'nin Ortadoğu Coğrafyasında Yeri	21
Şekil 2.2. Girişimcilikte 4 Önemli Yetenek	40
Şekil 2.3. İşletmelerde Girişimcilik Özelliğini Etkileyen Faktörler: İç Girişimcilik	56
Şekil 3.1. Avrupa Yasa dışı göç yolları (2015, Ocak-Temmuz)	63
Şekil 3.2. Ülkelere Göre Suriyeli Mülteci Rakamları (AFAD).....	65
Şekil 3.3. Türkiye'de bulunan Suriyeli sayısının ilk 10 ile göre dağılımı ()	66
Şekil 3.4. Fırat Nehri Su Potansiyeli	74
Şekil 3.5. Dicle Nehri Su Potansiyeli	75
Şekil 3.6. Dicle ve Fırat Nehri.....	75
Şekil 3.7. Suriye'ye en çok İhracat Yapan Bazı İllerin Toplam İhracatında Suriye Payı	90
Şekil 3.8. Suriye'den Yapılan İthalat Verileri (1996-2001) Değer: 1000 ABD Doları.	91
Şekil 3.9. Suriye'den Yapılan İthalat Verileri (2002-2011)	92
Şekil 3.10. Suriye'den Yapılan İthalat Verileri (2012-2018) Değer: 1000 ABD Doları	93
Şekil 3.11. Suriye'ye yapılan İhracat Verileri (1996-2001) Değer: 1000 ABD Doları	94
Şekil 3.12. Suriye'ye yapılan İhracat Verileri (2002-2011) Değer: 1000 ABD Doları	94
Şekil 3.13. Suriye'ye yapılan İhracat Verileri (2012-2018) Değer: 1000 ABD Doları	95
Şekil 3.14. Suriye Krizinden Doğrudan Etkilenen 14 Komşu İlin Suriye'den İthalatı...	96
Şekil 3.15. Suriye Krizinden Doğrudan Etkilenen 14 Komşu İlin Suriye'ye Olan İhracatı	97

ÖNSÖZ

Türkiye, geçmişten beri coğrafi, siyasi ve kültürel bağlarından ötürü Ortadoğu Coğrafyasında meydana gelen olayların dışında kalamamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile Türkiye Ortadoğu ülkeleri ile kontrollü bir strateji ile ilişkilerini devam ettirmiştir. Konumu itibari ile Türkiye sıklıkla krizlerle karşılaşmıştır. Bu nedenle, Türkiye her dönemde stratejik politikalar üretmek durumunda kalmakla birlikte işletmelerin kriz süreçlerinin yönetimi konusunda tecrübeli oldukları söylenebilmektedir. Ülkemizde hemen her dönemde doğrudan ya da dolaylı olarak etkisi görülen krizler, örgütlerin performansını etkilemekle birlikte örgütlerin yapıları ve özelliklerini de etkilemektedir.

Kriz dönemlerinde, işsizliğin artması, kalkınma hızının azalması, ülkelerin gelişmişlik düzeyinin seyri, buna bağlı olarak üretilen politikalar ile şekillenmektedir. Bu anlamda, genç nüfusu yüksek olan ülkemizde Suriye Krizi sonrası sayısı gün geçtikçe artan mülteci akını ile işsizlik önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu doğrultuda, girişimcilik faaliyetleri yerel ekonomilerin güçlendirilmesi, kalkınmanın artırılmasında önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen Eser
AB	: Avrupa Birliği
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
C.	: Cilt
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği
GEM	:Dünya Girişimcilik Platformu
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KOBİ	: Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler
MUSİAD	: Müstakil Sanayiciler ve İş Adamları Derneği
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD	: Organization for Economic Co-operation and Development (Ekonomik kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu,
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TCDD	: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TUSİAD	: Türkiye Sanayiciler ve İş Adamları Derneği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Girişimcilerin, ülkelerin ekonomik gelişiminde önemli bir misyonu vardır. Temel olarak, yeni bir fikir üzerinden iş üreterek ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunurlar. Girişimcilik, geçmişten günümüze incelendiğinde, sonuçları itibari ile gelişen ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik istikrarını sağlamak adına olumlu etkileri olan bir kavramdır. Türkiye, gen nüfusu oranı oldukça yüksek olan bir ülkedir. Bu nedenle küresel bir sorun olan işsizlik ülke ekonomisinin gelişiminde karşılaştığı en büyük sorunlardan biridir. Gen nüfus oranının yüksek olmasının yanı sıra Türkiye dünyada oldukça önemli bir coğrafyada yer almaktadır. Dünya ticaretine yön veren önemli ticaret yollarını bünyesinde barındırması, Asya ile Avrupa kıtalarını birbirine bağlaması ülkemizin global anlamda prestijini artırmaktadır. Bu doğrultuda, Türkiye gelişmekte olan bir ülke olarak dünyanın en büyük güçleri sayılan devletlerin yakından izlediği ülke konumundadır. Çalışma 3 bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, kriz kavramının tanımı yapılarak ülkeler arasındaki krizlerin ekonomik, siyasi ve sosyal nedenleri ile sonuçları uluslararası boyutta incelenmiştir. Kriz türleri ve krizi etkileyen faktörler açıklanmıştır. Siyasi ilişkilerin krizler ve ekonomik gelişmişlik üzerindeki etkileri politik ekonomi bağlamında incelenmiştir. Türkiye, önemli ticaret yolları üzerinde olması, iklim çeşitliliği, zengin maden yatakları ile tarihi boyunca ve günümüzde özellikle Ortadoğu Coğrafyasının önemli ticaret merkezlerinden biridir ve hala yoğun göç alan bir ülke olarak birçok ülkeye sınırı bulunmaktadır. Bu anlamda, komşu ülkelerde yaşanan krizlerden doğrudan ya da dolaylı etkilenmektedir, bu süreçlerde yoğun gler almaktadır. Yaşanan krizler ülkemizi ekonomik, politik ve sosyal açılardan ciddi zorluklarla karşı karşıya getirmektedir. Türkiye, dünya siyasetini ve ekonomisini etkileyen büyük kriz süreçlerinde etkin politikalar üretmek, ekonomisinin mevcut gelişimini etkilemeyecek şekilde ve gelişim hedeflerinden taviz vermeyecek bir tutumla politikalar izlemek durumundadır. Bu anlamda uygulanmak istenen politikalar verimli stratejiler doğrultusunda üretilmelidir. Bu çalışmada, konumu nedeni ile sıklıkla krizlere maruz kalan ve hlihazırda yanı başındaki komşu ülkelerdeki siyasi, ekonomik krizlerden etkilenen ülkemizin krizleri yönetirken uyguladığı önemli politikalar incelenmiştir. Bu

dönemde ülkemiz özellikle yoğun göç almasına rağmen insani tutumunu koruyarak dünyanın en güçlü ülkelerine örnek teşkil edecek politikalar uygulamıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, girişimciliğin, toplum üzerindeki sosyal ve ekonomik faydaları incelenerek girişimcilerin kişisel özellikleri hakkında bilgiler paylaşılmıştır. Suriye Krizinden sonra olumsuz etkilenen Türk Ekonomisinde girişimcilik kavramının rolü incelenmiştir. Girişimciliğin bu anlamda kalkınma politikalarının önemli bir parçası olduğu, istihdamın arttırılmasında önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Araştırmalar yapılırken Suriye Krizi öncesi ve sonrasındaki dönemlerdeki girişimcilik ve dış ticaret verileri analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarının Türk Ekonomisi üzerindeki etkileri belirtilerek Türkiye’deki girişimcilik faaliyetlerine olan olumlu ve olumsuz sonuçları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde, ekonomik ilişkilerimizin güçlü olduğu ülkelere olan Suriye ile ilişkilerimiz incelenmiştir. Suriye krizi nedenleri ile sonuçları açıklanmış ve krizin Suriye ile dış ticaretimiz üzerine analiz edilmiştir. Bu anlamda, Türkiye özellikle son dönemlerde küresel bir sorun haline gelen Suriye Krizi sonrasında ülkemize gelen mültecilerin her geçen gün sayısının artmasına rağmen, krizlerden en az etkilenecek şekilde politikalar üretmek adına sorumluluğunu yerine getirmiştir.

Bunun yanı sıra 2023 hedefleri doğrultusunda özellikle Suriye krizi sonrasında krizden olumsuz etkilenen dış ticaret potansiyelimizi artırmak, ekonomik gelişmişlikte sürdürülebilirliği sağlamak, ihracat kapasitemiz göz önüne alınarak ihracata dayalı alt yapıyı güçlendirerek hedeflenen 500 milyar Dolara ulaşmak, her anlamda kalkınmayı sağlayarak toplumun yaşam kalitesini artırmak gayesi ile Türkiye birçok önemli projeyi hayata geçirmiştir. Bu doğrultuda, ülkemizde girişimciliğin teşvik edilmesi, böylelikle işsizliğin azaltılması, teknoloji ve bilim üreterek katma değeri yüksek üretimin desteklenmesi, yerel ekonomilerin güçlendirilerek bölgesel kalkınmanın sağlanması amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KRİZ ve KRİZ YÖNETİMİ

1.1. Kriz

Kriz kavramı genel olarak incelendiğinde, etimolojik kökeni Yunancadan gelen ‘krisis’ kelimesine dayandığı görülmektedir. Farklı alanlarda kullanılan kriz kavramı, Tıp biliminde ‘beklenmedik şekilde meydana gelen hastalık ya da mevcut bir hastalığın en ileri aşamaya ulaşması’ anlamında kullanıldığı gibi sosyal bilimler alanında ‘aniden meydana gelen kötüye gitme durumu’ anlatmaktadır. ‘Buhran ve bunalım’ kelimeleri ile eş anlamlı olduğu söylenebilen kriz kavramının mali, ekonomik, siyasi, finansal, hükümet ve ahlaki kriz gibi farklı türlerinin olduğu bilinmektedir. Bilimsel terminolojinin yanı sıra günlük dilde de sıkça kullanılan bu kavramın sosyal bilimler alanında sübjektif karşılığı olduğundan net bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Herhangi bir olayın ya da durumun kriz olarak tanımlanması bireysel yargılara göre değiştiğinden kriz diye ifade edilen durumun ya da olayın temel özelliklerini ve sebeplerini bilmek gerekmektedir.¹

Herhangi bir ülkeyi ya da bölgeyi etkileyebilen krizlerin insanlık tarihinde dünya geneline yayıldığı dönemler olduğu da bilinmektedir. Tarih boyunca insanların yaşadığı önemli sorunlardan biri olarak kabul edilen krizlerin, ekonomiye ve politikaya etkilerini ulusal, uluslararası kurumlar tarafından hazırlanan raporlar ve bilimsel araştırmalardan incelemek mümkündür. Bununla birlikte, evrensel iktisat gelişiminin ve mali krizlerin dünya genelinde yarattığı etkiler uluslararası kaynaklar üzerinden incelenebilmektedir.²

Herhangi bir ülkede ya da bölgede yaşanan kriz, diğer bölgelerin ekonomik ve politik yapısı üzerinde etkili olabilmekte ve etkilediği tüm bölgelerin ekonomik sosyal siyasal dengelerini sarsabilmektedir. Bu bağlamda, kriz türlerinden herhangi birinin tanımını yaparken, sebeplerine değinerek sonuçlarına atıfta bulunurken ya da bu

¹ Coşkun Can Aktan, Hüseyin Şen, “Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri”, *Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı*, Kasım- Aralık 2001, Sayı:42, Cilt:11, s.1.

² Hakan Ay, Öznur Uçar, “Üç Küresel Ekonomik Krizin Analizi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 1, Yıl: 2015, s.12.

krizlerin muhtemel etkilerini azaltarak sonuçlarından dersler çıkarırken farklı iktisadi düşünceler geliştirilmiştir.³

Devlet, işletme şirketleri ve toplum açısından değerlendirildiğinde, enflasyonun herhangi bir ülke ya da bölgede hizmet koşulları ve üretim alanlarını öngörülmeleyen bir şekilde ve yüksek miktarda etkilemesi halinde krizden bahsedilebilir. Bir karmaşa olarak tanımlanabilen kriz kavramı üzerine farklı yorumlar yapılabilmekte, farkı ve çeşitli sebepler sunulabilmektedir.⁴

Gittikçe globalleşen günümüz dünyasında teknolojiideki hızın artması ile işletmeler rekabet ortamına ve koşullarına uyum sağlamakta zorlanmakta ve kriz diye ifade edilebilecek durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. İşletmeleri etkileyen krizler etkili oldukları ülke ya da bölgede derecesi değışmekle birlikte ülke ekonomilerini ve toplumsal sosyal yapıyı etkilemektedir.

Öngörülmesi zor, aniden ortaya çıkan kriz süreçleri, ülkelerin uzun veya kısa vadeli ekonomik hedeflerini sekteye uğratan süreçlerdir. Özellikle Türkiye ekonomisinde oldukça önemli olduğu kabul edilen KOBİ'ler, ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasına ve istikrarına katkıda bulunan işletmelerdir. İyi yönetilemeyen kriz süreçleri KOBİ'lerin iflasına neden olabilmekte toplumun kalkınma hızını yavaşlatmaktadır.⁵

Kriz, globalleşme ve dünya politikaları üzerinde kısa ve uzun vadelerde etkili olmaktadır. Kriz, ihracat potansiyelini azaltarak yabancı yatırımların engellenmesine, üretimin azalmasına ve buna bağlı olarak kalkınma hızını yavaşlatmakta ve istihdamın azalmasına neden olmaktadır. Dolayısı ile devletlerin kriz süreçlerini iyi yönetmeleri ve kriz süreçlerinde dış ticaret potansiyellerini şekillendiren politikaları gözden geçirmeleri gerekmektedir.⁶

³ Fatih Mehmet Eren, *Ekonomik Krizler ve Kriz Göstergeleri: 1990 Sonrası Dünyada Yaşanan Krizler ve Türkiye ve Karşılaştırması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2010, ss.1-3.

⁴ Zübeyir Turan, "Dünyadaki ve Türkiye'deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi", *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2011, Cilt 4, Sayı:1, ss.56-57.

⁵ Mikail Erol, "Ekonomik Kriz ve KOBİ'ler", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 2010, Cilt:5, Sayı:1, ss.166-167.

⁶ Davut Ateş, "Küresel Ekonomik Kriz, Devlet, Dış Politika", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2010, Cilt:7, Sayı: 1, Ss.195-197.

Döviz piyasasındaki dalgalanmalar üretim ve hizmet faktörlerini şiddetli bir şekilde etkileyerek krizin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Reel Kriz ve Enflasyon Krizi olmak üzere makroekonomik Krizler, Finansal Krizler, Para Krizi, Bankacılık Krizi, gibi ekonomik kriz türlerinin yanında Dış Borç Krizi de başka bir kriz türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik kriz türleri birbirini etkilemekte ve birbirinden etkilenmektedir.⁷

Krizler ulusal, uluslararası birçok sebepten kaynaklandığı gibi, para politikalarından, işletmelerin yönetim sistemlerinden, işletmelerin dahil olduğu sektördeki uygulamalardan da kaynaklanabilmektedir. Bu anlamda, dünya genelinde tüm işletmelerin ve istihdamın büyük bir parçasını oluşturan KOBİ'lerin, ekonominin gelişimi ve ilerlemesindeki etkisi göz önüne alındığında, kriz dönemlerinde KOBİ'lerin performansının oldukça önemli olduğunu belirtmek gerekir. KOBİ'ler iflas sürecine girdikçe iş birliği içinde olduğu diğer işletmelere ve sektöre etkisi de olumsuz yönde olacaktır. KOBİ'ler ülkelerin sosyal kalkınmasına da katkı sağladığından kriz süreçlerinde desteklenmeleri gerekmektedir.⁸

Günlük hayatta sıkça kullanılan kelimelerden biri olan kriz kelimesi, farklı bilim dallarında da yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu yaygın kullanımı kriz kavramına diğer bilim dallarında da meşruluk ve anlam kazandırmıştır. Sosyal bilimlerde tanımının yapılması güç olan kriz, çaresizlikle ilerleyen gerilimli bir süreci ifade etmektedir. Öte yandan, krizlerin tümüyle kötü sonuçlara yol açmamakla beraber kriz süreçleri iyi yönetildiği durumlarda krizlerin işletmelere fırsatlar sunduğunu da belirtmek mümkündür. Bu bakış açısından yola çıkıldığında, krizleri; örgütün, bireyin ve toplumun karşılaştığı zor bir süreç ve bu zor sürecin sağladığı fırsatlar olarak tanımlamak doğru olacaktır.⁹

Her ülke ya da işletme krizle karşılaşabilir. Devlet yöneticileri ve işletmelerin kriz süreçlerini yönetebilecek yetkinlikte olmaları gerekmektedir. Coğrafi konumu itibari ile stratejik öneme sahip olan ülkemiz, tarih boyunca krizler yaşamış ve farklı

⁷ Hülya Ardiç, "1994 ve 2001 Yılı Ekonomik Krizlerinin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bilançosunda Yarattığı Hareketlerin İncelenmesi", *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Muhasebe Genel Müdürlüğü*, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, Aralık 2004, Ss.1-5.

⁸ Erol, a.g.e. Ss.165-166.

⁹ Abdullah Özçelik, *367 Tartışmaları Bağlamında Siyasi Krizler, Aktörler, Sebepler, Boyutlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, Ss.1-2.

krizlerden etkilenmiştir. Bu bağlamda, özellikle uluslararası düzeyde yaşanan siyasi krizlerin diplomatik yönden doğru anlaşılması, kriz süreçlerinin etkin yönetilmesi, aracı ülkelerin kendilerine düşen rolleri olması gereken şekilde kavramaları gerekmektedir.¹⁰

Çin, kriz kavramını “fırsat” ve “tehlike” anlamına gelen iki farklı sembol ile tanımlayarak kriz kavramının pozitif ve negatif sonuçlarının olabileceğine dikkat çekmektedir. Kriz kavramı, Psikoloji alanında, kişilerin yaşamlarında değişime bağlı olarak ortaya çıkan kırılgan bir süreci tanımlarken politik olarak, politik liderlerin sistem yönetiminde başarısız olmasını, uluslararası politikada etkin olamama durumunu, siyasi partilerin çeşitliliğinin olmamasını ifade etmektedir.¹¹

Kriz süreçlerini etkin bir şekilde yöneten işletmeler için krizler çoğu zaman gelişme fırsatıdır. Bu yöntem ve bakış açısı ile krizlerin olası olumsuz sonuçları en aza indirgenerek dersler çıkarılabilir ve ilerleyen süreçlerde yaşanma ihtimali olan krizlere karşı tedbirli ve donanımlı olunabilir.¹²

1.1.1. Kriz Etmenleri

Örgütlerin kriz yaşamasında, krizden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmesinde farklı sebepler etkili olmaktadır. Bu sebepler, çevresel ve örgütsel olarak incelenebilmektedir.

A) Çevresel Etmenler:

Çevresel sebeplerin, örgütlerin krizle karşılaşmasında etkisi büyüktür. Örgütleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkiyebilen çevre, hızlı ve devamlı bir değişim içinde olduğundan, işletmelerin kriz süreçlerinde belirsizlik derecelerini yükseltmekte, yönetim tarafından alınan kararların etkisini azaltmakta ve işletmelerin krizle karşı karşıya gelmesine sebep olmaktadır.

¹⁰ Ozan Örmeci, “Uluslararası Krizler ve Kriz Yönetimi”, Uluslararası Politika Akademisi, İnternet Makalesi, 2014, s.1.

¹¹ Günseli Nilhan Patan, *İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Stratejisinin Önemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, 2009, s.3.

¹² Karaköse, a.g.e .Ss.9-11.

Örgütleri iflasa ve krize iten faktörler şu şekilde ifade edilebilir:¹³

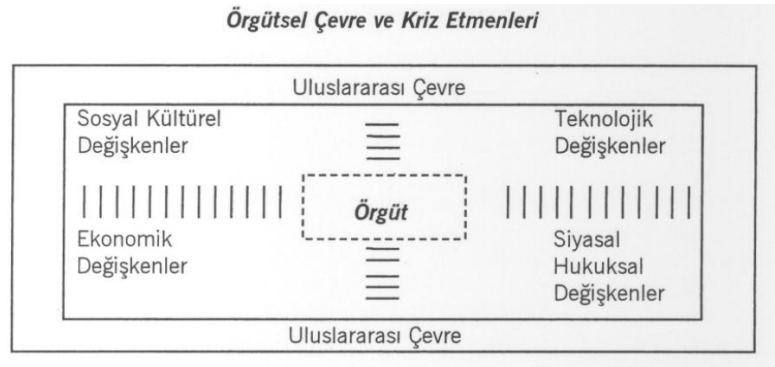
- a) Sistemdeki ekonomik sorunlar
- b) Teknolojide gözlemlenen hızlı gelişmeler
- c) Toplumsal olaylar ve kültürel sebepler,
- d) Siyasi değişkenlerin etkili olduğu gelişmeler,
- e) Globalleşen çevresel faktörler,
- f) Doğal faktörler

Ulusal ve uluslararası konjonktürden etkilenmekte olan kriz süreçlerinde örgütler, global düzeyde içinde bulunduğu çevreye uyum sağlamalı, kendisini şekillendiren ortam ile bağıını kesmemeli, bireylerin ve toplumların yaşamlarına aykırı olmamalıdır. Aksi halde örgütler, dış çevrelerinde kendilerinden bağımsız meydana gelen çevresel etmenlerden etkilenerek krize sürüklenmektedirler.¹⁴

B) Örgütsel Etmenler:

Örgütsel Yapı:

Değişen çevre koşullarına uyum sağlayamayan, iletişimsel sorunlardan kaynaklı, sorunların organizasyonun üst gruplarına, yönetim birimine ulaşmadığı bir yapı mevcut ise, bu durum örgütün krizle karşılaşma olasılığını artırır, krizle baş edebilme ihtimalini azaltır.¹⁵



Şekil 1.1. Örgütsel Çevre ve Kriz Etmeleri

Kaynak: Kriz Etmenleri (Can,1997: 313).

¹³ Hasan Demirtaş, “Kriz Yönetimi”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Yaz 2000, Sayı:2, ss.312-313.

¹⁴ Erol, a.g.e. Ss.166-167.

¹⁵ Demirtaş, a.g.e. Ss:312-313.

Yönetimin Niteliği: Örgütlerin krize sürüklenmesinin en önemli sebeplerinden biri, üst düzey yöneticilerin çevresel değişimleri takip etmemeleridir. Yöneticilerin bu değişikliklerle ilgili gerekli bilgi akışından uzak kalmaları, bu bilgileri iyi değerlendirmemeleri neticesinde ortaya çıkan yetersizlikler krize sebep olmaktadır.¹⁶

Kriz süreçlerinde en çok ihtiyaç duyulan, yöneticilerin bilgi beceri ve deneyimleridir. Kriz süreçlerinde, aniden gerçekleşen olağanüstü durumlarda yaşanan sorunları etkin bir şekilde çözmek, örgütü krizden kurtarır ve deneyimli lider yöneticiler bu süreçlerden sonra ortaya çıkarlar.¹⁷

1.1.2. Kriz süreci

Dünya genelinde küreselleşmenin en büyük sonuçlarından biri ekonomik istikrarsızlığın ortaya çıkmasıdır. Önceden tahmin edilmeyen, işletmelerin varlıklarını ve amaçlarını tehlikeye kötü gidişat süreçleri, etkin bir lider tarafından yönetilmediği zaman örgütlerin kriz sürecine girmeleri kaçınılmazdır. Krizin 6 dönemden oluştuğu söylenebilir;¹⁸

a) Kavramı itibari ile krizlerin başlangıç evreleri kültürel kodlarla şekillendirilebilir.

b) Örgütleri krize götüren etmenlerin erken tahmin edilmemesi ile birikmenin yaşanması kuluçka dönemidir.

c) Belirleme evresi, karar mekanizmasının krizi algılar hale geldiği evredir.

d) Kriz sinyallerinin örgüt yöneticileri tarafından bilinir ve engellenemez hale gelmiş olması hücum safhasıdır.

e) Kriz sürecinin en önemli özelliklerinin anlaşılıp kontrol altına alındığı evre, Kurtarma safhasıdır.

f) Yenilenme evresinde, örgüt eski istikrarlı sürecine geçmesi için mevcut kuralların, yönetim şekillerinin değiştirilerek olası farklı krizlere karşı donanımlı hale gelmesi sağlanmaktadır.

¹⁶ Demirtaş, a.g.e. Ss.312-313.

¹⁷ Feridun Sezgin, “Kriz Yönetimi”, *Manas Sosyal Bilimler Dergisi*, 2003, Cilt: 4, s. 150

¹⁸ Aykut Arslan, “Kriz Yönetiminde Liderlik”, *Akademik Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Kırgızistan, Ekim-Kasım-Aralık 2009, Sayı: 18, Ss.179-182.

Kriz süreçlerinde, içsel ve dışsal sebepler etkili olmaktadır. Dışsal sebepler; sosyal kültürel problemler, yasal süreçler, politik gelişmeler, insani değerlerin değişim sürecine girmesi şeklinde ifade edilebilmektedir.

İşletmelerde farklı krizden bahsedilebilmektedir;¹⁹

- Dış ekonomik saldırılar (boykot etme, rüşvet, vergi yaptırımları)
- Dış kaynaklı bilgiye yönelik saldırılar (Bilgi gizliliğine riayet edilmemesi, kirli bilgi ve dedikodunun artması)
- İşletim organlarının durması (gözdağı verme, tehdit, yönetici kaçırmak)
- İnsan kaynakları faktörleri (personellerin düşük motivasyonla çalışması, yöneticilerin değişmesi, mesleki hataların artması)

Beklenmedik bir şekilde ortaya çıktığı ifade edilen kriz kavramı, iyi yönetilen işletmeler için aniden ortaya çıkan bir kavram değildir. Kriz belirtilerinin iyi anlaşılmadığı durumlarda kriz süreci gerçek anlamda başlar. Kriz oluşurken farklı aşamalardan geçer. Bunlar;

Körlük evresi: Yöneticilerin kriz sinyallerinin farkına vardığı ancak gerekli değişimleri uygulama konusunda yetersiz kaldıkları evredir. Bu evrede işe vakıf olan, yetkin kişi sayısı azdır, etkin iletişimde aksaklıklar görülür, gerilimli bir süreçtir.²⁰

Atalet: Yaşanan kriz sürecinin etkileri ve sonuçları üzerinde değerlendirme yapılmaz. Dolayısı ile üst düzey yöneticiler sürece karşı hazırlıksızdır, tedbirsizdir. Krizin boyutu arttıkça gerilim artar ve işletmenin tüm birimlerinde kriz etkisini göstermeye başlar.

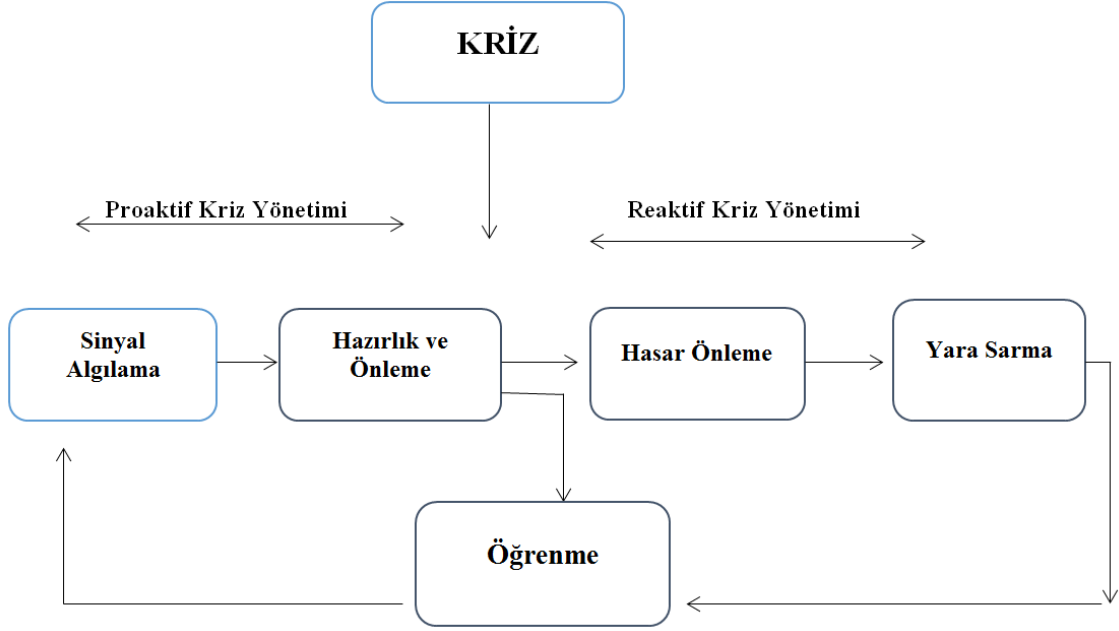
Yanlış Kararlar ve Faaliyetler: Bu evrede iç ve dış çevreden kaynaklı değişiklikler üzerine yoğunlaşılmasından kaynaklı belirsizlikler günden güne belirginleşir. Kişisel yorumlar artar. Karar mekanizmasını inandırmak ve stresi

¹⁹ Abdullah Soysal, Hasan Alpay Karasoy, Sedat Alıcı, “KOBİ’lerde Kriz Yönetimi: K. Maraş’ta Tekstil Sektöründeki KOBİ’lerde Bir Uygulama”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, Sayı: 21, Ss.431-434.

²⁰ Hasan Tagraf, N. Talat Aslan, “Kriz Oluşum Süreci ve Kriz Oluşum Sürecinde Proaktif Yaklaşım”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 2003, Cilt: 4, Sayı 1, Ss.149-151.

azaltmak için çoğunluğun onay verdiği uygulamalara yönelim ortaya çıkar. Buna rağmen herkes tarafından kabul gören stratejiler geliştirilemez.

Kriz Yönetim Süreci aşağıdaki tablo ile gösterilebilir;



Şekil 1.2. Kriz Yönetim Süreci 21

1.1.3. Krizin Özellikleri

Kriz işletmeleri ve insanları etkiye özelliğine sahiptir. Çevresel etmenlerden etkilendiği gibi çevresini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileme gücüne sahiptir. Krizler, işletmeler için kötü bir sürecin başlangıcı olabileceği gibi işletmelerin değişme ve gelişme süreci için fırsat da olabilmektedir.²²

Çevresel ya da örgütsel kaynaklı krizlerin belirli özellikleri;²³

- Örgütlerin amaçlarını tehdit ederek varlığını riske atması
- Organizasyonların öngörme mekanizmalarının yeterli olmaması
- Hızlı müdahale ihtiyacı ve zaman baskısı oluşturmaları
- Beklenmeyen değişikliklere sürpriz olması
- Karar alma süreçlerinde gerilimin yaşanması

²¹ Tagraf, Aslan, a.g.e. s.152.

²² Karaköse, a.g.e. s.1.

²³ Mehmet Öz, “Krizin Özellikleri”, Stratejik İletişim, İnternet Makalesi, Ocak 2014, s.1

- Korku ve endişeye sebep olması
- Kontrol mekanizmasının olmaması ya da yetersiz olması

Belirsizlik süreci olan krizler işletmelerde üretim verimliliğinde ve kapasitesinde düşümlere sebep olmaktadır. Krizler, ülkelerin ve işletmelerin iç ve dış dinamiklerinden kaynaklanabilir ve bankacılık sektöründe dengesizliklere sebep olabilir.²⁴

Kriz kavramının farklı tanımlarının olması krizin farklı birçok özelliğinin olmasına zemin hazırlamıştır. Krizler, örgütlerin kalkınma planlarını, mevcut stratejilerini olumsuz yönde etkilemekte geleceklerini, kalkınma planlarını tehdit etmektedir. Bununla birlikte, krizler hızlı müdahale edilmesi gereken süreçlerdir. Aksi halde örgütün tüm işlevsel mekanizmaları etkisiz hale gelir.²⁵

1.1.4. Kriz Yönetimi

Krizin olumsuz etkilerini azaltıp olumlu etkilerini artırmak, krizleri yönetmedeki beceriler ile yakından ilişkilidir. Kriz süresince, krizin işletme ve sektör üzerindeki etkisini doğru tanımlamak ve net bir şekilde anlamak toplumsal duyarlılıkları dikkate almak son derece önemlidir. Kriz yönetiminin bütün evrelerinde ‘liderlerin’ rolü büyüktür. Kriz sürecinin yönetiminde, sonuç odaklı dersler çıkarılması, çıkarılan derslerin örgüt içindeki üyelere anlatılması ve uygulanmasında kriz sürecini yürüten kişi ya da kişilerin önemi büyüktür. Kriz sürecini yönetme, muhtemel bir krizin engellenmesine, mevcut krizin etkilerinin bertaraf edilmesine ve azaltılmasına yönelik çabaları içerir.²⁶

Kriz sürecini altı aşamada incelemek mümkündür;

- Krizden kaçınma evresi
- Kriz yönetimi hazırlanma evresi
- Krizi saptama evresi

²⁴ Hasan Abdioğlu, Ahmet Büyüksalvarcı, Engin Dinç, “Şirketlerin Mali Yapıları Üzerinde Ekonomik Krizlerin Etkileri: 2001 ve 2008 Ekonomik Krizleri Üzerine Bir Araştırma”, *Akademik Fener Dergisi*, Mayıs 2010, Cilt:8, Sayı:14, Ss: 1-3.

²⁵ Sezgin, a.g.e. Ss.181-185.

²⁶ Muzaffer, Aydemir, M. Kemal Demirci, “Son Dönemde Yaşanan Krizlerin İşletmeler Üzerindeki Olumlu Etkilerinin Analizi”, *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2005, Cilt: 29, No: 1, Ss.65- 81.

- Kriz dondurma evresi
- Krizi çözme evresi
- Krizden faydalanma evresi

Krizler, insanlardan ve doğal sebeplerden kaynaklananlar olarak iki şekilde incelenebilmektedir. Bununla birlikte, başka bir açısına göre 3 farklı tür kriz vardır.

1) Aniden meydana gelen krizler

2) Zaman içinde meydana gelen krizler

3) Uzun süren krizler

Krizler, kısa sürede işletmelerin tüm birimlerini etkiyebilir ve üretimde düşüslere sebep olabilir. Bu süreçlerin mantıklıca, sistemsel ve belli bir plan dahilinde uygulanan stratejiler ile takip edilmesi kriz yönetimi kavramını açıklamaktadır. Krizleri yöneten kişilerin, çözüm odaklılık konusunda uzman olması, öngörü yeteneğinin gelişmiş olması, tüm grup üyeleri ile iletişim ve etkileşim içinde olması gerekmektedir.²⁷

Her işletmenin krizle karşılaşma olasılığı vardır. Yöneticiler ilk olarak işletmeleri krizden çıkaracak olan kişilerdir. Gün geçtikçe globalleşen dünyamızda rekabet artmaktadır ve iyi yönetilmeyen işletmelerin krize sürüklenme ihtimali de artmaktadır. Dolayısı ile işletmelerin başında bulunan ve süreç yönetenlerin kişilerin durum analizi yaparak kriz risklerini önceden görebilmesi ve gerekli tedbirleri alması oldukça önemlidir. Bu strateji ile çalışan işletmelerin varlıklarını devam ettirebilmeleri daha kolaydır.²⁸

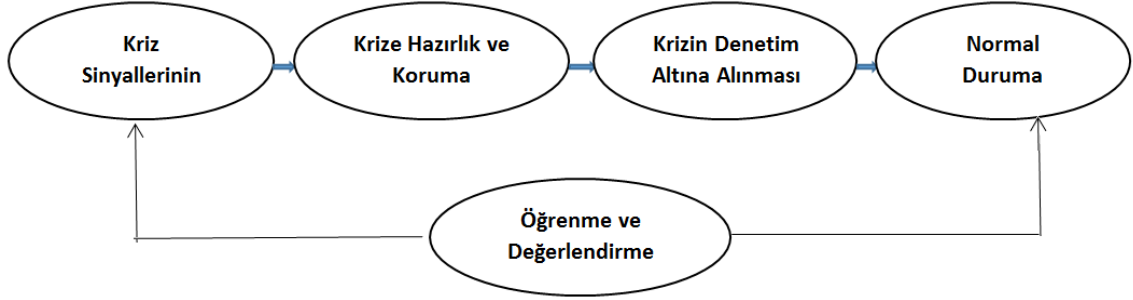
Krizlerin etkili olduğu örgütlerde, yönetim sisteminin etkin ve becerikli olması durumunda yönetilen kriz olmaktadır. Aksi durumda kriz ve krizle birlikte ortaya çıkan etkiler örgüt üzerinde hakim durumdadır. Krizin en önemli özelliklerinden olan öngörülememe faktörü yönetim birimlerini ve özellikle de örgüt yöneticilerini en çok zorlayan faktördür. Bu bağlamda, krizi önceden görebilen, kriz oluşturacağını düşünen faktörleri ortadan kaldıran, bu faktörler üzerinden iyileştirme politikaları uygulayan örgütler krizin olumsuz sonuçlarından dersler çıkararak krizi fırsata çevirirler. Kriz bir

²⁷ Ali Aksu, "Kriz Yönetimi ve Vizyoner Liderlik", *Journal of Yaşar University*, Cilt: 4, Sayı: 15, 2009, Ss: 2436-2438.

²⁸ Karaköse, a.g.e. Ss.3-6.

örgütüm yönetim sistemleri üzerinde tehdit oluşturan istenmeyen bir durumdur. Ancak, kriz süreçlerini etkin ve profesyonel bir şekilde yöneten örgütler kriz süreçlerinden karlı çıkmaktadırlar.²⁹

KRİZ YÖNETİM SÜRECİ



Şekil 1.3. Kriz Yönetim Süreci³⁰

1.1.5. Krizin Olumlu ve Olumsuz Sonuçları

Jeopolitik ve jeostratejik konumu ile dünya üzerinde önemli bir yere sahip olan Türkiye, tarihten günümüze kadar birçok ülke ile sınırı olan güçlü bir ülke olma özelliğini korumaktadır. Bu anlamda, dünya genelinde yaşanan siyasi, ekonomik, sosyal birçok olayın olumlu ve olumsuz sonuçlarından etkilenmiştir. Birçok krizden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmesine rağmen Türkiye’de krizlerin yönetimi konusunda sistematik ya da stratejik açıdan eksiklikler görülmektedir. Beklenmedik şekilde ortaya çıkan kriz sinyallerinin tahmin edilmesi, hissedilmesi, anlaşılması; çözüm yollarının belirlenerek odaklanması ve krizin yönetilmesi krizin etkili olduğu bölgede olumlu ya da olumsuz nitelendirilmesi ile doğrudan ilgilidir. Dolayısı ile ülkelerin veya örgütlerin yapısı krizle mücadele sürecinde önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.³¹

Ulusal ya da uluslararası sebeplerden kaynaklanabilen krizlerin, etkileri ve sonuçları itibari ile aniden ortaya çıktığı ifade edilmektedir ancak yaşanan durumları krize dönüştüren faktörler, esasında belli bir süreç içinde gelişmektedir. İyi bir sistem ve etkin bir strateji ile yönetilen örgütler veya ülkeler, krizle nasıl mücadele edeceğini bildiğinden olumsuz bir süreç olarak tanımlanan krizleri fırsatlara

²⁹ Sezgin, a.g.e. Ss.181-185.

³⁰ Sezgin, a.g.e. s.191.

³¹ Patan, a.g.e, Ss.1-5.

dönüştürebilmektedirler. Etkili olduğu örgütü ya da ülkeyi tehdit altına alan krizler bütün örgüt ya da işletmelerin karşılaşabileceği bir süreçtir. Bu anlamda, tüm örgütler ya da işletmeler varlıklarını, amaçlarını, geleceklerini tehlikeye sokan, tehdit eden krizleri stratejik bir şekilde yöneterek krizlerden korunabilirler.³²

Krizler anlaşılması, yönetilmesi güç olan belirsiz süreçlerdir. Bu belirsizlik süreçleri birilerini iflasa sürüklerken diğerlerini başarıya götürebilir. Sebepleri iyi anlaşılan krizler, etkili oldukları ülke ya da örgütlerin gelişimi için fırsat niteliği taşımaktadır. Aniden kötüleşen hava koşulları bile bir örgütün dönemsel hedeflerini olumsuz etkileyerek örgütü krize götürebilir. Bu anlamda, her an kriz ihtimalinin göz önüne alınarak farklı seçeneklerin önceden belirlenmiş olması örgütün krizden minimum derecede etkilenmesini sağlayacaktır.³³

Günden güne küreselleşen günümüz dünyasında, ekonominin ülkelerin dış politika uygulamalarında pasif bir etken olduğu görüşü önemini yitirmiştir. Devletlerarası ilişkilerin yalnızca siyaset ve savunma merkezli olduğu düşüncesi günümüz ekonomi şartlarında yetersiz kalmıştır. Bu anlamda, global krizlerin ülkeler üzerindeki etkileri tartışma konusu olmuştur.³⁴

1.1.6. Krize Yol Açan Faktörler

Bir ülkenin ya da örgütün kriz faktörü ile karşılaşmasında etkili olan çeşitli sebepler vardır. Krizin genel olarak etkili olduğu ülkede, örgüte veya bölgede yaşanan istikrarsızlık ortamı bunların en önemlilerindendir. Krizlere yol açan diğer faktörler ise:³⁵

- a. İstikrarsızlığın beraberinde getirdiği iç ve dış kaynaklı ekonomik dalgalanmalar
- b. Kötü yönetim koşulları
- c. Döviz piyasasındaki hareketlilikler

³² Mahmut Özdevecioğlu, “Krizin İşletmelerin Yönetimsel ve Örgütsel Yapısı Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Kayseri Sanayi İşletmelerinde Yapılan Bir Araştırma”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Temmuz- Aralık 2002, Sayı: 19, ss.93-97.

³³ Turan, a.g.e. Ss. 56-57.

³⁴ Ateş, a.g.e. Ss.914-916.

³⁵ Mert Ural, “Finansal Krizler ve Türkiye”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 2003, Cilt:18, Sayı:1, Ss:11-13.

- d. Ülkeler arası siyasi iletişimin kötüleşmesi ile ortaya çıkan politikalar
- e. Ülkelerin çıkarları
- f. Ülke parasının değer kaybetmesi
- g. Uluslararası ödeme dengesizliklerinin oluşması
- h. Faiz oranlarının yükselmesi ile oluşan para krizleri
- i. Bankacılık sistemlerinde oluşan kötüleşme

Örgütlerde kötü gidişatın yönetim performansının düşük olması, örgütlerin mali açıdan ilerlemelerini sağlayacak fırsatların göz ardı edilmesi, olası bir krize karşı hazırlıklı olmama durumu, kural ve yönetmeliklerin uygulamaya alınmaması gibi sebepler örgütleri krize sürükleyen faktörlerdir.³⁶

Küreselleşen iş dünyasında teknolojinin etkisi ile artan hızlı değişime ayak uyduramamak işletmelerin varlıklarını tehdit eden bir diğer kriz faktörüdür. Kar zarar dengelerinin korunmaması, kötü gidişata karşı ivedilikle önlem alınmaması da krizi tetikleyen faktörlerdendir.³⁷

Küreselleşmeyi hızlandıran etmenlere ve koşullara uyum sağlayamayan örgütlerin krizle yüzleşmesi çok muhtemeldir. Özellikle çokuluslu işletmelerin girdiği pazarlarda sistematik ilerleme kaydetmesi, pazar koşullarını araştırmasına ve bu koşullara göre değişim sürecine girmesine bağlıdır.³⁸

1.2. Kriz Yönetimi ve Yaklaşımları

Kriz yönetim süreci 6 aşamadan oluşmaktadır. Bunlar:³⁹

- Krizden kaçmak
- Krizi yönetmeye hazırlanmak
- Krizi saptamak
- Krizi dondurmak
- Krizi çözmek
- Krizden yarar sağlamak

³⁶ Sezgin a.g.e. Ss.187-191.

³⁷ Tagraf, Aslan, a.g.e. Ss.150-153.

³⁸ A. Osman Balkanlı, "Küresel Ekonominin Belirleyici Faktörleri Üzerine Araştırma", *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2002, Cilt: 21, Sayı: 1, Ss.14-15.

³⁹ Sezgin, a.g.e. s.191.

Örgütlerde istenmeyen durum olarak tanımlanan kriz süreçleri, yönetim biçimine göre de incelenmektedir.⁴⁰

- Krizlerin öngörülerek hazırlıklı olunması
- Krizin kontrol altına alınması, denetlenmesi
- Krizden kurtularak normal şartlara geçme planlarının yapılması ve bu doğrultuda aksiyon alınması
- İnovatif sürecin başlatılması, dönüşümün takip edilerek hızlandırılması
- Yaşanan kriz sürecinin tüm detayları ile etkin bir şekilde değerlendirilmesinin yapılması

1.3. Kriz Türleri

Krizler genel olarak ‘‘Finansal Krizler’’ ya da ‘‘Ekonomik Krizler’’ olarak incelenmektedir. Piyasalarda yaşanan mali sistemsel problemler Finansal Krizlerin; üretimde gözlemlenen kalıcı olmayan büyük düşüşler ise Ekonomik Krizlerin inceleme alanıdır. Bu iki kriz kavramı yapı olarak birbirinden farklı olmakla birlikte reel ekonomi açısından birbirini etkilemekte ve birbirinden etkilenmektedir.⁴¹

Krizi ekonomik açıdan tanımlamak gerekirse, umulmadık şekilde ortaya çıkan ya da ihtimal verilmeyen bazı gelişmelerin makro derecede devlet; mikro derecede ise işletmeleri küçümsenmeyecek şekilde etkileyen sonuçları meydana çıkarması olarak tanımlanmaktadır. Finansal kriz, 4 başlık altında incelenmektedir.⁴²

a) Bankacılık Krizleri

b) Para Krizi

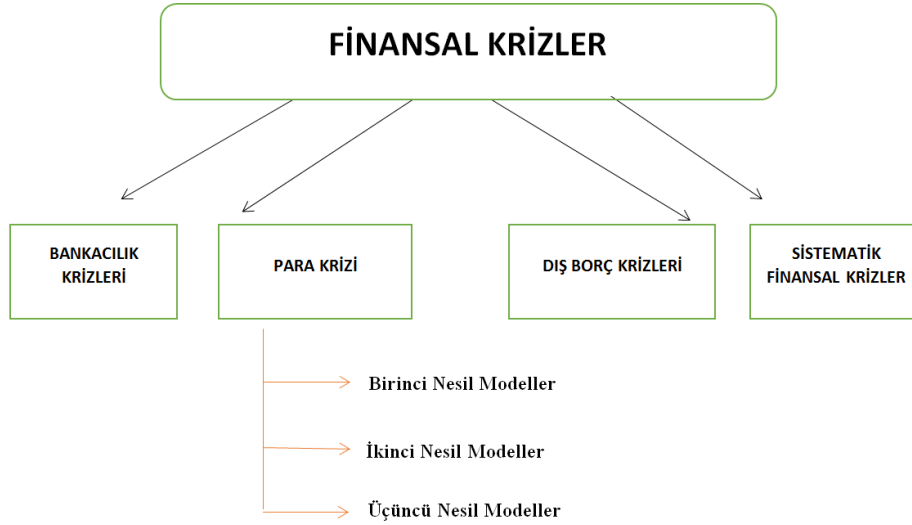
c) Dış Borç Krizleri

d) Sistemik Finansal Krizler

⁴⁰ Karaköse, a.g.e. Ss.6-7.

⁴¹ Müge Pusti, *Krizlerin Anatomisi ve Türkiye’de 2001-2008 Finansal-Ekonomik Krizleri üzerine bir İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, s.4.

⁴² Ahmet Turgut, ‘‘Türleri, Nedenleri ve Göstergeleriyle Finansal Krizler’’, *Tuhis İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Kasım 2006 / Şubat 2007, Cilt: 20, Sayı: 4-5, s.35.

Tablo 1.1. Finansal Kriz Türleri⁴³

1.4. Uluslararası Mali Krizlerin Gelişmekte Olan Ekonomilere Etkisi

Teknolojinin hızlı bir şekilde gelişmesi ile bilgiye ulaşmak kolaylaşmıştır, bilgilerin verimli kullanılması mümkün hale gelmiştir. Bilgi ve teknolojiye bu hız küreselleşmenin hızını da doğrudan etkileyerek uluslararası rekabeti artırarak ülkelerin gelişim hızlarını ve kapasitelerini etkilemiştir. Hızın ve rekabetin bu derece artması bazı ülkelerin gelişim performansını olumlu yönde etkilerken bazı ülkeleri de krize sürükleyerek iflasa götürmüştür. Ülkelerin büyüme oranı, sanayi üretimi, işsizlik oranları, kalkınma hızları, dış ticaret kapasiteleri, toplumların yaşam kalitesi uluslararası ekonomik, politik, sosyal, kültürel iş birlikler, ortaklıklar sonucunda olumlu ya da olumsuz olarak etkilenmektedir. Bu anlamda, devletin etkin yönetim sistemleri oluşturması, stratejik politikalar üreterek küresel krizlere karşı tedbirli olması ve krizlerin etkilerini minimuma indirmesi son derece önemlidir.⁴⁴

Oluşturulan ekonomik politikalar etkin bir sistem ile uygulanmaması, yönetilmemesi halinde ekonomik krizlerin yaşanması kaçınılmazdır. Küresel kriz süreçlerinde, ulusal uluslararası piyasalar dikkatle incelenmeli, yabancı yatırımları teşvik edici politikalar işleme alınmalı, işletmelerin kalkınma hızları incelenerek ekonomi stratejileri belirlenmelidir. Kriz normal bir süreç değildir ve farklı şekillerde

⁴³ Turgut, a.g.e. s.35.

⁴⁴ Fatih Mehmet Öcal, "Küresel Ekonomik Krizin Reel Sektöre Etkileri Çerçevesinde Türkiye'nin Dış Ticaret Analizi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Bahar 2010, Cilt: 10, Sayı: 36, Ss.204-207.

ortaya çıkabilir. Kriz sonucunda ekonomi gelişim hızı azalır, krizin ekonomiye olan olumsuz etkileri dolaylı olarak kalkınmayı, refah düzeyini, ticari ilişkileri, yatırımları, sosyal kültürel hayatı, istihdamı ve işsizliği etkilemektedir. Hızlı karar alamayan, doğru politikayı işletemeyen, gerekli değişim sürecini başlatamayan işletmeler krizi fırsata dönüştüremeyecek, küçülme ve iflas sürecine girecektir.⁴⁵

1.5. Ekonomi Politika İlişkisi – Uluslararası Politik Ekonomi

Ekonomik istikrar ve politika devamlı bir etkileşim içindedir. Politikanın ekonomi üzerindeki etkisi ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre değişmektedir. Ekonomik gelişmenin sürdürülebilirliği, girişimci faaliyetlerin ekonomik kalkınma üzerindeki rolü, yerli ve yabancı yatırımların büyüme ile olan ilişkisi, bu ölçütlerde politik stratejilerin belirleyici faktörü gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Politik performans ekonomik kalkınma planlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Özellikle jeopolitik konumu itibari ile önemli geçiş bölgelerinde yer alan ülkelerde, ekonominin gelişimi, toplumun yaşam standartları, sınır oldukları ülkelerin politik süreçlerindeki faktörlere göre şekillenmektedir.⁴⁶

1.5.1. Siyasi İlişkilerin Ekonomik Yatırımlara Etkisi

Sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için devletlerin dış ticaret politikalarının ve uluslararası etkin bir iletişimin olması önemlidir. Bu anlamda üretilen politikaların, bilgi ekonomisini destekler durumda olması gerekmektedir. Ülke içinde ekonomi politikaları belirlenirken hükümetler; sivil toplum, kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, özel sektör gibi aktörlerle iş birlikleri yapması sağlanarak uygulama süreçlerine dahil edilmelidirler. Uluslararası politikalar üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, bu tarz bütüncül çalışmaların uluslararası rekabette avantaj sağladığını söylemek mümkündür.

47

⁴⁵ Abdullah Türk, Kağan Cenk Mızrak, *Küresel Ekonomik Krizlerde Yabancı Sermaye ve İşletme Yatırım Kararları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ss.1-7.

⁴⁶ Selim Şanlısoy, “Politik İstikrarsızlık – Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1987-2006)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2010, Cilt: 25, Sayı: 1, Ss.102-104,

⁴⁷ Özgür Uçkan, “Bilgi Politikası ve Bilgi Ekonomisi: Verimlilik, İstihdam, Büyüme ve Kalkınma”, *Bilgi Dünyası*, İnternet Makalesi, 2006, Cilt:7, Sayı:1, Ss.23-30.

Türkiye, coğrafi konumu itibari ile sıklıkla krizlerden etkilenmiştir. Bu durum Türkiye’yi istikrarlı politika izlemesi konusunda zorunlu kılmaktadır. Ekonomi üzerinde büyük etkisi olan uluslararası iletişimden kaynaklı sorunlardan direkt ya da dolaylı olarak etkilenen Türkiye, sorunların krize dönüşmemesi için stratejik politikalar üretmiştir. Bu anlamda, politikaların istikrarlı oluşu ekonomik otoriteyi doğrudan etkilemektedir.⁴⁸

⁴⁸ Turan, a.g.e. Ss.57-60.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE’DE DIŞ TİCARET VE GİRİŞİMCİLİK

2.1. Türkiye’nin Coğrafi Konumu ve Stratejik Önemi

Türkiye, coğrafi konumu itibari ile küresel ve bölgesel anlamda önemli bir konuma sahiptir. Coğrafi konumundan kaynaklı, avantajlı durumda olduğu gibi zaman zaman ülkeler arası yaşanan politik ve siyasi krizlerden direkt ya da dolaylı olarak etkilendiğinden bu durum ülkemiz için olumsuz bir durum da teşkil etmektedir. Türkiye, jeostratejik konumundan kaynaklı dünya ticaretinde önemli rol oynamaktadır. Tarihten beri birçok uygarlığın beşiği olan ülkemiz, önemli ticaret yollarına, boğazlara, maden yataklarına sahiptir. Bununla birlikte, kültür seçeneği en çok olan ülkelerden biridir. Bu özelliklerinden ötürü, ülkemiz sıklıkla uluslararası politik ve ekonomik çıkarların etkisinde kalmaktadır. Ülkemiz konumu koşulları neticesinde, uluslararası ilişkilerin şekillenmesinde etkin bir faktördür. Bundan dolayıdır ki Türkiye, her kriz döneminde istikrarlı siyasi ve ekonomi politikaları üretmek durumunda kalmaktadır.⁴⁹

Türkiye, Orta Doğu coğrafyasının en önemli güçlerinden biri olarak uluslararası arenada politik ve ekonomik gücü diğer ülkeler tarafından analiz edilen bir ülkedir. Gelişmişlik düzeyi günden güne artan ülkemiz, birçok ülkeye sınırı olan ve dünya ticaretinin ve lojistiğin en önemli merkezlerinden biridir. Bu anlamda, dış ticarete stratejik noktalardan biridir.⁵⁰

Coğrafi konumu nedeni ile Türkiye tarih boyunca sınır ülkelerle ekonomik, sosyokültürel ve politik ilişkiler geliştirmiştir. Konumundan kaynaklı olarak, bölgede gerçekleşen krizlerden ve dünya tarihinin en önemli savaşlarından etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu ilişkiler çerçevesinde oluşan bağlar ülkemizi Ortadoğu Coğrafyasında önemli rol oynamasına sebep olmuştur. Türkiye her dönemde belirli stratejik yöntemlerle en doğru şekilde süreçleri yönetebilmiştir. Bu durum ülkemizin

⁴⁹ Faruk Kaya, “Coğrafi Potansiyelleri Temelinde Türkiye Jeopolitiği ve Türkiye Siyasetindeki Yeri”, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017, Cilt: 3, Sayı 2, Ss. 3-10.

⁵⁰ Serap Ovalı, “Küresel Rekabet Gücü Açısından Türkiye’nin Konumu Üzerine Bir Değerlendirme”, *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 2014, Cilt:7, Sayı: 13, Ss. 18-26.

ekonomik, politik, kültürel ve sosyal açıdan izlediği bütün politikaların dünyanın güçleri sayılacak devletler tarafından önemle izlenmiştir.⁵¹

Ortadoğu, bünyesinde birçok milletin yaşadığı çok kültürlü bir bölge olmakla birlikte dünya siyaseti açısından genel olarak sorunların yaşandığı bir bölge olmuştur. Politik açıdan sürdürülebilirliğin sağlanamadığı bölge ekonomik açıdan da birçok krizden etkilenmiş, birçok krize de sebep olmuştur. Bunlardan biri olan Arap Baharı, bölgede farklılaşma süreci başlatmıştır ve bu durum da ülkemizin sınır ülkelerle olan politik etkileşimini etkileyerek özellikle Suriye politikalarında çok önemli stratejiler izlemesini zorunlu kılmıştır.⁵²



Şekil 2.1. Türkiye'nin Ortadoğu Coğrafyasında Yeri⁵³

Türkiye, coğrafi konumu nedeni zor bir bölgede yer alır ve ile tarihi boyunca sıklıkla mülteci problemi yaşamıştır. Komşu olduğu ülkeler sürdürülebilir politik ve ekonomik stratejiler üretemediğinden bu durum Türkiye üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Ülkemiz belirli zamanlarda toplu bir şekilde sığınma talepleri ile karşı karşıya kalmıştır. Mülteciler konusu beraberinde sosyal, ekonomik, kültürel, politik sorunlara da sebep olmuştur.

⁵¹ Arda Baş, *Ortadoğu Krizleri ve Türkiye (1950-1958)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, 2006, Ss.6-20.

⁵² İlhan Karakoyun, Ayşegül Özbek, Erhan Demircan, "Suriye Krizinin Türk Dış Ticaretine Etkisi", *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 477, Ss.223-227.

⁵³ Harita www.seta.org sitesinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 29.06.2018)

2010 yılında ortaya çıkan Arap Baharı olarak tanımlanan süreçte ilk olarak Tunus ve Mısır'da karışıklıklar ortaya çıkmıştır, devletin siyasi kadrolarında değişiklikler yaşanmıştır. Sonraki süreçlerde Suriye'de çıkan olaylar kontrol altına alınamayınca Türkiye'ye yoğun bir şekilde göç yaşanmıştır.⁵⁴

Osmanlı Devleti'nin yıkılması ile Cumhuriyet ilan edilerek yeni Türkiye kurulmuştur. Ortadoğu coğrafyasında bulunan ülkelerle çok yakın ilişkiler kurmayan Türkiye komşu ülkelerle bağlarını da koparmamıştır. Bu yakınlık ve dostluk ilişkileri 1950'den sonraki süreçte daha fazla gelişmiştir.⁵⁵

Türkiye dört tarafı denizlerle çevrili, iklim çeşitliliği olan, geniş maden yataklarına sahip zengin bir ülkedir. Osmanlı Devleti döneminden beri birçok medeniyete beşiklik yaptığından sosyal, kültürel açıdan farklılıkları bünyesinde barındırmaktadır. Birçok değişik dini inanca sahip insanların birlikte yaşadığı Ortadoğu Bölgesinin en önemli devletlerinden biri olarak Türkiye, Fırat ve Dicle gibi büyük nehirleri olan sulak bir ülkedir. Bu özelliği ile eski çağlardan beri insanların ilk yerleşik hayata geçtiği yer olma özelliğini korumaktadır. Bu sebeptendir ki tarih boyunca çok farklı uygarlıklar tarafından ilgi çekici olmuştur ve göç almıştır ve bu durum özellikle komşu ülkelerle olan politik, ekonomik ilişkilerini etkilemiştir.⁵⁶

2.2. Türk Ekonomisinin Genel Görünümü

Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan bir noktada bulunan Türkiye bu anlamda stratejik bir konuma sahiptir. Ülkemizin uluslararası politikasına bulunduğu coğrafya yön vermiştir. Gittikçe globalleşen günümüz dünyasında mesafelerin ve coğrafyanın öneminin azaldığı ifade edilse de Türkiye'nin ürettiği ve izlendiği politikalar dünya siyaseti tarafından yakından takip edilmektedir. Teknolojinin ve internetin büyük bir hızla yaygınlaşması küreselleşme kavramının güç kazanmasına neden olmaktadır. Bunun Türk Ekonomisi üzerindeki etkileri analiz edilirken, Türkiye'nin önemli kıtaları birbirine bağlayan jeostratejik konumu dikkate alınmaktadır. Komşu ülkelerle

⁵⁴ Dilek Canyurt, "Suriye Gelişmeleri Sonrası Suriyeli Mülteciler: Türkiye'de Riskler", *Akademik Bakış Dergisi*, Kırgızistan, 2015, Sayı:48, ss.126-135.

⁵⁵ Baş, a.g.e. Ss.4-15.

⁵⁶ Soner Çelik, *Sınırşan Sular Kapsamında Dicle ve Fırat Nehirlerinin Türkiye- Suriye İlişkilerine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, Ss. 1-15.

ilişkileri, zengin maden yatakları, bol su kaynakları, zengin kültür mirası, enerji bolluğu, iklim çeşitliliği Türkiye’yi ilgi odağı haline getirirken aynı zamanda özellikle komşu ülkeleri ile ticaretinde, siyasetinde, politik ilişkilerinde profesyonel ve istikrarlı bir tutum içinde olmaya da itmektedir.⁵⁷

Türkiye 1980 yılı itibari ile iç pazarla sınırlı kalmayıp dış pazara açılma konusunda ciddi gelişmeler kaydetmiştir.

Bu anlamda başarılı olmuş geleneksel ekonomi modeli uygulamayı bırakmıştır. Finans kaynaklarının bu değişimi ve gelişimi yeterince destekleyememesi sebebi ile gelişen ülkeler karşısında rekabet gücü azalmıştır sektörde aksaklıklar meydana gelmiştir. Bu süreç içinde krize neden olabilecek olayların da etkisi ile Türk ekonomisi derinden etkilenmiştir. Finansal sorunlar, gelir gider arasındaki farklar ve henüz tam olarak gücünü ispatlayamamış olan ekonomik sistem, işsizlik sorunlarının artmasına sebep olmuştur. Türkiye’de 4 büyük krize sebep olan bu faktörler, 1980 yılından itibaren 1994, 2000, 2001, 2008 yıllarında Türkiye’ye küresel kriz yaşatmıştır.⁵⁸

Ülkeler kendi ihtiyaçlarına göre menfaatleri doğrultusunda ve değer yaratmak adına birbiri ile ticari ilişkiler gerçekleştirmektedir. Karşılıklı geliştirilen bu ilişkiler ülkelerin sosyal kültürel politik bağlar kurmasına da sebep olmaktadır. Dünya üzerindeki konumu ile Avrupa ülkeleri ile tarihten beri ekonomik ilişkiler içinde olan Türkiye, ekonomisini 1996 yılında Gümrük Birliği’ne üye olarak dış ticaretini geliştirmek adına önemli gelişme kaydetmiştir. AB üyesi olmadan Gümrük Birliğine üye olan tek ülke Türkiye’dir. Bu durum ülkemizin ticari anlamda daha fazla ülkeye açılmasına katkı sağlayarak ekonomiyi olumlu etkilemiştir. Türkiye ekonomik yönden büyüyerek dünya ticaretinde önemli merkezlerden biri olma yönünde ilerlemiştir.⁵⁹

Teknolojinin etkisi ile günden güne önem kazanan globalleşme ülkeleri daha etkin ekonomik politikalar üretmeye zorlamaktadır. Bu politikalar çerçevesinde ülkeler diğer ülkelere olan borçlarını azaltmaya çalışarak ulusal ve uluslararası

⁵⁷ Sedat Aybar, “Türkiye’nin Ortadoğu Politikası ve ‘Yeni Coğrafya ‘Algısı’”, *Heinrich Böll Stiftung Dergisi Türkiye Temsilciliği*, 2012, Ss.4-8.

⁵⁸ Canan Tiftik, “2008 Küresel Kriz ve Türkiye Ekonomisine Yansımaları, 1994-2001 Krizleri ile Karşılaştırılması”, İstanbul, 2014, Ss.55-70.

⁵⁹ Nur Dilbaz Alacahan, “Avrupa Birliği’nin Ortak Dış Ticaret Politikası ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri”, *Journal of Life Economics Dergisi*, Çanakkale, 2017, Ss.5-15.

anlamda ekonomik güçlenme kaydetme sağlamaya çalışmışlardır. Ekonomik gelişmişliğin ülkelerin yaşam kalitesine olan etkisi yakından izlenmiş bu anlamda kalıcı politikalar üretilmeye başlamıştır. Bu anlamda finans kaynaklarının etkin kullanımı ekonomik ilerlemede her zaman öncelikli konulardan olduğu ortaya çıkmıştır.⁶⁰

2.3. Türkiye Dış Ticareti

Dış ticaret, iki ya da ikiden fazla ülke arasında gerçekleşen mal veya hizmet transferidir. Yani bir devletin dışardan mal ve hizmet alması ya da dışarıya mal veya hizmet satmasıdır. Dış ülkelerle gerçekleşen ticaretin rakamlarla ifade edilmesidir. İthalat ve ihracattan oluşur. Ülkelerin bulunduğu coğrafi konuma göre, sanayileşme oranı, tarımsal üretim çeşitliliği ve üretimi, maden kaynakları, ticari faaliyetleri farklılık göstermektedir. Bu farklılık ülkelerin ihtiyaç duydukları bir ürün ya da hizmeti başka bir ülkeden almasına sebep olmaktadır. Ülkeler arasındaki karşılıklı bu ihtiyaç dış ticaretin ortaya çıkmasına, zamanla gelişmesine ve devletlerin ekonomik gelişmişlik düzeyini arttırdığından önem kazanmasına sebep olmuştur.⁶¹

1960 yılından 1980 yılına kadar Türkiye dış ticarete ithal ikameci politika izlemiştir. Bu strateji ile Türkiye dış ticaretinde ithal ettiği malları üretmeye başlayarak sanayisini güçlendirmeye çalışmıştır. Bu politika ile dövizden tasarruf elde ederek dış ödemeler konusunda stabil bir ivme yakalamak ve böylelikle dışarıya bağımlı kalmadan ekonomik kalkınmayı sağlamaktır. Bu amaçlar doğrultusunda politikalar üretilse de sanayinin gelişmesi ile Türkiye'nin ithalatı artmıştır. Öte yandan ihracatın tarımsal üretimle kısıtlı olması ülkemizde döviz probleminin yaşanmasına sebep olmuştur.⁶²

Ülkelerin ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel açıdan değişmesi ve gelişim göstermesi için kalkınması şarttır. Kalkınma ülkelere güç, prestij ve avantaj sağlar. Ülkelerin, onu temsil eden topluluğun refahı ülkenin ekonomik kalkınması ile

⁶⁰ Esma Gültekin, *Türkiye Ekonomisinde Finansal ve Ticari Açıklığın Büyüme Üzerine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2014, Ss.5-15.

⁶¹ Veriler *Coğrafya Bilimi- Bilimsel Coğrafya Bilgisi* sitesinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 06.3.2018)

⁶² Ebru Asar, "Türkiye'de Dahilde İşleme Rejimi ve Türk Dış Ticaretine Etkileri", İstanbul, 2017, Ss. 3-5 Veriler ticaret.edu.tr sitesinden alınmıştır.

doğrudan ilgilidir. Kalkınmayı sağlayacak temel unsurlar incelendiğinde, çağın gerisinde kalmamak, teknoloji kullanmak ve teknolojik hızın gerisinde kalmamak için teknoloji transferi yapmak, sermayeyi korumak gerektiği dikkat çekmektedir.

Tüketimde talebin değişmesi üretimin de değişmesine sebep olmuştur. Teknolojik gelişim ile rekabetin de artması neticesinde firmalar yeni pazar arayışına girmiştir ve verimliliği artıracak dış ticaret politikaları üretmeye odaklanmıştır. Bu durumun istihdam üzerinde olumlu etkileri olduğu gözlenmiştir.⁶³



⁶³ Esra Nur Akpunar, “Türkiye’de Dış Ticaretin Gelişimi ve İstihdam İlişkisi”, *Harran Education Journal*, 2017, Cilt: 2, Sayı: 2, Ss.23-24.

Tablo 2.1. Türkiye'nin Serbest Ticaret Antlaşmaları ⁶⁴

NO	ÜLKE	Anlaşmanın İmza Tarihi	Anlaşmanın Yürürlüğe Girişi
1	EFTA	10.02.1991	01.04.1992
2	İsrail	14.03.1996	01.05.1997
3	Makedonya	07.09.1999	01.09.2000
4	Bosna ve Hersek	03.07.2002	01.07.2003
5	Filistin	20.07.2004	01.06.2005
6	Tunus	25.11.2004	01.07.2005
7	Fas	07.04.2004	01.01.2006
8	Suriye	22.12.2004	01.01.2007 <i>(06.12.2011'de Karşılıklı Askıya Alındı)</i>
9	Mısır	27.12.2005	01.03.2007
10	Arnavutluk	27.12.2006	01.05.2008
11	Gürcistan	21.11.2007	01.11.2008
12	Karadağ	26.11.2008	01.03.2010
13	Sırbistan	01.06.2009	01.09.2010
14	Şili	14.07.2009	01.03.2011
15	Ürdün	01.12.2009	01.03.2011
16	Lübnan	14.07.2009	01.05.2013 <i>Lübnan'ın iç onay süreçlerinin tamamlanmasını ile yürürlüğe Girecektir.</i>
17	Morityus	09.09.2011	01.05.2013
18	Güney Kore	01.08.2012	01.05.2013
19	Malezya	17.04.2014	01.08.2015
20	Kosova	28.09.2013	<i>İki tarafın iç onayı ile yürürlüğe girecektir.</i>
21	Moldova	11.09.2014	01.11.2016
22	Fareo Adaları	16.12.2014	<i>İki tarafın iç onayı ile yürürlüğe girecektir.</i>
23	Singapur	14.11.2016	<i>İki tarafın iç onayı ile yürürlüğe girecektir.</i>
24	Gana		

Türkiye, dış ticaretini artırmak, gelişmekte olan ülke statüsünden gelişmiş ülke olma statüsüne geçmek için sürekli olarak dış ticaret politikalarına önem vermiştir. Son 10 yıllık süreçte Türkiye'nin en önemli ekonomik gündemi cari açıklar olmuştur.

⁶⁴ Veriler Ekonomi.gov.tr adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 10.06.2018)

En önemli sebeplerinden biri, geçmişten süregelen cari hesaplardaki açıkların Türkiye dışındaki güçlü ekonomilerde de kriz etkisi yaratmış olmasıdır. Bu soruna çözüm olarak, AB üyelik sürecinde olan ülkeler özellikle yabancı yatırımcıyı ülkeye çekmeye çalışmışlardır, üyelik sürecinden sonra yatırımcıyı çekme oranı dünya ortalamasının üzerinde olmuştur.⁶⁵

Ülkelerin mal ve hizmet üretim kapasitelerinin artması, dış ticaret hacimlerinin genişlemesi ekonomik gelişmişliğin bir göstergesi olarak düşünülebilmektedir. Ticari faaliyetler ve kalkınma ilişkisi dış ticaret politikaları uygulama biçimine göre şekil almaktadır. Dış ticaret hacminin artması açısından sanayileşme oranını artırma stratejisi oldukça önemlidir. İhracat kapasitesinin artırılarak ülkeye döviz girdisinin artmasını sağlamak da bir başka önemli stratejilerden biridir. Türkiye'nin ekonomik gelişmişliğinde dış ticaretinin önemine bakıldığında, son yıllarda bu iki stratejinin istikrarlı bir şekilde uygulandığı görülmektedir. Türkiye'nin 2023 ihracat hedeflerini belirleyerek bu doğrultuda politikalar ürettiği de ifade edilebilmektedir.⁶⁶

2.3.1. Osmanlı'nın Son Döneminden Günümüze Türkiye'de Dış Ticaretin Gelişimi

Türkiye'nin dış ticaretinin tarihi Osmanlı Devleti'nin Balta Limanı Antlaşması ile dışa açılmaya başlamasına dayanmaktadır. Osmanlı devlet düzeninde yaşanan sorunlar ve savaşların ağır sonuçları neticesinde ekonomik olarak çöküş dönemi yaşayan Osmanlı Devleti, dış devletlere daha fazla ayrıcalık tanımaya başlamış, Balta Limanı Anlaşması ile istenilen ekonomik kazanç elde edilememiştir. Lozan Anlaşması gereğince tanınan ayrıcalıklar 1929 yıllarına kadar devam etmiştir. Bu koşullar yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devletini olumsuz etkilemiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren 1980'li yıllara kadar dış ticaret hacmini artırmaya yönelik politikalar üretilmiştir ve uluslararası düzeyde anlaşmalara imza atılmıştır. 1980 yılı 24 Ocak kararları ile ihracata yönelik alt yapıyı güçlendirmek koşulu ile stratejiler belirlenerek ekonomik kalkınma hızlandırılmak istenmiştir. Bütün bu adımlardan

⁶⁵ Sumru Öz, "Türkiye'nin Dış Ticaret Açığı: Boyutu, Yapısı ve Nedenleri", TUSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu, 2007, Ss.2-10.

⁶⁶ Sinem Yapar Saçık, "Dış Ticaret Politikası ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Teorik Açıdan bir İnceleme", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Dergisi*, Karaman, Haziran 2009, Cilt:11, Sayı: 16, Ss.163-169.

olumlu sonuçlar alınsa da istenilen başarı elde edilememiş, ticari açıklar tümüyle ortadan kaldırılamamıştır.⁶⁷

1.Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın ağır sonuçları olan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde yoğun bir şekilde hissedilmiştir. Sermayesi yeterince güçlü olmayan ve ulaşım açısından alt yapısı gelişmemiş olan yeni Türkiye'de bütüncül bir ekonomi politikası izlemek mümkün olmadığından ekonomi yerel ve bölgesel yöntemler ile şekillendirilmeye çalışılmıştır. İhracatın ithalata bağlı olarak ilerlemesi ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. 1960 yılında uygulanmaya başlanan İthal İkameci politika 1980 yılında 24 Ocak kararları ile uygulanmaktan vazgeçilmiştir.⁶⁸

1973 yılı itibari ile Osmanlı Devleti dış ticaret ile ilgili istatistik kayıtları yapmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti ekonomisi dış pazara açık olduğundan ülke dışında gerçekleşen ekonomik hareketlilikten her dönemde etkilenmiştir. Bu durum Osmanlı ekonomisinin istenilen düzeyde gelişmesini de etkilemiştir.⁶⁹

1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin dış ticaret açığı artış göstermiştir. İthalatta yaşanan istikrarsız ortam 1994'te 5 Nisan Kararları sonrası düzelmeye başlamıştır. İhracat oranları ise yükselmiştir. Dış ticarete denge sağlanması için çaba sarf edilmiş ancak istenilen başarı elde edilememiştir. İhracatta artışlar gözlense de üretimdeki farklı sektörlerin tam olarak ihracata yoğunlaşmaları sağlanamamıştır.⁷⁰

⁶⁷ Ünal Özdemir, Güzin Kantürk Yiğit, Muhammed Oral, "Cumhuriyetten Günümüze Ekonomi Politikaları Bağlamında Türk Dış Ticaretinin Gelişimi", *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 35, Ss.150-152.

⁶⁸ Burcu Kılınç Savrul, Hasan Alp Özel, Cüneyt Kılıç, "Osmanlı'nın Son Döneminden Günümüze Türkiye'de Dış Ticaretin Gelişimi", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt:1, Sayı:8, 2013, Ss. 55-59.

⁶⁹ Veriler Ekodialog.com sitesinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 28.06.2018)

⁷⁰ Cem Saatçioğlu, Rasim Kutlu, "Türkiye'nin Dış Ticaret Yapısı Üzerine Bir Uygulama (1993-2002)", *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Ss.142-144.

Tablo 2.2. Ülkemizin 1996-2003 İthalat ve İhracat TUIK Verileri⁷¹

Yıl	İthalat Değeri 000.000\$	İthalat Değişim Oranı %	İhracat Değeri 000.000\$	İhracat Değişim Oranı %	Dış Ticaret Dengesi 000.000\$	Dış Ticaret Hacmi Değer 000.000\$	Dış Ticaret Hacmi Değişim Oranı %	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı %	İhracat/GSMH	İthalat/ GSMH
1993	29428	28,7	15345	4,3	-14083	44773	19,1	52,1	8,6	16,5
1994	23270	-20,90	18106	18,0	-5164	41376	-7,6	77,8	14,5	18,6
1995	35709	53,5	21637	19,5	-14072	57346	38,6	60,6	18,0	29,6
1996	43627	22,2	23224	7,3	-20402	66851	16,6	53,2	12,6	23,8
1997	48559	11,3	26261	13,1	-22298	74820	11,9	54,1	13,7	25,4
1998	45921	-5,4	26974	2,7	-18947	72895	-2,6	58,7	13,1	22,4
1999	40671	-11,4	26587	-1,4	-14084	67258	-7,7	65,4	14,3	21,9
2000	54503	34,0	27775	4,5	-26728	82278	22,3	51,0	13,8	27,0
2001	41399	-24,0	31340	12,8	-10059	72739	-11,6	75,7	21,2	27,9
2002	51554	24,5	36059	15,1	-15495	87613	20,4	69,9	20,0	28,7
2003	68808	33,5	47068	30,5	-21740	115876	32,3	68,4		

Tablo 2.3. İthalatın Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (%)⁷²⁻⁷³

Yıl	AB Ülkeleri	Üçüncü Ülkeler Toplam	EFTA Ülkeleri	KEİ	EİT	BDT	Türk Cumh.	İKT
1994	46,9	53,1	2,4	9,3	4,0	7,8	0,8	15,3
1995	47,2	52,8	2,5	11,2	3,2	9,3	0,8	12,9
1996	53,0	47,0	2,5	8,9	2,7	7,0	0,7	12,8
1997	51,2	48,8	2,7	9,2	2,3	7,4	0,8	10,9
1998	52,4	47,6	2,5	9,4	2,1	8,1	1,0	9,2
1999	52,6	47,4	2,3	10,6	2,8	9,2	1,1	10,0
2000	48,8	51,2	2,1	12,3	2,8	10,4	1,2	13,5
2001	44,2	55,4	3,6	13,4	3,0	11,2	0,7	14,6
2002	45,2	54,8	4,9	12,8	3,0	10,8	0,9	13,1
2003	45,8	54,2	4,9	13,4	4,0	11,2	0,9	12,2

⁷¹ Veriler TUIK sisteminden (Erişim Tarihi: 05.05.2018)⁷² Veriler TUIK sisteminden alınmıştır. (Erişim Tarihi:15.04.2018)⁷³ Veriler TUIK sisteminden alınmıştır. (Erişim Tarihi:15.04.2018)

Geçen 50 yıllık süre zarfında ülkelerin birbiri ile kaynaşmasının ve uluslararası kalkınmanın en temel göstergelerinden biri dış ticarettir. Artan kapitülasyonlar nedeni ile dışa bağımlılığı gittikçe artan Osmanlı ekonomisi, yeni Türkiye döneminde değişim sürecine girmiştir. Birçok alanda ülkeye katma değer katacak politikalar üretildiği gibi dış ticaret alanında da iyileşmelerin sağlanması için en üst düzeyde emek sarf edilmiştir. Bu hedef doğrultusunda, 1923 senesinde Cumhuriyetin ilanından önce yapılan İzmir İktisat Kongresi ile ticarete dışa olan bağlılığın azalmasına yönelik kararlar alınmıştır. Bu amaçla, yerli üretimi teşvik ederek milli sanayinin mevcut durumunun korunması, gelişme kaydetmesi için adımlar atılmaya başlanmıştır. Cumhuriyet ilan edildikten sonra, modern bir ülke vizyonu oluşturmak gayesi ile toplumun bütün kesimlerine hitap eden yenilenme süreci başlatılmıştır. Bu yenilenme sürecinin ekonomik iyileşmeye etkisi yasal çerçevedeki yeni uygulamalarla sağlamlaştırılmıştır.⁷⁴

Türkiye'nin dış ticaret politikası 1990'lı yıllarda Körfez savaşı ve dünya ticaretindeki yavaşlama gibi ulusal ve uluslararası etkenlerden kaynaklı büyük ölçüde etkilenmiştir. Çözüm üretilmeyen bu koşullardan dolayı 1994 yılında kriz etkilerini hissettirmeye başlamıştır. Bu doğrultuda ekonomik gelişmenin gerçekleşmesi için 5 Nisan kararları çerçevesinde kararlar alınarak uygulamaya sokulmuştur. 1996 yılı Gümrük Birliğine gitme, 1998 Asya Krizi gibi gelişmeler de Türkiye'nin dış ticaretini etkilemiştir.⁷⁵

2.3.2. Uluslararası Ticaret ve Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkisi

Küreselleşmenin etkisini henüz göstermediği 1980'li yıllarda Türkiye, farklı bir süreci başlatarak iç pazarla yetinmeyen, global ekonomilerle ortak hareket etmeyi amaçlayan, uluslararası anlamda rekabet gücünü artıran, ihracatı güçlendirmeye yönelik alt yapıyı güçlendirecek şekilde politikalarla ilerlemeyi hedefleyen bir değişiklik yapmaya yoğunlaşmıştır. Bu gelişmeler neticesinde, hali hazırda devam eden üretimi dışarıya pazarlarken 1980'li yıllarda ihracatta artış gözlenmiştir. Bu artış 1996 yılından itibaren azalmaya başlamıştır. 1998 senesinden sonra ihracatta tıkanıklıklar oluşmaya

⁷⁴ Şennur Sezgin, "Türkiye'de 1990-2006 Yılları Arasında Dış Ticaret- Ekonomik Büyüme Etkisi", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 22, 2009, Ss.176-178.

⁷⁵ Sema Kılınç, "1990-2000 Dönemi Türkiye'de Dış Ticaret", *Paranomist.com*, İnternet Makalesi, Eylül 2014, s.1.

başlamıştır. Bu durumlar Türkiye ekonomisini olumsuz etkileyerek rekabet etme direncini azaltmıştır. Bu anlamda, ekonomiyi yeniden harekete geçirecek stratejilere ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır.⁷⁶

Uluslararası Ticaret, temel olarak ülkeler arasındaki ürün ve hizmet alışverişlerinin sebeplerini inceleyip ortaya koymaktır. Diğer anlamı ile, uluslararası ticaret kapsamında yapılan çalışmalar ilgili hedefler doğrultusunda fikir ve yöntemler üretmeye yöneliktir. Uluslararası Ticaret farklı soruya cevap arar: Ülkeleri dış ticaret yapmaya iten sebepler nelerdir? Ülkeler ihraç ya da ithal edeceği ürünleri seçerken hangi kriterleri göz önüne alır ya da bu ürünleri seçerken karar mekanizmasını etkileyen değişkenler nelerdir? Dış ticarete fiyatlandırma sistemi nasıl ve neye göre oluşur? Buradan yola çıkarak, uluslararası ticaretin ülkelerin dış ticaret yapma sebeplerini ve amaçlarını araştırıp anlamaya yönelik politikalar ortaya koyduğu ifade edilebilmektedir.⁷⁷

Uluslararası Ticaret alanında ortaya konulan teoriler mevcuttur. Bu teoriler ile uluslararası ticaretin temel olarak araştırdığı konular farklı sebep sonuç ilişkileri ile açıklanarak uluslararası ticaretin ülkelerin refah düzeyinin gelişmesine olan katkısı iade edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda ortaya konulan teoriler ile, uluslararası ticaretin ülkeler ve firmalar açısından faydalarının devam edeceği, dünya genelindeki ticaretin değişkenlik gösteren yapısının anlatılmaya çalışılacağı ifade edilmektedir.⁷⁸

Küreselleşme kavramı günden güne önem kazanmaktadır. Teknolojinin hayatımıza daha fazla girmesi ile dünya genelinde rekabet artmakta bilgiye ulaşım kolaylaşmaktadır. Bu durum ülkeleri iç pazarla sınırlı kalmayıp farklı pazar arayışlarına itmektedir. Özellikle 1980’li yılları takiben yerel ekonomiler ulusal ve uluslararası boyutlara ulaşma ihtiyacı içinde olmuşlardır ve bu nedenle uluslararası ticaret gün geçtikçe daha işlevsel hale gelmiştir.⁷⁹

⁷⁶ Murat Doğanlar, Harun Bal, Mehmet Özmen, *Uluslararası Ticaret ve Türkiye’nin İhracat Fonksiyonu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2003, Ss.84-85.

⁷⁷ Halil Seyidoğlu, *Uluslararası Ticaret*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 2013, ss.2-5.

⁷⁸ Esra Yüksel, Ercan Sarıdoğan, “Uluslararası Ticaret ve Teoriler ve Paul R.Krugman’ın Katkıları”, *Öneri Dergisi*, Cilt:9, Sayı:35, s.200.

⁷⁹ Seyidoğlu, a.g.e, Ss.2-10.

2.4. Türkiye’de Dış Ticaret Ve Girişimcilik

2.4.1. Girişimcilik Kavramı

Girişimcilik kavramının farklı literatürde tanımlanan anlamları vardır. Girişimcilik Fransızca kökenlidir ve ‘‘entreprendre’’ kelimesinden gelir. Almanca ‘‘yapmak’’ anlamındaki fiil olan ‘‘unternehmen’’ fiiline de dayandırılmaktadır. Sözlük anlamı ‘‘girişmek’’ olan kelime farklı alanlarda farklı şekillerde tanımlandığından birçok kullanımı vardır. Mevcut üretimin, faaliyetin ya da organizasyonun yeni bir girişimi olarak da ifade edilebilmektedir. Herhangi bir düşüncenin uygulamaya konulmasında, bireyin üretebilme, farklı olanı görebilme, cesur olma, amaca yönelik davranmada girişimi planlayıp hayata geçirebilme gibi yetkinlikleri de çağrıştıran bir kavramdır.⁸⁰

⁸⁰ Aybige Özer, *İç Girişimcilerin Örgütsel Bağlılığını Etkileyen Faktörler: Girişimci Özellikleri ve İç Girişimcilik İklimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2017, Ss.3-4.

Tablo 2.4. Girişimcilik Teorisinin ve Girişimcilik Teriminin Gelişimi⁸¹

Dönem/Sene	Bilim Adamı	Girişimcilik Hakkındaki Görüşler/Tanımlar
Orta Çağ	-	İcra eden, oyuncu, aktör ve büyük çaplı yapım işlerinin başındaki kişi anlamında kullanılmıştır.
17. yüzyıl	-	Girişimci, devletle yapılan sabit fiyatlı bir sözleşmede kar veya zarar riskini üstüne alan kişi anlamında kullanılmıştır.
1725	Richard Cantillon	Girişimci, riski üstlenen kişidir. Sermayeyi verenden farklıdır.
1797	Beaudeau	Riske sahip olan, riski üstlenen ,planlayan, denetleyen ve organize eden kişidir
1803	J.Baptiste Say	Girişimcinin kârı ,sermayenin getirisinden ayrıdır.
1876	Francis Walker	Ödenek sağlayıp karşılığında faiz alanlar ile yönetsel becerilerinden ötürü kardan pay alan bireyleri birbirinden ayırır.
1934	Joseph Schumpeter	Girişimci bir yenilikçidir, daha önce test edilmemiş teknolojileri geliştirmektedir.
1961	David McClelland	Girişimci aktif ve ölçülü risk alan kişidir.
1964	Peter Drucker	Girişimci fırsatları azami ölçüye çıkarır.
1975	Albert Shapero	Girişimci inisiyatif alır, bazı toplumsal ve ekonomik sistemleri düzenler ve başarısızlık riskini üstlenir.
1980	Karl Vesper	Girişimci iktisatçılar, psikologlar, iş adamları ve politikacılar tarafından farklı farklı algılanır.
1983	Gifford Pinchot	İç girişimci, halihazırda yerleşik bir kurum bünyesinde çalışan girişimci kişidir.
1985	Robert Hisrich	Girişimcilik gereken süreyi ayırarak ve çaba sarfederek değerli ve farklı bir şey meydana getirme, beraberinde gelen finansal, psikolojik ve sosyal riskleri üstlenme, ve bunun sonucunda erişilen maddi ve bireysel tatmini elde etme sürecidir.
1995	Peter Drucker	Girişimci mevcut kaynakların verimliliklerini yükselten ve o seviyede kalmasını sağlayan kişidir.
1999	Jeffrey Timmons	Girişimci modern bir liderin davranış ve düşünce özelliklerine haiz, dürüstlük ve doğruluk çerçevesinde hareket eden kişidir.
2001	Philip A.Wickham	Girişimci belirli bir projeyi kendi girişimcilik anlayışı doğrultusunda geliştiren kişidir.
2002	G. Brenkert	Girişimci piyasa ekonomisinin vazgeçilmez unsurudur.
2003	L. W. Busenitze	Ekonomik gelişmenin sağlanmasında ana oyuncudur.

Girişimcilik, Ekonomi ve işletme alanında, işsizliğin azaltılması, ekonomik kalkınmanın arttırılması, toplumda yenilikten yana bir dönemin oluşmasında en önemli etkenlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda, girişimcilik kapasitesi yüksek olan kişilerin ön plana çıkarılması ve desteklenmesi önemlidir. Çevre, aile, bağlı olunan

⁸¹ Salih Ercan, İsmail Gökdeniz, “Girişimciliğin Gelişim Süreci ve Girişimcilik Açısından Kazakistan”, *Bilgi Dergisi*, 2009, Sayı: 49, s.66.

örgütler, eğitim sistemi, arkadaşlık ilişkileri, yetiştirilme tarzı gibi faktörler girişken bireylerin yetiştirilmesinde etkili olmaktadır. İç ya da dış kaynaklı sebeplerin de etkisi göz ardı edilemeyecek kadar çoktur. Dünya Girişimcilik Platformu, girişimcilik üzerinde etkili olan sebepleri iki başlıkla inceleyerek, ülkenin sistemsel alt yapısı ve girişimcilerin kişisel alt yapısının araştırılması gerektiğini belirtmektedir. Kişinin girişimcilik özelliklerinin incelenmesi ile ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Kişinin girişimciliği üzerinde etkili olan sebepler anlaşılmaya çalışılarak bunda aileden gelen karakteristik özellikler mi ya da çevresel koşulları mı etkilidir sorularına cevaplar bulunmaya çalışılmıştır. Girişimcilerin özellikleri incelendiğinde bölgesel farklılıkların ya da ortak noktaların olduğu görülmektedir. Girişimcilerin daha ziyade çocuk sayısı fazla olan ailelerde yetiştiği belirtilebilir. Sosyal Öğrenme Kuramından yola çıkarak, içinde bulunduğu toplumu gözlemleyen kişilerin girişimci yönlerinin güçlü olduğu söylenebilir. Girişimciliğin sonraki nesillere aktarılmasında etkili olan faktörler aşağıdaki tabloda olduğu gibidir;⁸²

Tablo 2.5. Girişimciliğin Nesilden Nesle Aktarılmasında Etkili olan Temel Unsurlar⁸³

Girişimciliğin Nesilden Nesle Aktarılmasında Etkili Olan Temel Unsurlar	Söylem Sayısı
Eğitim	28
Tecrübe	19
Kişilik	12
Sermaye	11
İş Ahlakı	9
Aile	7
Devlet Politikası	7
Kültürel Yapı	4
Rekabet Ortamı	3
Hizmet anlayışı	2

Tablo incelendiğinde, girişimciliğin sürdürülebilir etkisinin eğitimle sağlanabileceği görülmektedir. Bunda tecrübenin de öneminin büyük olduğu

⁸² Özlem Çetinkaya Bozkurt, Adnan Kalkan, Osman Koyuncu, Ali Murat Alparslan, “Türkiye’de Girişimciliğin Gelişimi: Girişimciler Üzerinde Nitel Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2012/1, Sayı:15, Ss.232-233.

⁸³ Bozkurt, Koyuncu, a.g.e s.238.

açıklanmaktadır. Bu unsurların dışında girişimciliğin nesilden nesle aktarılmasında iş ahlakının yanı sıra sermaye ve kişilik faktörünün de etkili olduğu görülmektedir.

İnsanların girişimcilik özellikleri ve sebepleri birbirinden farklılık gösterir. Bu anlamda, kişiyi yeni ya da farklı olanı araştırmaya, anlamaya, üretmeye sebepler kişinin kendi yapısından kaynaklanabilir. Bunda genetik özellikler etkili olabileceği gibi eğitim sonunda kazanılan yetkinliklerin de rolü bulunmaktadır. Buradan yola çıkarak, girişimcilik üzerinde kişiliğin rolü olduğu bilindiğinde kişilik üzerinde etkili olan sebepleri de araştırmak gerekmektedir. Kişilik ile ilgili bazı kuramlar incelendiğinde:⁸⁴

a) Bireyin tavırlarını anlatırken bilinçaltına yoğunlaşan Sigmund Freud’a göre kişilik, ilk 5 yıl içinde şekil alır ve çatışma yaratan 4 farklı kaynağa tepki olarak gelişir. Bunlar Fiziksel gelişme evreleri, toplumsal engellemeler, çatışmalar ve tehdit edici güçlerdir.

b) Kişiliği duygularla tanımlayan Eric Berne’ye göre kişiliğin 3 yönü vardır. Bunlar: çocukluk dönemi, gelişme dönemi diye tanımlanabilen ebeveyn dönemi ve kişiliğin olgunlaşma dönemi’dir.

c) Alfred Adler’e göre, kişi toplumla iç içe olan bir varlıktır. Toplumdan gelen dürtülerin kişiliğin oluşmasında önemi vardır. Bu anlamda toplumsal ve sosyal olaylar belirleyicidir.

Girişimcilik, ilk kez 4.üretim etkeni olarak J.B. Say tarafından kullanılmıştır. Ancak J.von Schumpeter ile kavramın önemi artmıştır.⁸⁵

Girişimcilik, bir ürüne, hizmete ya da işe yenilik katma sürecidir. Bu anlamda, yeni iş alanları oluşturma, yeni iş yerleri açma, değişimlerin artması, ekonominin gelişmesi ve insanların yaşam kalitesinin artması gibi olumlu etkileri nedeni ile ülkelerin ve örgütlerin kalkınmasında oldukça önemli bir kavramdır. Ülkelerin gelişmişlik seviyesinin yükselmesi, uluslararası alanda gücünün artması için önem arz eden girişimcilik kavramı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde bölgeler arasındaki gelişmişlik farkının azalması veya ortadan kalkması açısından da önemli rol

⁸⁴ Öznur Bozkurt, Kutbettin Erdurur, “Girişimci Kişilik Özelliklerinin Girişimcilik Eğilimindeki Etkisi: Potansiyel Girişimciler Üzerinde Bir Araştırma”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 2018, Cilt:2, Sayı: 8, Ss.59-63.

⁸⁵ Ali Alp, “Türkiye’de Girişimcilik”, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, 2017, s.12.

oynamaktadır. Bu nedenle, girişimcilik ve kalkınma arasında çok sıkı bir bağ olduğunu söylemek mümkündür.⁸⁶

Kişinin işletme kurup üretim faktörleri ile teknik ve ticari değeri olan bir birim kurma çabası girişimdir. Bu adımın girişim olması için temel koşul, olmayan bir şeyi sıfırdan ürettiyor olmak değildir, mevcut üretimin yapısını ve sistemini değiştirerek farklı bir ürün ya da hizmet olarak ortaya konulabilir. Bütün bu deneme ve çabalar girişimcilik hareketinin bir parçasıdır. Ekonomik anlamda değerlendirildiğinde, girişimcilik katma değer yaratacak bir işe girişme, teşebbüste bulunma faaliyetidir. Yeni girişimlerde bulunarak küreselleşme ile hızla artan ulusal ve uluslararası rekabet koşullarına ayak uydurabilmek, değişimi fark edebilmek, değişimden faydalanabilmek, bu doğrultuda ekonomik olarak gelişme kaydederek kalkınma hızını artırmak hedeflenmektedir.⁸⁷

Girişimcilik kavramının farklı tanımlamalarının olması farklı girişimci türlerinin de olmasına ortam hazırlamıştır. Yani girişimcilik farklı boyutları olan bir kelimedir. Günümüze baktığımızda, girişimcilik kavramının ekonomi, psikoloji, işletme gibi farklı birçok alanda girişim hareketinin olduğunu görmekteyiz. Girişimcilik üzerine yapılan tüm tanımlarda, akademisyenler tarafından ortak olarak kabul edilen görüşe göre; girişimcilikte karar alma yetkinliğine sahip olmak, ekonomik değer yaratacak kaynaklara ve duruma sahip olmak, cesur davranarak adım atmayı başarmak girişimci için olmazsa olmazdır. Girişimde bulunanlar, fırsatları kollar, değerlendirir, geliştirir, şekillendirir, bunu amacına ulaşmış bir girişime dönüştürmek için en uygun zamanda organizasyona başlar. Organizasyonun girişim olarak tanımlanması için farklı bir fikir ortaya atmış olmak gerekmektedir. Girişimci bu farklı fikir üzerinden fırsat yaratarak katma değer oluşturur. Bu anlamda, girişimciyi farklı bir fikri, düşüncüyü ya da bakış açısını ticari değeri olan bir ürüne, hizmete, projeye dönüştüren kişi olarak tanımlamak mümkündür.⁸⁸

⁸⁶ Karakaya, a.g.e. Ss.1-15.

⁸⁷ Nazan Yelkikalan, Ayten Akatay, Hacı Mehmet Yıldırım, Yasin Karadeniz, Can Köse, Öznur Koncagül, Eray Özer, “Dünya ve Türkiye Üniversitelerinde Girişimcilik Eğitimi: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2010, Cilt:12, Sayı:9, s.52.

⁸⁸ Veysel Ağca, Durmuş Yörük, “Bağımsız Girişimcilik ve İç Girişimcilik Arasındaki Farklar; Kavramsal Bir Çerçeve”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2006, Cilt: 8, Sayı: 2, s.158.

Girişimcilik kelimesi ilk kez Richard Cantillon ile gündeme gelmiştir. 1755 senesinde ‘Essai sur la Nature du Commerce en General’ adlı kitabında kullanılarak girişimci, cesur, karar almayı başarabilen kişi olarak tanımlanmıştır. Girişimci tanımlarına baktığımızda girişimcilerin özelliklerinden yola çıkarak farklı tanımları olduğu görölmektedir. Schumpeter, girişimciyi farklı yöntemlerle yeni bir şey üretebilen ve bunu yaparken seçeneklerin tümünden faydalanan kişi olarak tanımlarken Kuratko girişimciyi, fırsatları gözlemleyen, değerlendirip ticari değer olan bir fikre dönüştürebilen kişi olarak tanımlamaktadır. Hisrich’e göre girişimci, en uygun zamanda olması gereken çabayı sarf ederek yeni bir ürün veya hizmet üreten ve bu süreçte karşılaşabileceği somut ve soyut risklere karşı dirençli olan kişidir. Girişimcilik ve girişimci ile ilgili bütün yorumlar göz önüne alındığında, ortak olarak girişimciyi tanımlayan özellikler aşağıda belirtildiği şekildedir;

- Çevresini iyi gözlemleyen
- Fırsatları yakalayıp değerlendirebilen
- Mevcut olandan farklı bir fikir, ürün ya da hizmet ortaya koymayı hayal eden
- Risk faktörlerinin farkında olan ve kendini bu risklere karşı hazırlayan
- Bağımsızlığına düşkün
- Yenilikçi
- Değerimi seven, stabil olmayan
- Farklı bakış açıları geliştirebilen
- Yönetici kabiliyeti olan

Girişimcilik eğilimlerine göre üniversite öğrencileri ile yapılan çalışma ile konu aşağıdaki Tablo2.6’da detaylandırılmıştır;⁸⁹

⁸⁹ Yüksel Köksal, Selin Penez, “Yüksek Girişimcilik Eğilimli Üniversiteli Gençlerin Demografik Özellikleri ve Sektör Tercihleri Üzerine Bir İnceleme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi*, 2015, Cilt: 20, Sayı: 1, Ss.156-159.

Tablo 2.6. Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinin Araştırıldığı Çalışmalar⁹⁰

Literatür Sahibi	Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Amacı	Bulgular
Arslan (2002)	Haliç Üniversitesi öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerinin oluşmasında ve mesleki tercihlerinde, fiziksel, sosyal ve ekonomik çevrenin rolü incelenmiştir.	Öğrencilerin mesleki idealler açısından “kendi işini kurma”, mesleki tercihlerin oluşumunda “kar etme isteği” birinci derecede önceliği almıştır. Öğrencilerin ailelerinin gelir seviyesi ve ailedeki çocuk sayısının az oluşu ile girişimcilik arasında pozitif bir ilişki varken, babanın kendi işinde bağımsız çalışması veya sabit bir ücretle çalışması ile yakından ilişkili olmadığı görülmüştür.
Örücü vd. (2007)	Balıkesir Üniversitesi son sınıf öğrencilerinin girişimcilik eğilimini ile ailesel faktörler arasındaki ilişki incelenmiştir.	Öğrencilerin girişimcilik eğilimlerini, aile gelirinde etkilendiği görülürken; yetiştirilme tarzının ve ailede girişimci olup olmamasının bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca erkek öğrencilerin bayan öğrencilere göre girişimcilik eğilimlerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir.
Yelkikalan vd. (2010)	Dünya’daki ilk 100 üniversite ve Türkiye’de üniversitelerin girişimcilik eğitimleri analiz edilip incelenmiştir.	Türkiye’de üniversite düzeyinde girişimcilik eğitiminin ön lisans düzeyinde yoğun olarak verildiği, Dünya’da ise durumun tam tersi olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’de üniversite düzeyinde girişimcilik eğitiminin öneminin anlaşılmasıyla, dünyaya göre eksikliklerin giderilerek daha özgün ve işlevsel bir yapıya kavuşturulması da daha başarılı girişimcilerin yetiştirilmesi için önemli bir adım olacağı savunulmuştur.
Top (2011)	Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin girişimciliği bir kariyer olarak seçme niyetlerinin PDT modeli ile belirlenmeye çalışılmıştır.	Öğrencilerin girişimciliğe karşı olumlu tutum sergiledikleri tespit edilmiştir. Ancak bu girişimcilik niyeti, yeni bir işin kurulmasıyla sonuçlanmasa da potansiyel girişimci aday stoklarını yükselttiği anlamında ifade edilebildiği vurgulanmaktadır.
Keleş vd. (2011)	Çalışma Bahçeşehir Üniversitesi ve Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli Meslek Yüksekokulu ön lisans öğrencilerinin girişimcilik düzeylerinin belirlenmesi ve çevresel unsurlara göre farklılık gösterip göstermediğini incelenmiştir.	Vakıf üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin girişimcilik düzeylerinin “çok yüksek”, kamu üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin girişimcilik düzeyinin ise “düşük” düzeyde olduğu belirlenmiştir. Genel sonuç olarak, öğrencilerin girişimcilik düzeylerinde, girişimciliği belirleyen unsurların sosyal sınıf, ailenin ekonomik geçmişi, iş deneyimi, eğitim ve diğer çevresel sosyo-kültürel unsurlar olduğu düşüncesini destekler nitelikte olduğu tespit edilmiştir.
Yıldız ve Kapu (2012)	Hangi bireysel değere sahip kişilerin girişimcilik eğilimlerinin daha yüksek olduğunu belirlemeye çalışılmıştır.	Öğrencilerinin yüksek düzeyde girişimcilik eğilimi gösterdiği tespit edilmiştir. Girişimcilik eğilimi ile pozitif yönde en yüksek düzeyde ilişkide olan bireysel değerin “güç ve başarı”, negatif yönde ilişkide olan bireysel değerin ise “geleneksellik” değeri olduğu vurgulanmaktadır.

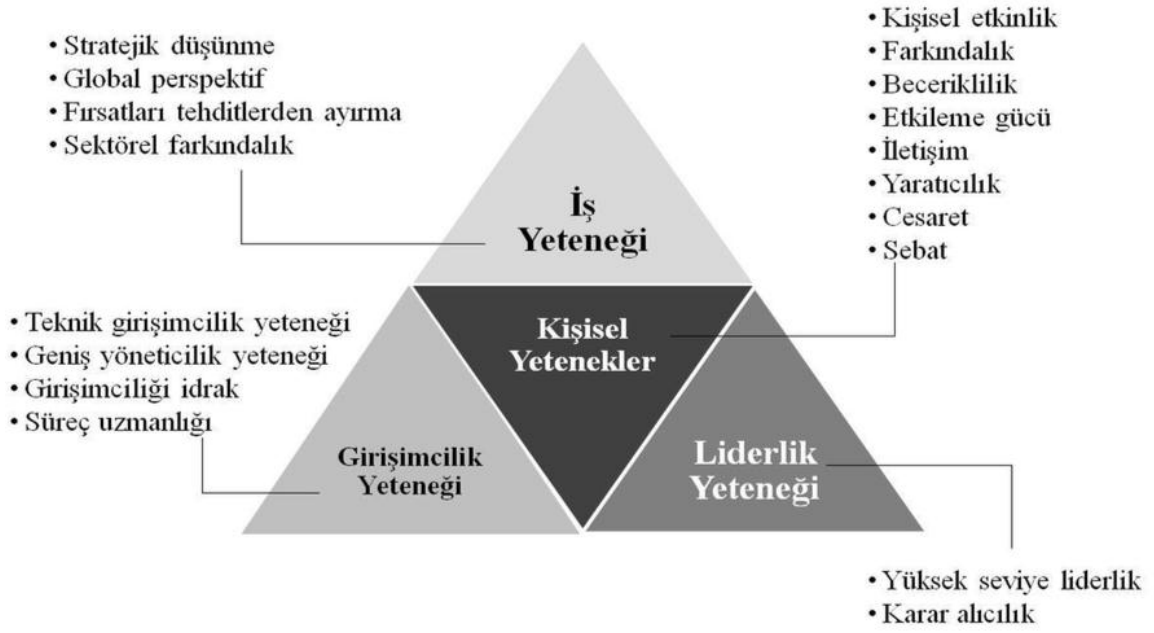
⁹⁰ Köksal, Penez, a.g.e Ss.159

Girişimcilik, son dönemlerin en popüler kavramlarından bir olmuştur. Ekonomik ve bilimsel anlamda yayınlanan en sık ve en güncel kelimelerden biridir. Bunda 1980’den sonra etkisi hızlıca artan globalleşme kavramının rolü büyüktür. Globalleşme ile ülke ekonomilerinin dünya ekonomisi ile yakınlaşması rekabeti arttırmıştır. Bu sebepten, ülkeler yatırımların ve girişimlerin sayısından çok niteliğini de önemsemeye başlamışlardır. Bunun neticesinde, girişimcilik kavramının önemi ile ilgili farkındalık oluşmuştur, girişimcilik hakkında yazan akademik yayınların sayısı artmıştır, üniversitelerde birbirinden farklı fakültelerin ve bölümlerin eğitim programlarına girişimcilik dersleri eklenmeye başlanmıştır. Bu müfredatta genel olarak, girişimcilik kavramının tarihi, tanımı, özellikleri, toplumsal, sosyal, ekonomik açıdan önemi anlatılmış, ülkelerin kalkınmasında girişimciliğin payına değinilmiştir. Buradan yola çıkarak, girişimci hareketin ilgi alanına giren bütün konular, tanımlar, kişiler, sebepler ve sonuçları ile anlatılmıştır. Bununla birlikte, ilgili yayınlarda girişimcilerin girişim faaliyet alanları ile bilgiler verilirken genel olarak girişimci profili açıklanmıştır.

Müfredatta girişimcilik derslerinin eklenmesi ile fikri olan kişilerin girişimlerini uygulamaya geçirmeleri ile ilgili yöntemler anlatılarak süreç hakkında bilgiler verilmiştir. Bu anlamda işletme biliminde iş kurma süreçleri, pazarlama, insan kaynakları, finans, satın alma süreçleri ve bunların önemi ile ilgili bilgiler anlatılarak girişimci hareketlerin verimli olması sağlanmaya çalışılmıştır. Bütün bunların neticesi olarak da girişimcilik ile ekonomik değer yaratılarak ülkelerin ve örgütlerin işlevselliği artırılarak kalkınmadaki payları arttırılmak istenmiştir.⁹¹

Kişiyi girişimci yapan özellikler incelendiğinde temel olarak 4 farklı yetenek göze çarpmaktadır. Girişimde bulunan kişinin en önemli özellikleri Şekil 3.1’de belirtildiği gibidir.

⁹¹ Emre Balıkcı, “Girişimciliğin Farklı Yüzleri: 1950 ve 1980’lerde Türkiye’de Değişen İş adamı Davranışları”, *JED/ GKD*, 2014, Sayı: 9, Cilt:2, Ss.271-273.



Şekil 2.2. Girişimcilikte 4 Önemli Yetenek

Şekil 3.1’de görüldüğü gibi, kişinin girişimci olması için kişisel özelliklerinin yanı sıra liderlik yeteneklerinin olması gerekir. Bununla birlikte iş kurma yetenekleri ve girişimcilik yeteneklerinin olması oldukça önemlidir.⁹²

2.4.2. Girişimcilik Türleri ve Sınıflandırılması

Giderek artan girişimci faaliyetler, bunun gelişmekte olan ekonomilere, istihdama ve toplumun yaşam kalitesinin artırılmasındaki etkisi göz önüne alındığında girişimciliğin farklı türleri olduğu görülmektedir. Yani girişimcilik nedenleri ve sonuçları itibari ile birbirinden farklı alanlarda etkili olduğundan kavramın ekonomik ve sosyal değeri olan bir kavram olduğunu belirtmek mümkündür.

Girişimcilik kavramını kar elde etme, ekonomik değer yaratma amacı ile ele alan işletme, iktisat bilimlerinin dışında girişimciyi sosyal açıdan güçlü ve zayıf yönleri ile ele alıp inceleyen disiplinler de vardır. Bu bakış açısından yola çıkarak, girişimciliği bireysel araştırma konusu yapan kuramlar olduğu söylenebilir. Bu tür bireysel kuramlar ile girişimciliğin ele alındığı disiplinlerde kavram olarak tanımı, rolü ve sonuçları araştırılmaktadır.

⁹² Asuman Sönmez, Andaç Toksoy, “Türkiye’de Girişimcilik ve Türk Girişimci Profili Üzerine Bir Analiz”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 2014, Cilt: 21, Sayı: 2, s.44.

Bu açıdan girişimcilikle kültür arasındaki ilişki incelendiğinde toplumsal, kültürel, sosyal dinamiklerin girişimcilik üzerindeki etkileri üzerinden araştırmalar analizler yapıldığı görülmektedir. Girişimcilik ile ekonomi arasındaki ilişki incelendiğinde, kavramın örgütler üzerindeki etkisi anlatılarak bunun ekonomik alt yapıyı güçlendirmede pozitif etkisi anlatılarak kriz dönemlerindeki rolleri açıklanmaktadır. Bununla birlikte, girişimcilerin ülkelerin işsizlik sorununa alternatif bir çözüm olup olmayacağı araştırılarak kalkınmadaki payları araştırılmaktadır.⁹³

2.4.3. Girişimci Tanımı

Girişimci, farklı bakış açılarına sahip, etrafında olup bitenleri gözlemleme yeteneği olan, fırsatları kollayan, yöneticilik vasıfları olan, karar alma yetkinliği gelişmiş, risk almayı başarabilen kişidir. Girişimci kişi, fikri olan ve bu fikre ticari değer kazandırmak için faaliyette bulunan kişidir.

İktisadi olarak ortaya atılan teoride girişimci;

- Belirsizlik durumunda bile cesur bir şekilde karar alıp uygulayan kişidir.
- Gerekli sermayeyi nasıl ve nereden sağlayacağını bilir.
- Girişiminde lider olmayı hedefler.
- Koordinasyonu ve organize etme yeteneği iyidir
- Yeni ve farklı olanı üreten kişidir.
- Seçeneklerinin farkında olan kişidir.

Genel olarak girişimciler ile ilgili yapılan araştırmalarda ortaya çıkan tabloda girişim faaliyeti olanlar ile olmayanlar karşılaştırılmaktadır. Ancak Gartner, girişimcileri kendi aralarında karşılaştırmıştır. Bu çalışma ile net bir kategorize elde edilemese de en yaygın sınıflandırmaya örnek ‘tüccar’ ve ‘fırsat’ yönelimleri olan girişimcilerdir.

⁹³ Ömer Aytaç, Süleyman İlhan, *Girişimcilik ve Girişimci Kültür*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:18, Ss.102-110.

2.4.3.1. Tüccar Yönelimli Girişimci

Eğitim seviyesi yüksek olmayan, toplumsal farkındalığı düşük, sosyal açıdan ilişkileri zayıf olan, sosyokültürel etkileşimi yeterli olmayan girişimcidir. Aile bireyleri tarafından yönetilen geniş kapasitesi olmayan küçük işletmeler açan kişilerdir. Bu tarz girişimci faaliyetler mevcut ürün ya da hizmetten çok farklı bir ürün ya da hizmet ortaya koymaz. Yeni bir pazara klasik ürün veya hizmet ile giriş yaparlar.

2.4.3.2. Fırsat Yönelimli Girişimci

Eğitim düzeyi iyi, toplumsal farkındalığı yüksek olan, sosyal faydayı gözeterek geleneksel üretim anlayışının dışına çıkmayı hedefleyerek girişimde bulunmak isteyen girişimcidir. Farklı ve yenilikçi anlayışla hareket ederler. Kısa sürede işini kurup pazarlamak yerine sürdürülebilir bir anlayışla uzun vadeli hedefler ortaya koyan girişimcidir. Projelerini uzun sürede gerçekleştirmeyi planlarlar. Risk alma yönleri ile de Tüccar Yönelimli Girişimcilerden farklılaşırlar. Geleceğe yönelik kimsenin düşünmediğini düşünerek onu hayata geçirebilmek için adım atıp risk alabilen kişidir.⁹⁴

Literatürde çıkan ve son dönemlerde daha sıklıkla incelenen girişimci grupları ‘deneyimli’, ‘deneyimsiz’, ‘seri’, ‘paralel’ girişimcilerdir.

Deneyimi olan girişimciler, mevcut girişiminden önce birkaç girişimi olanlardır. Sanayi devriminden itibaren deneyimli girişimciler girişimde bulunmuştur. Toplumda katma değer oluşturacak girişimlerde bulunurlar.

Deneyimsiz girişimciler ise herhangi bir ortak ile iş kurmamış olan, mirastan kalan bir pay ile girişim tecrübesi olmayan kişilerdir.

Seri girişimciler, girişimci olma sebepleri diğer girişimcilerden oldukça farklı olanlardır. Fırsat kavramına önem verirler. Bir girişim içindeyken değer yaratacak başka bir fikir ile motive olarak aynı anda yeni ve farklı bir girişime de dahil olabilirler.

⁹⁴ Hulusi Damgacıoğlu, Ramazan Uygun, “Girişimcilik Paradigmasında Dönüşüm: Deneyime Dayalı Girişimci Türleri Üzerine Teorik bir Değerlendirme”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 2011, Cilt:2, Sayı:6, Ss.19-23.

Paralel Girişimciler, kapsamı geniş olan ve iç girişimcilik olarak da tanımlanabilecek girişim hareketinde bulunurlar. Yenilik süreçlerinin uzun vadeli stratejilerle oluşturulması bu girişimci grubu için oldukça önemlidir.⁹⁵

2.4.3.3. Sosyal Girişimciler

Son dönemlerde ismi sıklıkla kullanılan ve neredeyse tüm iş alanlarında ilgi çekici bir kavram haline gelen sosyal girişimcilik kavramı, iş sektörlerinin yanı sıra akademisyenlerin, üniversite müfredatında değişim yapmak isteyenlerin, iş verenlerin ve diğer girişimcilerin de ilgisini çekmektedir. Sosyal girişimcilik kavramının son dönemlerde bu denli önem kazanmasının çok farklı nedenleri bulunmaktadır. Bu neden arasından en fazla irdelenen ve en ilgi çekici olan etken, girişimlerin sebebini ve yöntemini anlatan süreçlerdir. Girişimciliğin sosyal girişimciliğe, sosyal girişimin de sosyal değişime doğru kavramsal dönüşümünü incelendiğinde özellikle turizm gibi bazı sektörlerde kavram önem kazanmaktadır.

Girişimcilik ile arasındaki nedensellik bağı belirtilmeden yalnızca kavramsal tanımını yaparak sosyal girişimciliği anlatmak ve anlamak mümkün değildir. İşletme bilimi girişimcilik kavramını, kazancını artırıp ve karlılığını büyütmek isteyen kişilerin gerçekleştirdiği uygulamalar olarak açıklamaktadır. Bununla birlikte, işletme bilimine göre girişimci yeni bir ihtiyacı ortaya koyarken iş insanları girişimcinin ortaya koyduğu ihtiyaca cevap veren kişilerdir. Günlük hayatta ise, girişimci denildiğinde akıllara iş fikrini hayata geçiren kişi gelmektedir. 17. yüzyıl ve 18. yüzyılda ortaya atılan ‘girişimci’ kelimesi gerçekleştirilecek bir işin sorumluluğunu üstlenen kişi olarak tanımlanmıştır. Zamanla kavramsal olarak gelişim kaydederek katma değer yaratan kişi olarak tanımlanmıştır. 19.yüzyılda ekonomik dinamikleri hareketlendirerek verimsizliği azaltıp verimliliği artıran kişi olarak tanımlanmıştır. Girişimci kavramı, en geniş tanımını 20.yüzyılda almıştır. Bu yüzyılda girişimci, endüstride fark yaratacak yenilikçi ürünü ortaya çıkaran ya da mevcut ürünü farklı bir şekilde yeniden tasarlayıp ortaya koyan ve bunun neticesinde tecrübe edilmemiş teknolojik uygulamaları oluşturan kişi olarak tanımlanmaktadır.⁹⁶

⁹⁵ Damgacıoğlu, Uygun, a.g.e, Ss. 24-29.

⁹⁶ Ünlü, a.g.e. Ss.25-27.

Tablo 2.7. Kar Odaklı Girişimci ve Sosyal Girişimci: Ortak ve Farklı Özellikleri⁹⁷

Kar-Odaklı Girişimci	Ortak Özellikler	Sosyal Girişimci
Başarı yönelimli	Yenilikçi	Misyon lideri
Risk alabilen	Adanmış	Duygusal
Örgütleyici	İnsiyatif alan	Değişim ajanı
Stratejik düşünen	Lider	Fikir lideri
Değer yaratan	Fırsat yönelimli	Sosyal değer yaratıcı
Birlikçi	Kararlı	Sosyal yönelimli
Vurgun yapan	Bağlı	Yönetici
		Vizyoner
		Çok güvenilir

Tablo 2.7’de Sosyal girişimciler ve Kar odaklı girişimcilerin benzer yönleri ve farklı özellikleri anlatılmıştır. Sosyal girişimcilerin liderlik ve yöneticilik vasıfları güçlü iken kar odaklı girişimcilerin somut adımlar atarak değer yaratma adına risk alabilme yönleri güçlü olduğu görülmektedir.⁹⁸

⁹⁷ Ünlü, a.g.e. s.27.

⁹⁸ Ünlü, a.g.e. s.27.

Tablo 2.8. “Girişimci” ve Girişimcilik” Tanım ve Temel Özellikleri ⁹⁹

Kaynak	Tanım	Temel Özellikler
Schumpeter (1934)	Girişimci, pazarlarda değişim yaratabilen yenilikçidir. Değişimin beş belirtisi ise; a) yeni/geliştirilmiş bir ürünün yaratılması b) yeni bir üretim yönteminin oluşturulması c) yeni bir pazarın oluşturulması d) yeni bir arz kaynağının tanıtımı e) yeni bir örgütün oluşturulması	Yenilikçi
McClelland (1961)	Girişimci, yüksek derecede başarıya güdüsüne sahip olan kişidir. Bu da doğrudan girişimcilik süreci ile ilişkilidir. Girişimci, enerjik, risk alıcıdır.	Başarı yönelimli Risk alan Adanmış
Kirzner (1978)	Girişimci, pazardaki fırsatları gören ve harekete geçen kişidir. Tam anlamı ile vurgun yapar.	Vurgun yapan
Shapero (1975)	Girişimci, inisiyatif alan, sosyal ve ekonomik düzeni organize eden ve başarısızlık riskini kabul eden kişidir.	Örgütleyici İnisiyatif alan
Carland vd.(1984)	Girişimci, yenilikçi tavrı ile özdeşleşen ve iş yaşamında stratejik yönetimi benimseyen kişidir.	Stratejik Düşünen
Kao ve Stevenson (1985)	Girişimcilik, iş fırsatlarını görebilme ve bunu bir değere dönüştürebilmedir.	Değer yaratan Fırsat yönelimli
Timmons ve Spinelli (2008)	Girişimcilik, bir düşünce biçimi, anlamlandırma, fırsat odaklı tutum, bütüncül bir yaklaşım ve liderlik tabanlıdır.	Lider Birlikçi Kararlı Bağlı

⁹⁹ Ünlü, a.g.e. s.26.

2.5. Girişimciliği etkileyen faktörler:

Kişinin girişimci olmasında rolü olan faktörler göz önüne alındığında kişinin kendi karakteri ile ilgili olan kişisel faktörler, Çevreden kaynaklanan faktörler, kişinin eğitim gibi koşullarından kaynaklanan faktörler incelenmektedir.

- **İçsel Faktörler:** Girişimcilik kapasitesi olan kişinin girişiminin başarılı olabilme ihtimalidir. Belirtilen başarı girişimde bulunan kişinin isteği, inancı, maddi durumu, bilgi ve tecrübe olarak alt yapısı gibi farklı özellikleri ile ilgilidir. Girişim çevreden ya da diğer genel etkenlerden kaynaklansa da girişimci kişinin başarmaya olan motivasyonu kişinin iç motivasyonundan kaynaklanmaktadır.
- **Demografik Faktörler:** Nüfus ile ilgili olan özelliklerdir. Girişimcinin yaşı, eğitim durumu, cinsiyeti ve maddi durumu girişimci olmasında ya da bu girişiminde başarılı etkili olan sebepler olarak ifade edilmektedir. Eğitim faktörünün girişimcilik yönünde adım atmak isteyenlerin yol haritasında en önemli faktörlerden biridir.
- **Yaş:** Araştırmalar, girişimcilik ile yaş faktörü arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermektedir. Kişiler 22 ile 55 yaş aralığında girişimde bulunmaktadırlar. Önceki ya da sonraki yıllarda da girişimde bulunmak mümkündür ancak bunun için gerekli maddi kaynağın, gücün ve enerjinin olması oldukça önemlidir.
- **Cinsiyet:** Cinsiyet kavramının toplum üzerindeki etkisi farklılık gösterir. Genel inanişa ve görüşe göre kadın, cinsiyeti nedeni ile erkeklere kıyasla geride bırakılan, hizmet eden kişidir.

Toplum tarafından belirlenen bu roller, kadının erkeklere tabi olduğunu söyler. Bu durumu kanıksayan birçok kadın olduğu gibi durumdan rahatsız olan birçok kadın da bulunmaktadır. Girişimcilik sürecinin getirdiği sorumluluklardan ve koşullarda kaynaklı kadınlar kendi işlerini kurma noktasında erkeklere göre daha az dirençli olabilmektedir. Buradan yola çıkarak, girişimcilik fikrinin hayata geçirilmesinde ve sürdürülebilir olmasında cinsiyetin önemli bir faktör olduğunu söylemek mümkündür.

- **Gelir durumu:** Kişinin maddi durumu, toplum içindeki saygınlığını ve gücünü temsil eden bir faktör olarak kabul edilebilmektedir. Bununla birlikte kişilerin girişimlerin yatırıma dönüşmesi, fikirlerin hayata geçirilmesinde en önemli unsurlardan da biridir.¹⁰⁰

2.6. Türkiye’de Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de girişimcilik kavramı incelendiğinde ve Türkiye’nin mevcut kapasitesi düşünüldüğünde girişimciliğin olması gerektiği kadar gelişmediği görülmektedir. Bunun nedenleri araştırıldığında, Osmanlı Dönemine kadar araştırılmaların yapılması gerektiği görülmektedir. Bu durum Osmanlı Döneminde Türklerin genel olarak yaptığı meslek grupları ile ilgilidir. Ticaret öncelikli meslek grubu olarak görülmediğinden halk ekonomik faaliyetlerinde sorunlarla karşılaşmıştır. Türklerin girişimcilikleri, Orta Asya coğrafyasına göç etmeleri ile ortaya çıkmıştır. Girişimcilik öncelikle halkın zanaatkârlık faaliyetleri ile başlamıştır. Osmanlı ve Selçuklular dönemlerinde Ahilik Teşkilatı, ticari faaliyetlerde ve Osmanlı’nın İmparatorluk döneminde özellikle politik açıdan stratejik öneme sahip olmuştur. Bu dönemlerde bünyesinde birçok toplumu barındıran Osmanlı Devleti’nde Türklerin ticaret hayatının dışında bırakıldığı görülmektedir. Buna benzer farklı nedenlerden kaynaklı girişimciliğin gelişemediği ortaya çıkmıştır. Abdülmecid zamanında ilk dış borçlanma yaşanmıştır. Gerekli kaynaklar olmadığından sanayi sektöründe gelişim kaydedilemediğinden bu durum da sanayideki girişimin az olmasına etki etmiştir.¹⁰¹

Kişi başı GSMH 45 dolar olan Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında temel geçim kaynağı tarımdır. Tarım modern olmayan yöntemlerle gelenekçi bir anlayış ile gerçekleştirilmiştir. Nüfusun yaklaşık olarak yarısı kırsal yerlerde yaşamaktadır. Sanayi sektörünün yeterince gelişmediği bu dönemde ekonomiyi ayakta tutan aile bireyleri tarafından oluşturulan şirketlerdir. Yarıdan fazlasını gıda ve dokumanın oluşturduğu süreçte ihracatın en önemli payını tarım ürünleri almıştır ve bütün tüketim malları ithal edilmektedir. 1980 öncesi dönemde gümrük vergileri düşüktür ve devlet belirli

¹⁰⁰ Erol Kazaferoğlu, Pınar Göktaş, “Kişilik Özellikleri ile Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişki: Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencileri Üzerine bir Araştırma”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt: 5, Sayı: 1, Ss.33-37.

¹⁰¹ Ayşin Aşkın, Selin Nehir, Sercan Özgür Vural, “Tarihsel süreçte Girişimcilik Kavramı ve Gelişimi”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt:6, Sayı:2,2011, Ss.62-63.

çerçeve de ekonomiye müdahale etmektedir. Bu dönemde devlet destekli sanayiye artırma politikası II. Dünya Savaşı ile azalmıştır.

Savaş sonrası dönemde ABD'nin katkıları ile ekonomik anlamda rahatlama süreci yaşanmıştır. 1951 ve 1954 yıllarında yeni yasalarla yabancı sermaye üzerindeki baskı hafifletilmiştir. Bu durum dış ticaret rakamlarını olumsuz etkilemiştir ve ithalat ihracat dengesinde önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu olumsuz gelişmelerin sonunda dış ticaretteki büyük farklılıklardan kaynaklı 1960 yılı ülkenin ekonomisi ve siyaseti açısından dönüm noktası kabul edilmektedir. Bunun üzerine yapılan kalkınma planları ile ithal ürünlerin üretilmesini amaçlayan İthal İkamesi Politikası önceye oranla belirli bir sistem dâhilinde işlemeye başlamıştır. İzleyen yıllarda 1970'li yılların son dönemlerinde kriz etkilerini çok sert bir şekilde gösterdiğinde krizin etkilerini azaltmak amacı ile 24 Ocak 1980 yılında birtakım kararlar hayata geçirilmiştir. Üretimin ihracattaki payını artırmak için ihracat yapanlar teşvikle desteklenmiştir. Aynı yıllarda özelleştirme gündeme gelmiştir. Bölgesel planlama çalışmaları kapsamında;

- 1.Beş Yıllık Kalkınma Planı yapılmıştır.
- 1968-72 yıllarını içeren süreçlerde ekonomik büyümeyi kolaylaştıracak merkezler oluşturulması önerilmiştir. (2.Kalkınma Planı)
- 1973-1983 dönemlerinde bölgesel gelişmişliği artırmak için yeterince çaba gösterilmemiştir. (3. ve 4. Kalkınma Planı)
- 1985-1989 yıllarında bölgesel kalkınmaya yoğunlaşmıştır. İlgili yılların ticari ve ekonomik koşulları göz önüne alındığında alt yapı güçlendirilerek yatırımlar teşvik edilmiştir. (5.Kalkınma Planı)
- 1990-1994 yıllarında metropollerdeki nüfus artışını engellemek ve sanayi yoğunluğunu azaltmak amacı ile yerel ekonomiyi güçlendirme yöntemleri uygulanarak Avrupa Birliği politikaları dikkatle incelenmiştir.
- Yatırım destekleri sağlanarak KOBİ'ler teşvik edilmiştir.
- Alt yapı sorunları çözülerek aynı ya da farklı iş kollarında üretim yapan işletmeleri bir araya getirmek amacı ile Organize Sanayi Bölgeleri kurulmuştur.

Sonuç olarak Türkiye'deki girişimciliğin gelişim sürecinde makroekonomik değişkenler etkili olmuştur. Buradan yola çıkarak, 1980'li yıllara kadar devlet

ekonomiye karışma noktasında aktif rol üstlenmiştir, üretimde doğrudan yer almıştır. 1980'lerden sonraki dönemlerde ise ihracat kapasitesini artırmaya yönelik politikalar üretilmiştir. Üretimin iç pazarın dışına çıkması ve böylelikle ülkeye giren döviz girdisini artırmak amaçlanmıştır.¹⁰²

Yeni Türkiye'nin ilk yıllarında ekonominin gelişmesini sağlamak ve bunu devlet kanadı ile gerçekleştirirken aynı zamanda özel sektörde girişimlerin teşvik edilmesi için politikalar üretilmeye ve hayata geçirilmeye çalışılmıştır. 1950 yılından 1980 yılına kadar özel sektörün güçlenmesi için faaliyetler gerçekleştirilmiştir. 1980'li yıllardan sonra ekonominin gelişmesi için ihracata dayalı alt yapı güçlendirilmeye çalışılmıştır ve ihracatı artıracak politikalar üretilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte aynı dönemde özelleştirme politikalarının da etkisi ile kamu girişimleri önemini kaybetmiştir. Uluslararası anlamda olduğu gibi, ülkemizde de ekonomik açıdan büyümesi, bölgesel anlamda gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve ortadan kalkması, ulusal anlamda kalkınmanın sağlanması için girişimciliğin önemi büyüktür.

Türkiye'de girişimcilik kavramının önem kazanması ve destek görmesi ülkemizin AB üyelik süreci ile başlamıştır. Uluslararası girişimcilik hareketleri incelendiğinde 100 kişi içinden kendi işini kuranların sayısı göz önüne alındığında ülkemizin girişimci sayısı ile 29 ülkenin gerisinde kaldığı görülmektedir. Ülkemizde yetişkin 100 kişi arasından işletmesini kuran kişi sayısı 4,6'dır. Bu oran Meksika'da 18,7 iken İrlanda'da 12 ABD'de 11,7 olarak görülmektedir. Bu rakamlar incelendikten sonra, ülkemizde girişimcilik performansının çok iyi olmadığını belirtmek mümkündür. Bu anlamda, kalkınma planları ile çalışabilecek nüfusu kapsayan ve girişimciliği teşvik eden politikalar geliştirilmiştir. Girişimciliğin ekonomi üzerindeki etkisi ve önemi ile ilgili farkındalık çalışmalarının devam edeceği, değişim ve çağa ayak uydurma ile ilgili teknik ve mesleki eğitimlerin devam edeceği düşüncesi ile Türkiye'nin dünya genelindeki ekonomik gücü artacaktır.¹⁰³

Son yıllarında girişimcilik kavramının literatürde sıklıkla yazılması ile Türkiye'nin iş dünyası tarihi üzerine araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. KOBİ'ler uzunca bir süre devletin gündemindeki önemli konular arasında olmamıştır, devlet daha

¹⁰² Murat Çokgezen, *Türkiye'de Devlet, Girişimcilik ve Yerel Kalkınma*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 2012, Ss.20-30.

¹⁰³ Karakaya, a.g.e. s.29.

ziyade büyük işletme kuruluşlarına odaklanmıştır. Türkiye’deki işletmeler arasındaki yatay iş koordinasyonu zayıflatılmıştır, devlet destek olduğu kaynaklarına erişimde rekabetin artması sağlanması için bürokraside yetkili kişiler ile iletişime geçilmesi kıstas olarak belirlenmiştir. Bunun neticesinde, Türkiye’deki girişimcilerin değişim ve yenilik yaparak dünya standartlarında rekabeti yakalamalı amaçlanmıştır. 1971 yılında TUSİAD girişimcilerin menfaatlerini temsil etmek veya özel sektörün toplum açısından oluşturacağı faydayı gerçekleştirmek amacı ile kurulmuştur. TUSİAD’ın varlığı Türkiye’de ekonomik ve politik olarak önemli bir sürecin başlangıcıdır. Türkiye’de 1980’li yıllarda liberalleşme sürecidir. Bu tecrübe ile girişimcilik faaliyetlerinde çeşitlilik ve farklılık ortaya çıkmıştır. Liberal politikaların hayata geçirilmesi ile ortaya çıkan girişimciler, TUSİAD etrafında bir araya gelen girişimcilere kıyasla iç pazara dönük olan, küçük ve Anadolu’da faaliyetlerine yoğunlaşmış ve MUSİAD ile koordineli çalışan girişimcilerdir. Buradan yola çıkarak, Türk Girişimcilerin temelde; seçkin iş insanlarını temsilen TUSİAD, birbirinden farklı alanlarda faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerle varlığını devam eden TOBB ve 1980 yılından itibaren İslami çerçevede bir araya gelen ve politik seçkinlere karşı tutum sergileyen MUSİAD olarak belirtilebilir.¹⁰⁴

Bir ülkenin kalkınması için girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması şarttır. Girişimcilik kültürünün yaygınlaşması kadar girişimcilik niteliğinin iyileştirilmesi de hedeflenen büyümenin gerçekleştirilmesi için kaçınılmazdır. Kişinin girişimci olmasını etkileyen faktörleri belirlemek kolay değildir. Bu faaliyetler ile ilgili dikkate alınacak çalışmaları Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (Organization for Economic Cooperation and Development) **OECD** ve Dünya Girişimcilik Platformu (Global Entrepreneurship Monitor) **GEM** gibi kurumlarca yapılmıştır. OECD’nin çalışmalarına göre girişimciliğin temelinde 3 faktör vardır: Koşullar, devlet planları, kültürel tutumlar.

GEM, kişinin girişimci olmasında rolü olan faktörler ülkenin girişimcilik ile ilgili temel yapısı ve girişimcilik yapısı olarak açıklamaktadır. Ülke temel yapısında; ekonomik olarak içe olan bağımlılık derecesi, finans sektörünün gücü, devlet faaliyetlerinde roller, teknolojiye olan odaklanma, yöneticilik yetkinlikleri, politik ve

¹⁰⁴Kamil Yazıcı, “Türkiye’de Girişimciliğin Gelişimi: Kültürel ve Makro-Kurumsal Bağlamın Birlikteliği”, *Yönetim Dergisi*, Sayı: 53, Şubat 2006, Ss.18-22.

kültürel değerler. Girişimcilik alt yapısı ile ilgili faktörler, uygulanan politikalar, eğitim, teknoloji transferleri, AR-GE, iç pazarın dış pazarla olan ilişkisi.¹⁰⁵

Tablo 2.9. Ekonomik Kalkınma Evresi Bakımından 2010 Yılında 59 GEM Ülkesinde Girişimci Aktivite Durumu¹⁰⁶

	Doğmakta olan Girişimcilik Oranı	Yeni işletme sahipliği oranı	Toplam Erken Evre Girişimcilik Faaliyeti	Kurulmuş İşletme sahipliği Oranı	Sona eren işletmeler	Zorunluluktan devam eden
Türkiye	3,7	5,1	8,6	10,7	4,6	37
Ortalama	6,7	5,2	11,7	7,6	4,4	31

Girişimciliğin niteliğini ve özelliklerini belirlemek amacı ile araştırmalar yapılmaktadır. Bu doğrultuda kişilere girişimleri ile ilgili temel olarak sorulan sorular üzerinden kendilerini bir girişimde bulunmaya iten sebepler, süreçte karşılaştıkları sorunlar ve girişimlerinin sürdürülebilirliğini sağlayacak etkenler anlaşılmaya çalışılmıştır. Tablo 2.9’da bu konu ile ilgili yapılan bir araştırma örneğinde girişimciler ile yapılan görüşme Formu bilgileri bulunmaktadır.

¹⁰⁵ Çetinkaya Bozkurt, Kalkan, Koyuncu, Alparslan, a.g.e, s.234.

¹⁰⁶ Çetinkaya Bozkurt, Kalkan, Koyuncu, Alparslan, a.g.e. s.234.

Tablo 2.10. Girişimcilerle Yapılan Görüşme Formu¹⁰⁷

DEMOGRAFİK SORULAR	
1-Yaşınız	2-Medeni Durumunuz
3-Kardeş Sayısı	4-Eğitim Durumunuz
5-Ailenizde kaçınıcı çocuktunuz	6-Annenin Eğitim Durumu
7-Babanın Eğitim Durumu	8-Babanın mesleği
9- Annenin mesleği	10- Ne kadar süreden beri girişimcisiniz
GİRİŞİMCİLİĞE İLİŞKİN SORULAR	
11- Girişimcilik kültürünün nesilden nesile aktarılmasında etkili olan faktörler sizce nelerdir?	
12- Dünyadaki girişimcilik ruhu ile Türkiye’yi kıyasladığımızda neler söylemek istersiniz?	
13- Yetiştirilme tarzınız [] Çoğunlukla baskıcı [] Çoğunlukla serbest [] Kontrollü [] Güvene dayalı serbest	
14- Sizce girişimcide olması gereken kişilik özellikleri nelerdir?	
15- Aşağıdaki konulardan hangilerinde eğitim ihtiyacı duyuyorsunuz? (birden fazla şık işaretlenirse öncelik sırasına göre 1, 2, 3 olarak numaralandırınız).	
16- Türkiye’de girişimci sayısını artırmak ve girişimcilerin gelişimini sağlamak için neler yapılmalıdır?	
17- Sizce Türkiye’de girişimciliğini engelleyen unsurlar nelerdir?	

Araştırmada Demografik Bulgular ve Girişimcilik ile ilgili bulgular ile ilgili sorular bulunmaktadır.

Araştırmanın bir başka boyutu da girişimin sonucunda başarıya ulaşmayı etkileyen faktörler ve bunları belirlemeye yönelik yapılan çalışmalardır. Tablo 2.10’da

¹⁰⁷Çetinkaya Bozkurt, Kalkan, Koyuncu, Alparslan, a.g.e. s.236.

bir girişimin başarılı sayılması için kişinin ihtiyaç duyduğu eğitimler hakkında bilgiler mevcuttur.¹⁰⁸

Tablo 2.11. Başarılı Bir Girişimcinin Eğitim İhtiyaçları¹⁰⁹

BAŞARILI BİR GİRİŞİMCİNİN EĞİTİM İHTİYAÇLARI	Söylem Sayısı
İletişim	33
Hukuk	25
Verimlilik ve Kalite Artırma	23
Bilişim/Teknoloji	15
Yeni İş Alanları	14
Satış Teknikleri	13
Ekonomi	12
Muhasebe ve Finansman	12
Kendini İyi İfade Edebilme/İyi Sunu Yapabilme	11
Yeni Yönetim Yaklaşımları	6
Satın alma	6
Yabancı Dil Eğitimi	2
Mesleki Eğitim	1
Kurumsallaşma	1

Kavramsal tarihinde farklı açılardan ele alınarak incelenmiş, farklı kullanım alanları olan bir kavram olan girişimcilik, yeni bir örgüt yaratma, mevcut örgütü geliştirme fırsatları değerlendirerek risk alabilme yetkinlikleri gerektirmektedir. Örgüt içinde girişimciler için tanımlanan iç girişimcilik kavramı da yenilik yaratmak, farklı olanı gerçekleştirmeye yöneliktir. Bu anlamda iç girişimcilerin de örgütlerin kalkınmasında rolü olan strateji geliştiren sınıfın bir parçası olduğu ifade edilebilmektedir.¹¹⁰

¹⁰⁸ Çetinkaya Bozkurt, Kalkan, Koyuncu, Alparslan, a.g.e. s.240.

¹⁰⁹ Çetinkaya Bozkurt, Kalkan, Koyuncu, Alparslan a.g.e. s.240.

¹¹⁰ Meltem Onay, Selin Çavuşoğlu, “İşletmelerde İç Girişimcilik Özelliğini Etkileyen Faktörler: İç Girişimcilik”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Sayı: 1, Cilt: 17, Manisa, 2010, Ss.58-59.

2.7. Türkiye’de Girişimcilikte Başarı Faktörleri ve Başarısızlık Nedenleri

Bir girişim hareketi başarı ile sonuçlanacağı gibi başarısızlıkla da sonuçlanabilir. Girişimlerin sonuçları incelendiğinde, ülkemizdeki girişimlerin yaklaşık olarak %60’ının başarısız olduğu görülmektedir. Bir girişimin başarı olmasında etkili olan çok farklı faktörler vardır. Bir fikrin projeye dönüştürülerek hayata geçirilmesinde projenin bir plan dâhilinde yapılması oldukça önemlidir. İş planları yapılarak yol haritası belirlenmeden uygulamaya konulan girişimlerin başarısız olma ihtimali yüksektir.

İş fikrine göre iş modellemesinin yapılması dikkate alınması gereken önemli noktalardan biridir. İş modelinin oluşturulması girişim fikrinin nasıl bir yöntem ile uygulanacağını belirteceğinden verimliliği artıracaktır.

İş fikrinin girişime dönüşmesinden önce finansal kaynakların, gelir gider tablosunun oluşturulması da bir diğer önemli noktadır. Başarısız olma ihtimaline karşın her durumda farklı seçeneklerin olması gerekmektedir.¹¹¹

Girişimcilerin başarısız olma endişeleri vardır. Endişe verecek faktörler dikkate alınmaz ise iş kurulduktan sonra uygulamada başarısızlık ihtimali yüksektir. Girişimin başarılı olmasında ekibin oluşturulması gerekir. Ekibin girişim fikrini ortaya çıkaran kişi ile aynı vizyonda olması da girişimin başarılı ya da başarısız olmasını etkileyen faktörlerdendir.

Girişimde risk alabilmek önemlidir. Alınan risklerin kontrollü olması gerekir. Yapılan işe değer katabilmek için risk faktörünün dengeli bir şekilde uygulamaya sokulması gerekir. Hiç düşünmeden risk almak doğru kabul edilmeyeceği gibi risk almaktan korkmak da kabul edilmeyecektir.

Çağın gereklerine uygun iş fikri ile yola çıkmak girişimcinin başarılı olmasında etkili olan faktörlerdendir. Girişimin ihtiyaca cevap verebiliyor olması bu anlamda önem kazanmaktadır. Küreselleşme ile artan rekabet ortamında girişimin başarılı olması için değişimin takip edilmesine bağlıdır. Bununla birlikte, girişimin başarılı olması için yola çıkarken girişimde bulunmuş, bu anlamda tecrübe ve bilgi sahibi olan kişilerden yönlendirme desteği almak gerekir. Süreç içinde karşılaşılan engeller karşısında doğru

¹¹¹ Serkan Hacıömeroğlu, Girişimlerin Başarısız Olma Nedenleri, *Milliyet Blog*, İnternet Makalesi, Erişim Tarihi: 01.07. 2018

çözümü bulmak için ve girişimin başarısız olmaması için bu kişilerin bilgi ve tecrübelerinden faydalanmak gerekir.¹¹²

Girişimin başarılı olmasında bilinçli olma kavramı incelenmelidir. Girişimin hayata geçirilme nedeni iyi anlaşılmalıdır. Bu anlamda, saha araştırmalarının da çok iyi yapılması gerekir. Girişime olan ihtiyaç belirlenmelidir. Toplumdaki ihtiyaç ya da sorun olarak belirlenen konuya bu girişim olmadan nasıl çözümler üretilebilir sorusuna etkin bir şekilde odaklanılmalıdır. Girişimin başarılı olması üzerindeki kurumsal ve toplumsal etmenler dikkate alınmalıdır. İş fikirlerinin başarıya ulaşmasında girişimi yapacak kişinin devletin destekleri hakkında bilgi sahibi olması gerekir.

Girişimde hukuksal süreçlerin nasıl işlediği araştırılmalıdır. Bu anlamda destekleri olan KOSGEB (Küçük Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı), İŞKUR (Türkiye İş Kurumu), gibi kurumların girişimcilik destekleri ile girişimci adaylarına bilinç kazandırılmalıdır. Sosyal Destekler incelendiğinde ise girişimin toplumsal, sosyal ekonomik ve kültürel değişkenlerin ortaya çıkardığı ya da şekillendirdiği bir ürün olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda ailenin, eğitimin, sosyal çevrenin girişimin sonuçları itibari ile başarılı ya da başarısız olmasını etkilediği ifade edilebilmektedir.¹¹³

Daha spesifik bir bakış açısı ile ele alındığında, örgütlerde girişimcilik faaliyetleri incelendiğinde kişileri girişime iten sebepler araştırılmıştır. İç girişimcilik diye tanımladığımız bu faaliyetlerde çevresel faktörlerin başarıyı önemli ölçüde etkilediği görülmektedir.

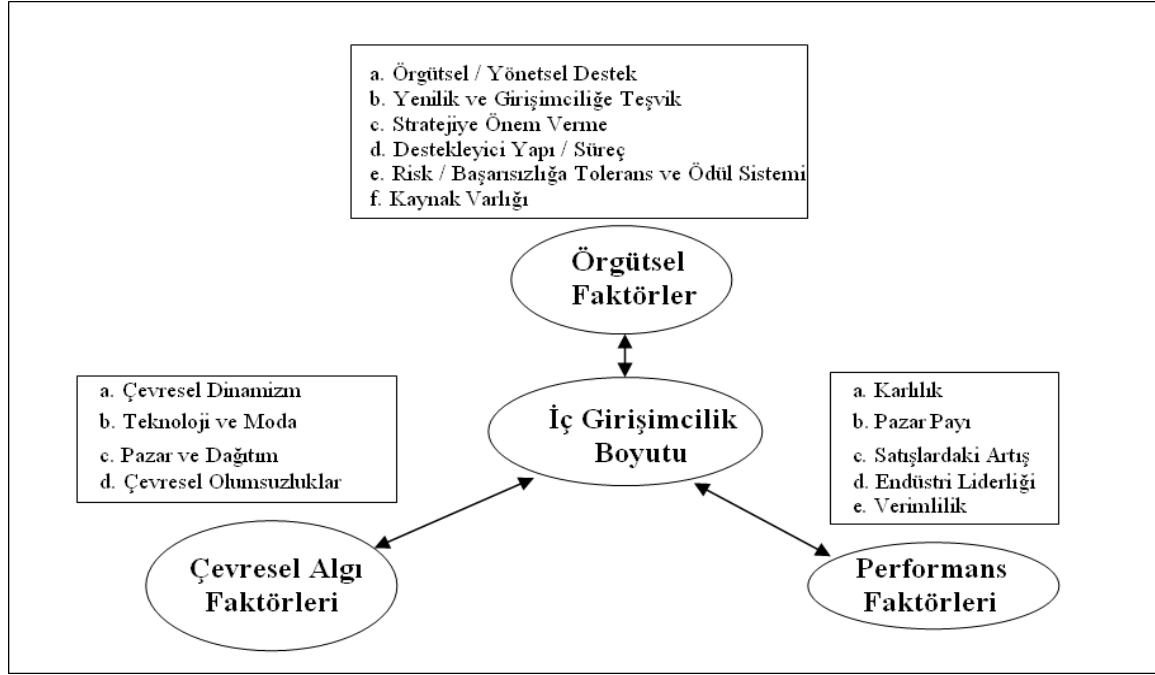
Çevreden kaynaklı baskılar, riskler, tehdit edici faktörler, rakipler girişimi olumsuz etkileyebilecek faktörlerdendir. Girişimin örgüt içindeki performansı göz önüne alındığında; örgüt içindeki yöneticilerin girişimcilere yarattığı uygun ortam ve desteği, iç girişimin örgüt için anlamı ve faydası, dışsal faktörlerin girişim üzerindeki kısa ya da uzun vadeli katkıları bir örgüt içinde iç girişimin gerçekleşmesi, başarılı ya da başarısız olmasında rol oynayan faktörlerdir.¹¹⁴

¹¹² Duygu Eren, “Girişimci Neden Başarısız Olur?”, *Sabah*, İnternet Makalesi, Erişim Tarihi: 02.07.2018

¹¹³ Canan Arıkan, “Kadın Girişimcilikte Başarı ve Başarıyı Etkileyen Faktörler: Bursa Örneği”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Derneği*, Cilt: 14, Sayı:3, Temmuz 2016, Ss.139-144.

¹¹⁴ Onay, Çavuşoğlu, a.g.e. s.48-55.

İç girişimciliğin işletmeler açısından ortaya koyduğu faydaya bakıldığında, girişimlerin örgütlere yeniliği yakalama, değişimin önemini anlama, yeni girişimlere örnek olma, örgütlerin proaktiviteyi keşfetmesini sağlama gibi faydalarının olduğu görülmektedir. Bütün bu faydalar sayesinde örgütler çağın gerisinde kalmayacaktır, katma değer yaratarak uluslararası rekabete ayak uydurabilecektir, Pazar analizleri yaparak dünya kalite standartlarına erişebilecektir.



Şekil 2.3. İşletmelerde Girişimcilik Özelliğini Etkileyen Faktörler: İç Girişimcilik 115

Örgütsel faktörlerin iç girişimcilik üzerinde olumlu etkisi vardır. Bununla birlikte, iç girişimciliğin de örgütlerin başarı performansında olumlu etkisi vardır. Birbirini doğru orantılı etkileyecek faktörlerdir.¹¹⁶

2.8. Bir İstihdam Politikası Olarak Girişimcilik

Her geçen gün teknoloji daha fazla hayatımıza girmekte, soru ve sorunlarımızın cevabına teknoloji sayesinde daha kolay ve kısa sürede ulaşabilmekteyiz. Teknolojinin bu denli kullanımı bilgiye ulaşımı kolaylaştırdığı için ulusal ve uluslararası anlamda birçok değişiklikler yaşanmaktadır. Bu değişiklikler bireysel anlamda olduğu gibi örgütlerin de yapısının değişmesinde, varlıklarını devam ettirmesinde son derece önemli

¹¹⁵ Onay, Çavuşoğlu, a.g.e. s. 52.

¹¹⁶ Onay, Çavuşoğlu, a.g.e. s. 52.

rol oynamaktadır. Bu nedenledir ki, devletler ve örgütler son dönemlerde girişimcilik kavramının önemini sıklıkla araştırmakta ve girişimciliği anlamak ve anlatmak adına politikalar üretmektedir.

Birçok farklı literatürde ve disiplinlerde kullanıldığı üzere, girişimcilik yeni bir ürün ya da hizmet üretme fikri ile başlamaktadır. Bu fikrin hayata geçirilerek iş kurma süreçlerine dönüşmesi için gerekli olan metodolojiler özellikle girişimci adaylarına ve örgütlere anlatılmalıdır. Bu anlamda, örgütlerde değişim ve dönüşüm süreçlerini başlatmak ve yönetmek için ve girişimlerin katma değer yaratacak işlere dönüşmesi için ülkemizde devlet destekleri bulunmaktadır. Bu anlamda, KOSGEB'in girişimci adaylara eğitim destekleri mevcuttur. KOSGEB'in girişimcilere sunduğu desteklerin öncelikli amacı, İŞKUR'a kayıtlı olan işsiz nüfusun iş fikirlerini hayata geçirmeleri için ihtiyaç duydukları eğitimi vermek, bu sayede pasif durumunda olan kitleyi iş kurmalarını sağlayarak aynı zamanda istihdam yaratmalarına fırsat vermektir.

Küreselleşmenin etkisini sert bir şekilde gösterdiği günümüz dünyasında makineleşme ile işsizlik artmaktadır. Globalleşme kavramı örgütler tarafından anlaşılmaya çalışılarak sonuçları ve etkilerine karşı önlemler alınmakta ve politikalar ile çözümler üretilmektedir. Rekabet ortamının bu dereceye ulaşması aslında uluslararası platformda yeni bir ekonomik düzen oluşmaktadır. Örgütlerin bu yeni düzen karşısında varlıklarını devam ettirebilmeleri için değişime gitmeleri, yenilik yaratmaları, yeni fikirler üreterek topluma ya da hitap ettikleri kitlelere yeni girişimler yaratmaları gerekmektedir. Bu gereklilik örgütlerin hızla değişen çağa ayak uydurarak kriz yaşamamaları, kriz yaşadıklarında da kriz süreçlerini yönetebilmeleri açısından önemlidir.¹¹⁷

Ekonomik büyüme kavramı, bir ülke ekonomisinin belirli süreçlerde yaşanan gelişmelere bağlı olarak ekonomiye olan pozitif etkilerini ifade etmektedir. Ülkemiz dünyada ekonomisi en çok gelişmiş olan 17.ekonomidir. Ekonomik gelişmişliğine göre Avrupa'nın da 6. büyük ekonomisidir. Bunun yanı sıra, ekonomisi en çok gelişmiş ülkelerin olduğu G-20'nin de en aktif üyelerinden biridir.

¹¹⁷ Emel İslamoğlu, "Bir Aktif İstihdam Politikası Olarak Girişimcilik Programlarının Etkinliği: KOSGEB Yeni Girişimcilik Destek Programı Örneği", *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2014, Cilt:5, Sayı:8, Ss.27-31.

Coğrafi konumu nedeni ile krizlerden tarih boyunca etkilenen ülkemiz krizlere çözüm ve politikalar üretme konusunda tecrübelidir. Bu yöntemlerden biri olarak girişimciliğin teşvik edilmesini en verimli yöntemlerden biri olarak kullanmaktadır. Dünya genelinde kriz ortamının yaşandığı 2008- 2009 yıllarında %10'a yakın gelişme kaydederek Türkiye, Çin Halk Cumhuriyetinden sonra en iyi ekonomik gelişmeyi kaydeden ikinci ülke olmuştur. Aynı dönemde Avrupa'nın en hızlı gelişen ekonomisi konumundadır.¹¹⁸

Girişimcilik kavramı, ekonominin gelişimi açısından dört esas etmenden biri olsa da akademik anlamda maddi kaynaklar ve çabalara oranla yeterince incelenmemiştir. İktisatta ilk girişimcilik çalışmaları 17.yüzyılda ortaya çıkmasına rağmen detaylı araştırmalar 20.yüzyılda yapılmıştır. Girişimciliğin ekonomik kalkınmaya olan etkisi olan etkisi ile ilgili ilk sistemli katkılar 20.yüzyılda yapılmıştır. Yeniliklere olan motivasyon arttıkça girişimcilik başarılı olmakta bu durum da ekonominin kalkınmasına etki etmektedir.

Girişimcilik farklı açılardan ekonomiyi etkilemektedir. Girişimciler, mevcuttan farklı bir fikir ve ürün ile pazara giriş yaparlar. Girişimcilerin rekabet ile piyasadaki etkinlikleri artar. Girişimciler, çevresini iyi gözlemleyen, fırsatları en aktif şekilde takip eden insanlar oldukları için pazara ve pazarın dinamiklerine, ihtiyaçlarına hakimdirler. Dolayısı ile ihtiyacı en iyi bilen kişiler olarak girişimciler en yeni ve farklı olan ürünü piyasaya kazandırmayı amaçlarlar. Pazar analizleri yaparak iş ürettiklerinden sürdürülebilir katma değer yaratma imkanları vardır. Yeni örgütler kurarak hem toplumun ihtiyaç duyduğu ürün ya da hizmeti üreterek ticari ve sosyal değer yaratırlar hem de iş imkanları oluşturarak ülkenin işsizlik sorununa çözüm üretirler.

Üretimini yaptıkları ürün ve hizmetlerin dış pazara açılması durumunda yerel, bölgesel ve ulusal anlamda ihracatın kapasitesinin artmasını sağlayarak ülkeye giren döviz girdisini arttırırlar. Bu durum da dış ticaret açıklarının azalmasına, ithalat ile ihracat arasındaki dengesizliklerin azalmasını sağlar. Farklı ve yeni istihdam imkanlarının yaratılması ya da mevcut örgütlerin inovasyon ve ARGE ile büyütülmesi ve vizyonunun iyileştirilmesi neticesinde diğer iş alanlarında da kaynakların artması sağlanarak daha ziyade KOBİ'lerin yerel ekonominin gelişmesi sağlanır. Yeni

¹¹⁸ Karakaya, a.g.e. s. 21-24.

işletmelerin ortaya çıkması ile devletin vergi gelirlerinde artış olur, buna bağlı olarak hkumetin hizmetleri artar. Yeni işletmelerin varlığı ile perakendecilik sektörü hareketlenir.¹¹⁹



¹¹⁹ çokgezen, a.g.e. s.12-16.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SURİYE KRİZİ VE TÜRK EKONOMİSİ

Bu bölümde Suriye’de yaşanan bölgesel çatışmaların ve protestoların krize dönüşme süreçleri hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır. Bu olaylar karşısında Orta Doğu coğrafyasındaki en önemli aktörlerden olan Türkiye’nin tutumları ve politikaları anlatılmıştır. Bununla birlikte, Suriye krizinin Türk ekonomisine yansımaları anlatılarak ilgili yıllarda krizin ekonomi üzerindeki etkilerinin ülkemizdeki toplumsal sonuçlarına ve sosyal kültürel değişimlere yer verilmiştir. Suriye krizi ile birlikte, Türkiye’ye göç eden mültecilerin Türk ekonomisine, işsizlik oranına etkileri anlatılmıştır.

3.1. Suriye Krizi

2010’da ilk olarak Tunus’ta başlayan, ardından Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerine sıçrayan Arap Baharı, rejim karşıtı gruplarca yapılan gösterilerle ortaya çıkmıştır. Tunus, Mısır, Libya hükümetler indirilmiş; Suriye ve Libya’da iç muharebe ve dış etkilere, Cezayir, Fas, Suudi Arabistan ve Ürdün’de yeniliklerin gerçekleştirilmesine sebebiyet vermiştir. Tunuslu gezer satıcı Muhammed Buazizi emniyet mensupları tarafından kabaca davranılması sonucu, protesto sebebiyle kendini yakması hadiselerin başlamasına neden olmuştur. Eğitim görmüş iş bulamamış genç kişiler internet ortamında örgütlenmiş ve başkaldırıları hemen başlamış ve birçok yere sıçramıştır. Bu günlere bile tesirleri yansıyan Arap Baharı bu şekilde hayat bulmuştur. Temelleri sağlam sanılan güçler birer birer düşmüş ve millet erki avuçlarına almıştır. Bu alanda kesin sayılan unsurlar darmadağın olmuştur. Hadiselerin bu yönde şekilleneceğini düşünmemiş önderler tedbirsiz durumda kalmışlardır. Ülkeler içinde vuku bulan durumlar öngörülenlerin üstünde gerçekleşmiştir. Bu farklılaşmalar 1. dünya ülkeleri tarafından pozitif görülmüş; Arap Baharı, Arap Uyanışı, Arap Devrimi, Arap İsyanı veya Arap Dönüşümü (Transformasyonu) olarak değişik adlarla taçlandırılmıştır.¹²⁰

¹²⁰ İbrahim Akkan, *Arap Baharı Sonrası Suriye Ve Türk Dış Politikası Açısından Türkiye -Suriye İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016, Ss.35-40.

Dünya üzerindeki en büyük göçlerden birine sebep olan Suriye'deki iç savaş, 2011 yılının 15 Mart'ında rejime karşı ayaklanmalarla meydana gelmiştir. Rejime karşı tepkilerin çoğalmasıyla problemler birikmiş ve iç savaş baş göstermiştir. Yaşamları tehdit altında olan ve geçimlerini sürdürme konusunda sıkıntı yaşayan birçok Suriyeli yurtlarını terk etmekle karşı karşıya gelmiştir. Birincil olarak Türkiye'ye göç eden Suriyeliler, Lübnan ve Ürdün gibi diğer sınır ülkelerine de gitmek zorunda kalmışlardır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri Antonio Guterres, Suriye'de gerçekleşen kriz sonrası yaşanan insan hareketi, yakın tarihin en büyük insan göçü ve 21. yy. acil olarak çözülmesi gereken olayı olarak değerlendirmiştir.¹²¹

İlk ayaklanma, Dera'da gençlerin rejime yönelik duvara yazmış olduğu yazıdan dolayı tutuklanmasıyla, polis ve tutuklu gençlerin aileleri arasında gerçekleşen olaylara tepki göstermekle gerçekleşmiştir. Baş gösteren bu ayaklanmalar, Arap Ayaklanmasından esinlenen Suriyeli muhaliflerce kabul görmüş ve Suriye'nin farklı bölgelerinde rejime yönelik ayaklanmalar yapılmıştır. Gösterilerin ateşlenmesinden kısa bir süre sonra yani 29 Mart'ta, Suriye Hükümeti görevinden çekilmiştir; gösterilerin artmasından ve yayılmasından sonra Beşar Esad, yenilikler yapacağını taahhüt etmiş, Suriye'de süren 19 yıllık olağanüstü halin biteceğini belirtmiştir. Beşar Esad'ın atmış olduğu bu adımlara karşın sözünü tutmaması, muhalif kesime yapılan operasyonların sürmesi ve Mart-Nisan aylarındaki gösterilerde yaklaşık 800 vatandaşın hayatını kaybetmesinden sonra, Esad'ın yenilik taahhütleri muhalifler tarafında güvenirliliğini ve geçerliliğini yitirmiştir. Hadiselerin artmasıyla birlikte Suriye yönetimi olaylar karşısındaki tavırlarını katılaştırma yoluna gitmiştir. 31 Temmuz 2011'de muhalif kesimin kalesi olarak görülen Hama'ya büyük bir orduyla geniş çaplı bir operasyon düzenlenmiştir. Gerçekleşen hadiseler ışığında Suriye'de tekrardan büyüyen vakalarda 134 kişiye ulaşan ölü sayısı ve vuku bulan hadiseler, dünyanın her kesiminde tepki görmüştür. Suriye'deki bu olaylar sonraki süreçte artık sadece Suriye'nin kendi iç meselesi olarak kabul edilmemiştir.¹²²

İlk olarak Türkiye'nin ve diğer ülkelerin öneri ve tavsiyelerine kulak kapatan Suriye Hükümeti, yaşananların güvenlik sorunu olduğunu düşünerek ve 1982 yılındaki

¹²¹ Semanur Bilgiç, *Suriye Krizi Ve Sığınmacılar Sorunu: Önlemler Ve Politikalar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara, 2018, ss.10-20.

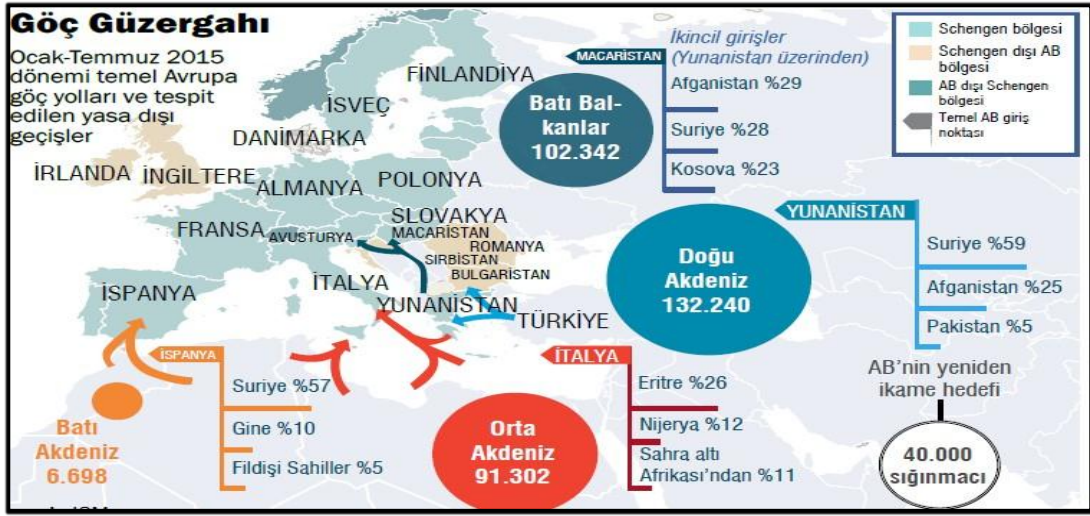
¹²² Aksu Albayrak, *Türkiye'nin Suriye Politikası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014, Ss.90-100.

Müslüman Kardeşler olaylarında yaptığı gibi hamlelerini sertleştirerek protestoları bitirmeye çalışmıştır. Beşar Esad'ın bu hamlesi Hama Ayaklanması gibi bitmemiştir, hadiseler büyüyüp Suriye'ye yayılırken sonraki süreçte global seviye hali almıştır. Rejimin katı tavrından bezmiş ordu mensupların yasal olan ve olmayan ayrılımları ve muhalif kesimde bir araya gelmeleri, Özgür Suriye Ordusunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Çatışmaların beşinci yılına başlaması, Cenevre Barış Görüşmelerinden sonuç alınamaması, bölgedeki diğer ülkelerin farklı politikalar izlemesi, uluslararası çerçevede düşünce birliği gerçekleştirilememesinin ardından BM, NATO benzeri yapıların krize karışamaması, beşer kayıplarının yaşanmasına, yerleşim yerlerinin ortadan kalkmasına ve yeni oluşumların baş göstermesine neden olmuştur. Önemle 2011-2013 zamanlarında rejim ve ÖSO çatışmalarına, 2014'ten itibaren IŞİD, El-Nusra benzeri El-Kaide örgütünden üreyen unsurlar olaylara karışmaya başlamıştır. Bu unsurların baş göstermesine etken olan olay rejim ve ÖSO arasındaki savaşlarla birlikte, ÖSO'nun birlik olamaması, kendi aralarında yaşanan problemler, Batıdan gözlenen desteğin beklenen seviyede olmamasından dolayıdır.¹²³

Rejim karşıtları, IŞİD ve Rejim atakları sonrası güçsüzleşmiş, batılı güçlerden gözlediği yardımı göremeyince Suriye'de tek başına kaldığını düşünerek bir müddet maneviyatını yitirmiştir. Muhalif kesim tek kalmaktan sıyrılmak için Suriye'deki cihatçı, İslamcı kesimlerle mesafe azaltmaya yönelmiştir. El-Nusra tarafıyla irtibat kurması Batılı güçlerin huzursuz hissetmesine sebep olmuştur. IŞİD'e doğu cephesinde kaybeden rejim karşıtları, rejim tarafından da güçsüzleştirilince yeniden yapılanma düşüncesiyle Şam Cephesi olarak birleşme yoluna gitmiş, rejim ve IŞİD unsurları ile çatışmalara tekrardan sürat kazandırmıştır. Rejim karşıtlarınca kötü manada benimsenen parçalanıp, bütünleşme olayı Nisan 2014'te Şam rejim karşıtları tarafında gerçekleşmiş olsa da rejim karşıtları Halep cephesinde Esad güçleriyle olan çatışmalarını sürdürmüşlerdir.¹²⁴

¹²³ Muhsin Yılmaz, *Suriye Krizi Ekseninde Türkiye-İran İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015, Ss.60-70.

¹²⁴ Yılmaz, a.g.e, Ss.65-70.



Şekil 3.1. Avrupa Yasa dışı göç yolları (2015, Ocak-Temmuz)¹²⁵

Sınır dışındaki yakın yerlere kaçan sığınmacılar ailelerini ve kendilerini emniyette olmadıklarını düşündükleri, iyi oranda eğitim göremedikleri ve rahat bir hayat süremediklerinden ötürü AB topraklarına gitmeyi istemişlerdir. Suriye'den gelen sığınmacıların başka ülkelere gitme konusunda bol seçenekleri vardır. AB ülkelerine gitme hattında var olan Türkiye, Yunanistan ve İtalya sığınmacı buhranından azami şekilde etki görmüş topraklar durumundadırlar.¹²⁶

Suriye'den gelen göçmenler hususunda çokça problemler ortaya çıkmıştır. Göçmen sayısının çokluğu, çok sayıda ülkede huzursuzluk yaratmış ve göçmen onayına ait ilave tedbirler alınmasına sebep olmuştur. Almanya çoğalan göçmenlik isteğine Schengen ile gerçekleştirilen transferleri bir süre için durdurması, Macaristan'ın Sırbistan sınırına 175 km'lik dikenli tel çekerek ülkeye girişleri engellemek için yapmış olduğu hamle, önlemlere emsaldır. Suriyeli vatandaşların hemen hemen hepsi sınırdaki ülkelere akın etmiştir. Gerçekleşen problemlerin ilk sıralarında yiyecek-içecek, ev ve sağlık sıkıntıları vardır. Bu problemler yüksek maddi sıkıntılara sebep olmaktadır.

¹²⁵ Veriler sakarya.edu.tr sitesinden alınmıştır. Erişim tarihi: 10.03.2018

¹²⁶ Bora YILDIRIM, *Suriye Krizi Sonrası AB Mülteci Politikasının Uygulanmasındaki Zorluklar Ve Türkiye-AB İlişkilerine Yansıması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul, 2017, Ss.20-30

Uluslararası çerçevede Suriyeli göçmenlerin problemlerine karşı beşeri ve maddi yardımlar yeterli olmamaktadır.¹²⁷

BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinin Temmuz 2014 zamanına ait verilerine bakıldığında Türkiye, Mısır ve Kuzey Afrika ülkelerinde tahminen 3,5 milyona yakın belgelenmiş Suriyeli sığınmacının bulunduğu açıklanmaktadır. Sığınmacıların ülkelere nazaran dağılışını incelendiğinde Türkiye'nin 1.385.000 Suriyeli sığınmacıyı kanatlarının altına aldığı görülmektedir. Bu sonuçlar resmi belgelerle belirlenmiştir. 911 km sınır uzunluğuna sahip olan Türkiye ile Suriye arasında yürüyerek geçilecek alanı engelleyecek deniz, nehir, sık ağaçlık alanlar, tepe yahut dağ bulunmamaktadır. Bu sebepten ötürü neredeyse Türkiye'ye geçişler sınırın tamamından yapılabilmektedir. Yasadışı geçmelerle Suriyeli insanların Türkiye'nin her yerine yayıldığı belirtilmiştir. Bu bilgiler bağlamında Türkiye genelinde 2.000.000'dan fazla Suriyeli mülteci olduğu düşünülmektedir. Suriyeli mültecilerin en fazla olduğu 2. ülke 1.092.752 sığınmacı sayısı ile Lübnan'dır. Ürdün 606.993 sığınmacıyla 3. sırada, Irak 218.597 ile 4. ve Mısır'da da 138.121 mülteci bulunmaktadır.¹²⁸

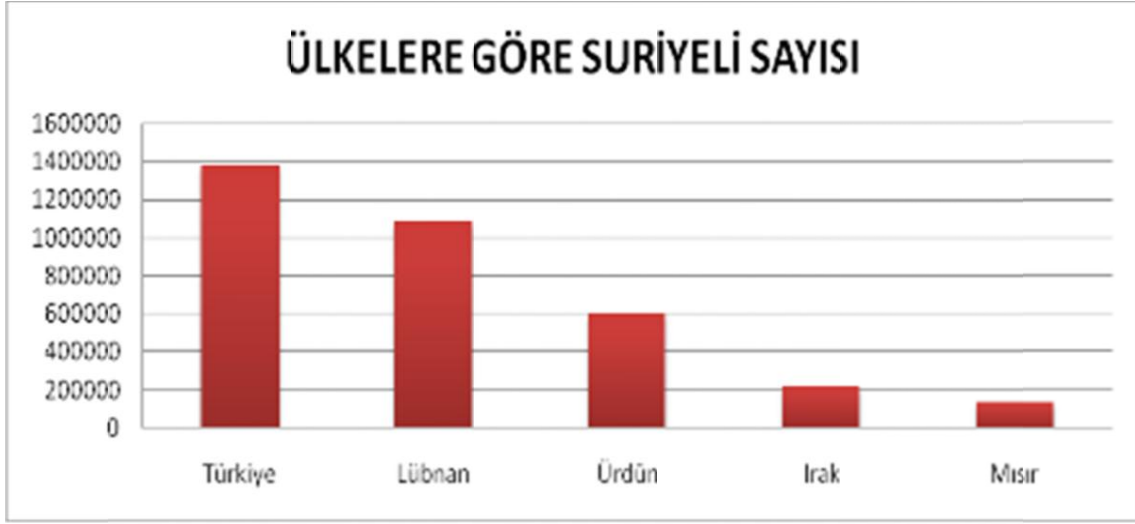
Tablo 3.1. Ükelere Göre Suriyeli Mülteci Rakamları (AFAD)¹²⁹

Ülkeler	Sığınmacı Sayıları (kişi)
Türkiye	1.385000
Lübnan	1.092.752
Ürdün	606,993
Irak	218.597
Mısır	138.121

¹²⁷ Bilgiç, a.g.e ss.10-15.

¹²⁸ Zeki Boraz, "Türkiye'de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler", *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 2015, Cilt:7, Sayı:2, Ss.3-5.

¹²⁹ Boyraz, a.g.e. s.38.

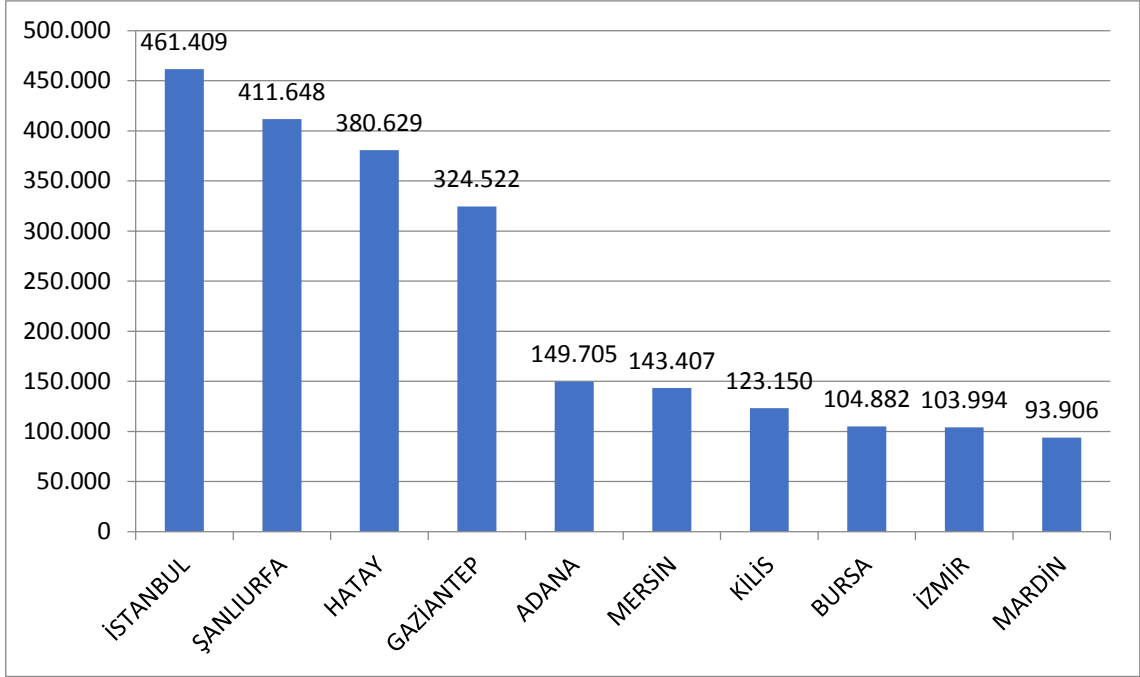


Şekil 3.2. Ülkelere Göre Suriyeli Mülteci Rakamları (AFAD)¹³⁰

Suriye’de başlayan iç savaşın, sınır komşusu olan Türkiye’ye sonuçsal bağlamda yansımaması olanak dışı bir durumdur. Bu sebeple yurdundan göçen insanların en çok yöneldiği yerin Türkiye olduğu su götürmez bir gerçektir. Türkiye yönetimi Suriyeli sığınmacılara yönelik “Açık Kapı ” yönelimini tercih etmiştir. Bu boyutta Suriye’den göçen insanların hayatlarını sürdürebilmesi adına barınma düşüncesiyle çeşitli illerde çadır ve konteynır alanları yapılmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından şimdiki istatistiklere göre, Türkiye illerinde kayıt altına alınmış 2.733.284 Suriyeli mülteci hayatlarını sürdürmektedir. Bu insanların ortalama olarak %10’u farklı şehirlere yönelmiş ve 26 barınma merkezinde yaşamaktadır. Geri kalan %90’lık kısım 81 ile dağılmış vaziyettedir. En fazla mülteci bulunduran şehirler; İstanbul, Şanlıurfa, Hatay ve Gaziantep olduğu göze çarpmaktadır. Bu şehirlerde 350.000 üzerinde sığınmacı olduğu düşünülmektedir. Bu şehirler dışında Adana, Mersin ve Kilis’te 100.000 üzerinde mülteci olduğu düşünülmektedir.¹³¹

¹³⁰ Zeki Boyraz, a.g.e. s.38.

¹³¹ Damla Altınışik Kantaroğlu, “Birey Sağlığı, Toplum Sağlığı Ve Uluslararası Sağlığın Güvenlik Kavramı Çerçevesinde Değerlendirmesi: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016, Ss.55-60.



Şekil 3.3. Türkiye’de bulunan Suriyeli sayısının ilk 10 ile göre dağılımı (132)

Sığınmacılar başta sınır şehirlerinde yaşamlarını sürdürürken, bir müddet sonra Türkiye’nin neredeyse her alanına yayılmışlardır. İçişleri Bakanlığı tarafından verilmiş istatistiklere bakınca 8 ilde tek sığınmacı hayatlarını sürdürmektedir. Fakat mültecilerin büyük çoğunluğu, kalabalık birkaç ili görmezden gelirsek, sınıra bitişik şehirlerde yoğunluktadırlar. Bu sebepten ötürü, bu şehirlerde hayatlarını sürdüren ortalama 10.000.000 Türkiye vatandaşı 1.200.000’e yakın misafiri kabul etmek zorunda kalmışlardır. Sınırdaki iller öncelikli olarak tüm Türkiye bu olayın etkilerinden kaçamamıştır. Bu durumları toplumsal, ekonomik, siyasal, güvenlik ve temel hizmetler konusunda kümeleyebiliriz. Türkiye içindeki sığınmacılar meselesi ilk olarak beşeri uyumluluk problemidir. Suriyeliler ve mahalli insanlar değişik dil, kültür ve hayat biçimlerinden vuku bulan problemler mahalli reaksiyonun temel sebebidir. Bununla beraber, kuma olayının baş göstermesi, bundan ötürü evliliklerin bitmesinin fazlaşması, kadınların çocukların sömürülmesi olaylarının görülmesi, farklı illerde ırksal ve farklı mezheplere mensup kişilerin ayrışmalarını alevlendirmesi veya ortaya çıkması, dağınık kentleşmenin baş göstermesi meydana gelen sosyal durumlar olarak görülebilir. Sığınmacıların ticari faaliyetlerinde, çekincelerin ve fırsatların birleştiği görülmektedir. Sığınmacıların Türkiye ekonomisinde hususi açıdan yöresel ticarete

¹³² Kamil Elibol, Türkiye’de bulunan Suriyeli sayısının ilk 10 ile göre dağılımı, *Sözcü Gazetesi, İnternet Makalesi*, (Erişim Tarihi: 03.07.2018)

bağlı konulardan pozitif etki ettiğini söyleyebiliriz. Duruma güvenlik açısından bakarsak eğer, yöresel insanlarla sıkıntı yaşama durumunun ortaya çıkması, yöresel insanlar içinde fazlalaşan emniyet endişesi ve siyasal olarak kümelenme doğurması bu tesirler içinde düşünülebilir. Sığınmacılar için yapılan yerleşkelerde sağlık ve eğitim benzeri ana hizmetleri görme hususunda problemler mevcuttur. Kampta yaşamayan sığınmacılar da kayıтта bulunmalarında devlet hastanelerinde karşılıksız olarak yararlanabilirler. Sınır şehirlerinde bulunan devlet hastanelerinde mevcut hizmeti %30-40 oranında sığınmacılar almaktadır. Bu yüzden bu şehirlerdeki hastanelerde hizmet sıkıntıları vuku bulmaktadır.¹³³

¹³³ Oytun Orhan, Sabiha Senyücel Gündoğar, “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri”, *Tesev*, Erişim Tarihi: 03.07.2018

Tablo 3.2. Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Barınma Merkezlerine İlişkin Temel Veriler (Kasım 2014)

Şehir	Kamplar	Açılış Tarihi	Çadır ve Konteyner Sayıları	Kamp Nüfusu
	Altınözül Çadırkenti	09.06.2011	263 (Bölme)	1,372
	Altınözü2 Çadırkenti	10.06.2011	622	2,578
	Yayladağı1 Çadırkenti	30.04.2011	546 (3’lü Bölme)	2,816
	Yayladağı2 Çadırkenti	12.07.2011	510	3,004
	Apaydın Çadırkenti	09.10.2011	1,181 Konteyner	4,965
	Reyhanlı Toplanma Merkezi		Günlük Verilere Göre Değişmektedir.	
Hatay	Toplam		573 Bölme+1.368 Çadır+1.181 Konteyner	14,735
	Öncüpınar Konteynerkenti	17.03.2012	2,065	13,414
	Elbeyli Konteynerkenti	03.06.2013	3,589	24,164
Kilis	Toplam		5,654	37,578
	Ceylanpınar Çadırkenti	01.03.201	4,771	19.199
	Akçakale Çadırkenti	06.07.2012	5,000	26,416
	Viranşehir		4,100	19.986
	Harran Konteynerkenti	13.01.2013	2,000	14,064
Şanlıurfa	Toplam		13,871 Çadır + 2,000 Konteyner	79,665
	Islahiye Çadırkenti	17.03.2012	1,888	9,984
	Karkamış Çadırkenti	28.08.2012	1,686	7,641
	Nizip1 Çadırkenti	03.10.2012	1,858	10,674
	Nizip2 Konteynerkenti	11.02.2012	1,000 (Konteyner)	5,029
Gaziantep	Toplam		5,369 Çadır + 1,000 Konteyner	33.070
	Kahramanmaraş Çadırkenti	01.09.2012	3,318	17,215
Kahramanmaraş	Toplam		3,318	17,215
	Cevdediye Çadırkenti	09.09.2012	2,012	7,597
Osmaniye	Toplam		2,012	7,597
	Adıyaman Çadırkenti	22.09.2012	2,292	9,854
Adıyaman	Toplam		2,292	9,854
	Sarıçam Çadırkenti	28.01.2013	2,162	11,124
Adana	Toplam		2,162	11,124
	Midyat Çadırkenti	19.06.2013	1,300	2,858
	Nusaybin Çadırkenti	Yapım Aşamasında		
Mardin	Toplam		1,300	2,858
	Beydağı Konteynerkenti	12.06.2013	2,083	7,493
Malatya	Toplam		2,083	7,493

¹³⁴ Orhan, Senyücel Gündoğar, a.g.e s.14.

Tablo 3.3. Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Maliyeti¹³⁵

Karşılayan Kaynaklar		Maliyet	Bö-	Genel
Türkiye Cumhuriyeti		4.477.227.326	95,6	90,50
Sivil Toplum Kuruluşlarının Türkiye içi		204.955.947	4,38	4,14
Türkiye Toplamı		4.682.183.273	100,	94,64
BM Kuruluşları	UNHCR	88.990.522	33,5	1,80
	WFP	54.428.722	20,5	1,10
	UNICEF	29.572.014	11,	0,60
	UNFPA	4.428.205 USD	1,67	0,09
	IOM	2.151.662 USD	0,81	0,04
	BM Toplamı	179.571.125	67,7	3,63
Avrupa Ülkeleri		1.576.640 USD	0,60	0,03
STK’lar		10.392.586	3,92	0,21
Kızılay ve Kızılhaç		20.688.611	7,81	0,42
Diğer ülkeler		52.715.371	19,9	1,07
Yurt Dışı Toplam		264.944.333	32,2	5,36
Genel Toplam		4.947.127.606	100,	100,00

Suriye’den gelen mültecilerin finansal bakımdan tesirlerine bakıldığında yöresel alanda ortaya çıkan problemlerin bir bölümünün zamanla geniş görüşten tesir edeceği değerlendirilmiştir. Geniş açılı düşünüldüğünde sığınmacıların büyümeye pozitif tesirde bulunduğu sayılmakla beraber enflasyon ve çalışmayan kişi durumlarına olumsuz tesiri mevzubahistir. Sığınmacıların kalacak mekanlarının yeterli olmaması ve arzu edilen şartlarda yeterliliği bulunmamasından dolayı kiralık evde kalma düşüncesinde olmaları o çevrenin ev pazarında fazla istek oluşturmuş ve evlerin kiralarında artışa sebebiyet vermiştir. Asgari 500.000 sığınmacının olduğu Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis’te 2 sene evveline göre ev bedelleri 2, kira bedelleriyse 2-3 katına kadar yükselmiştir. Suriye’den gelen sığınmacıların gayri resmi işgücü pazarı oluşturarak Türk işgücü pazarı üstünde ileri süreçte de tahrip edici tesirler oluşturmakta ve Türk işgücünde bilhassa aşırı miktarda nitelik istemeyen mesailerde kafa tutamaz durumlar ortaya çıkmıştır. Hatta

¹³⁵ Neslihan Yalçinkaya, M. Hakan Yalçinkaya, “Arap Baharı’nın Türkiye-Suriye Üzerine Sosyo-Ekonomik Yansımaları”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:43, Nisan 2017, s.88.

gayri resmi hayli az bedelli iş gören sığınmacılar çevrede kayıtlı çalışmazlık durumunun yükselmesine de sebebiyet vermiştir. Gaziantep, Adıyaman ve Kilis şehirlerindeki çalışmayan kişi sayısında 2015 yılında ortalama %25’lik yükseliş göstererek %10,1’e yükseldiği görülmüştür. Bu çevrede Türkiye ortalamasına nazaran çok yükseliş gösteren çalışmayan kişi sayısının sebebine bakıldığında çevrede toplam çalışan %5,3 yükselirken çalışmayan kişi oranının %30 yükseldiği görülmektedir. Demek ki çevrede süratle yükselen çalışmayan kişi sayısının sebebi çalışmayan kişi sayısındaki fazla yükseliştir. Mültecilerde işsizliğin azaltılmasıyla Türkiye’de çalışmayan sayısının yükselmiş ve yöresel istihdamdaki olumsuz tesirleri kadınlar, gençler ve eksik eğitimdeki kişiler benzeri az avantajlı kümeler üzerinde olduğu görülmüştür.¹³⁶

Tablo 3.4. Cilvegözü Sınır Kapısından Geçiş Yapan Lojistik Araçları ¹³⁷

<i>Cilvegözü Sınır Kapısı</i>	<i>Eşya Taşımalı ve Eşya Dolu Taşımacılık, Araç Sayısı</i>
Temmuz 2010	15.000
Temmuz 2011	15.000
Aralık 2011	7.980
Temmuz 2012	3023
Ağustos 2012	30
Eylül 2012	184
Ekim 2012	4793
Aralık 2012	4364
Ocak 2013	4355
Şubat 2013	4557
Nisan 2013	4355
Mayıs 2013	4364

¹³⁶ Yalçınkaya, Yalçınkaya, a.g.e, ss.3-10.

¹³⁷ Altundegir, Yılmaz, “İç Savaşın Bölgesel İstikrarsızlığa: Suriye Krizinin Türkiye’ye Faturası”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, s.297.

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde de iç savaşın patlak verdiği 2011 yılından sonra sınır kapısından geçen transfer taşıtlarında yüksek oranda azalma olduğu, bu sayının Ağustos 2012'den sonra sınır kapısının kapatılması sebebiyle 30'a değin düştüğü görülmüştür. İleriki zamanlarda da geçişler devamlı 4000 seyirlerinde olmuştur ve bu geçişler kriz öncesinin ortalama üçte birine denk gelmektedir. Türkiye başka Arap ülkelerinden alışveriş yaparken bu kapıları kullandığı göz önüne alındığında, kriz Türkiye'nin bir tek Suriye ile alışverişinin etkilenmediğini, başka Arap ülkeleriyle olan ticari ilişkilerinin de negatif olarak etkilendiği görülmektedir. Suriye'de gerçekleşen olayların Türkiye'ye ekonomik açıdan bir diğer bedeli de turizm getirisi konusunda olmuştur. Türkiye ve Suriye arasındaki vizelerin 2009'da iki taraflı olarak kaldırılması itibariyle bilhassa günlük alışveriş turları ve Türkiye'ye giriş yapan Suriyeli gezginlerin Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu turizm gelirlerine son derece iyi katkıları olmuştur. Olaylardan önce Suriyeli turistlerin gittiği yerlerdeki girişimciler, olaylardan sonraki turist miktarındaki düşüşten negatif yönde etki görmüş ve bunun vilayetlerin ekonomik hayatına da geniş çerçevede kötü yansımıştır. 2009 yılında yaklaşık 400.000 Suriyeli turist sayısı, 2012 yılında 235.614'e değin azalmıştır.¹² Ocak 2016'da Sultanahmet'te IŞİD teröristi olduğu duyurulan yabancı uyruklu canlı bombanın kendini patlatmasıyla çoğu Alman 10 insanın ölmesi, 15 insanın da yaralanması dış basında oldukça yer almış, Türkiye'ye yapılan rezervasyonlarında büyük oranda iptal edildiği olmuştur.¹³⁸

3.2. Türkiye Suriye İlişkileri

Türkiye, Dünya ülkeleri arasında nüfus bakımından 17'inci, toprak büyüklüğünde 36'ncı, Avrupa yüzölçümü açısından en büyük, BM'ye üye olan ülkelerden gayrisafi milli hasıla bakımından 17'nci derecede olan, coğrafi konumuyla dünya güçleri arasındaki ilişkiyi etkileyecek bir ülkedir. Sürekli olarak çıkar ve güç kavgalarının yaşandığı, etken bir coğrafi konuma sahiptir. Afrika, Asya ve Avrupa kıtalarının düğüm noktası ve köprüsüdür.¹³⁹

Suriye de Türkiye ile benzer şekilde, coğrafi konum bakımından bir geçiş ülkesidir ve tarihi boyunca önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Bu durum güçlü dünya ülkeleri açısından Suriye'nin cezbedici olmasına sebebiyet vermiştir. En parlak

¹³⁸ Yılmaz, a.g.e ss. 290-300.

¹³⁹ Yüksel Mansur Kılınç, *21.YY Ölçütleri Bakımından Türkiye'nin Jeopolitik Özellikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015, Ss.10-18.

dönemlerini Osmanlı Devleti zamanında yaşayan Suriye için kötü günler Birinci Dünya Savaşı'nda Fransız himayesine geçişiyle başlamıştır. 1970 yılında gerçekleşen Hafız Esad'ın yönetimindeki darbeye kadar Suriye'de çokça askeri darbe yaşanmış, bu askeri darbeler iç ve dış politikalarda kararsız bir siyaset izlenmesine neden olmuştur.¹⁴⁰

Türkiye'nin en uzun sınır komşusu olan Suriye ile ezeli bir ortak tarih ve dostluk bağları vardır ama ilişkilerde zamanla iniş ve çıkışlar meydana gelmiştir. Kurtuluş Savaşı'nda manda mücadelesi veren Türkiye ve Suriye, birbirlerine sürekli olarak destek vermiştir fakat Türkiye bağımsız olurken Suriye, Fransız mandası olarak kalmıştır ve 1946 yılına kadar Fransız mandası olarak varlığını sürdürmüştür.¹⁴¹

Türkiye Suriye ilişkisi, 1946 yılında 2. Dünya Savaşı sonrası Fransa mandası olmaktan kurtulan Suriye'nin özgürlük ve hürriyet kazanmasından sonra meydana çıkan Hatay sorunu ile başlamıştır. Hatay veya diğer adıyla İskenderun Sancağı Sorunu, kısaca Türkiye ile Suriye arasındaki Hatay vilayetini sahiplenme arzusudur.¹⁴² İkinci Dünya Savaşı sırasında, Suriye ile Fransa bağımsızlık konusunda anlaşmaya varmış, bu konu Türkiye'nin dikkatini çekmiş ve Atatürk Hatay durumunu yakından incelemeye almıştır. Bu süreçte 1936 yılı ve sonrasında Türkiye, politikada aktifleşerek Hatay vilayetinin Türkiye'ye katılmasını sağlamıştır.¹⁴³

Hatay'ın Türkiye topraklarına katılmasına ilk reaksiyon Suriye'den gelmiştir. Suriye, bu durumun himayesinde olduğu Fransa'nın devlet olarak yetkisi olmadığına, anlaşma ve sınır sözleşmelerine uymadığını savunmuştur. İtalya Devleti de 1939 10 Temmuz günü, 1920 San Remo Antlaşması maddelerince Fransa'ya muhtıra vererek İtalya onay vermeden Hatay'ın Türkiye'ye bağlanması kararının verilmesinin Fransa himayesinin amaçlarına uymadığını bildirmiştir. Fransa ise, 1926 tarihli Ankara Antlaşması gereği Hatay'ın ilhakının kaçınılmaz bir gerçek olduğunu ve bu durumun gelecek süreçte Türkiye- Suriye ilişkilerinin olumsuz çizgiden olumlu çizgiye kaydıracağını bildirmiştir.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Bekir Aksu, *Beşar Esad Döneminde Türkiye Suriye İlişkilerindeki Değişim*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011, Ss.15-20

¹⁴¹ Akkan, a.g.e. Ss.90-95.

¹⁴² Alper Turhan, *Türkiye Suriye İlişkilerinde Süreklilik: Çatışma-Yumuşama Dönemleri Ve Arap Baharı Süreci*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2012, Ss.10-30.

¹⁴³ Aksu, a.g.e Ss.50-60.

¹⁴⁴ Zeynep Yaman, *Fransız Basını'nda Hatay Sorunu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, 2012, Ss.105-115.

1815'ten süregelen Avrupa Uyumu İkinci Dünya Savaşı sona erdiğine neredeyse ortadan kalkmıştı. İngiltere mega güç sıfatını kaybetmişti. Fransa savaşı kazanmasına rağmen, savaşın kazanılmasında önemli bir çaba sarf etmemiştir. Almanya savaşta yenik düşmüş ve yıkılmış bir ülke gibi çıkmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası sadece iki devlet mega güç olarak çıkabilmiştir: Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği. Bu sebepten ötürü de Avrupa ve diğer dünya devletleri bu iki mega gücün yanında konumlanmışlardır. İki mega güç arasındaki mücadele de Soğuk Savaş olarak tanımlanmıştır ve neredeyse elli yıl kadar sürmüştür. Soğuk Savaş devrinde Türkiye ile Suriye arasında da çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu dönem süresince bölge ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği sıkıntılı dönemler yaşamışlardır. Yine bu süreçte, Filistin meselesi ve İsrail'in ortaya çıkışı dünya devletlerinin takibinde olduğu bir konu olmuş ve ne yazık ki hala çözüm bulunamamıştır. Suriye'de BAAS Partisinin etkin duruma gelmesi ve Hafız Esad döneminin başlaması, üçüncü Dünya ülkelerinin sıkıntılarını anlamayan ve batı yanlısı politika izleyen Türkiye, 1957 yılında Suriye ile büyük bir kriz yaşamıştır.¹⁴⁵

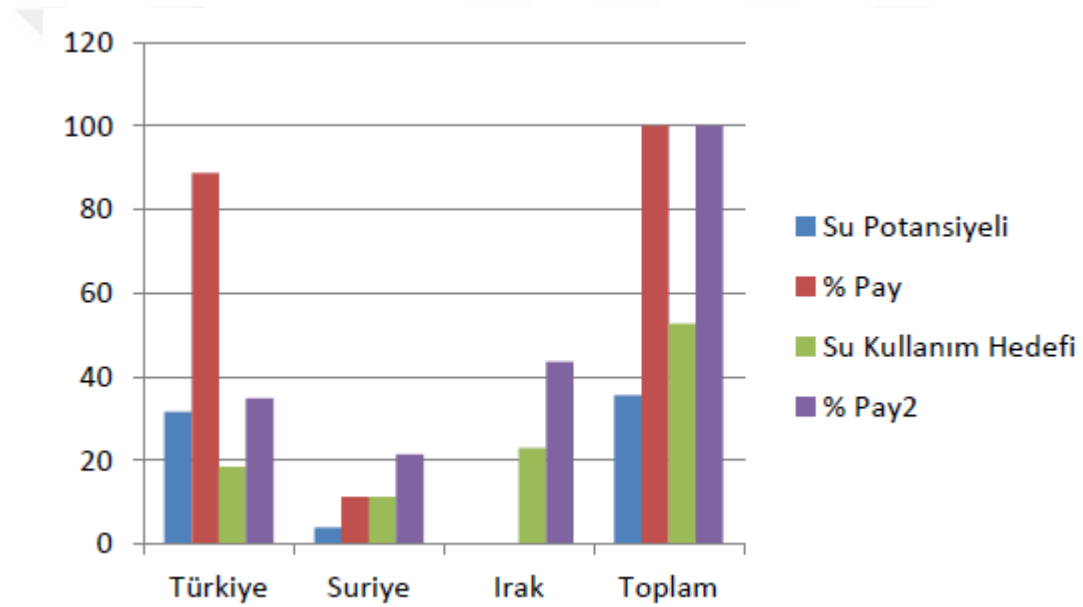
Suriye ve Türkiye arasında 1957 yılında yaşanan bir hadise iki ülkenin savaşma derecesine gelmesine neden olmuştur. Suriye'nin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden askeri destek alması, Türkiye'yi güvenlik tehdidine düşürmüştür. Sovyet yanlısı bir albayın Suriye Genel Kurmay Başkanı olması tehdit ve endişeleri daha da arttırmıştır. Bu olaydan ötürü Türkiye, Suriye sınırına askeri olarak konuşlanmıştır. Türkiye'nin sınırdaki hareketliliği Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni daha da canlandırmış ve hareketlendirmiş, konuşlanmadan ötürü Türkiye suçlanmış ve olası bir savaş durumunda SSCB'nin Suriye'yi destekleyeceği söylenmiştir. SSCB'nin desteği ile konuyu BM'ye taşıyan Suriye, Türkiye'yi saldırganlıkla itham etmiştir. 1957 Kasım ayında Suriye'nin suçlamaları geri çekmiş ve Türkiye de sınıra konuşlandığı askerlerini geri çekmesiyle sıkıntı ortadan kalkmış, 1957 krizi sonlanmıştır.¹⁴⁶

Türkiye ile Suriye arasından yaşanan sorunlardan bir diğeri de su sorunudur. Türkiye coğrafi konumu itibariyle Ortadoğu coğrafyasında su kaynakları en fazla olan ülkelerden biridir. Ortadoğu siyasetini ve hayat tarzını şekillendiren Türkiye'nin de

¹⁴⁵ Ayhan Küngerü, *Soğuk Savaş Sonrası Türkiye Suriye Gerçekleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, Ss.35-40.

¹⁴⁶ Aksu, a.g.e Ss.50-60.

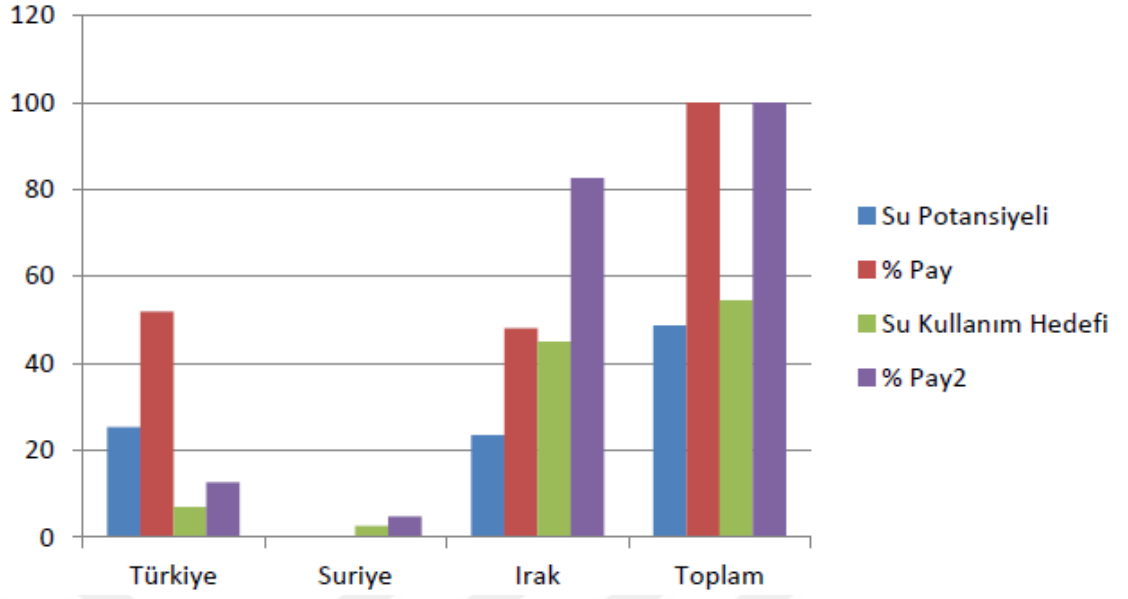
yüksek kapasiteli nehirlerinden biri olan Fırat nehri, Erzincan, Tunceli, Elazığ, Malatya, Diyarbakır, Adıyaman ve Gaziantep illerini dolaşmakta sonrasında önce Suriye daha sonra Irak sınırlarına girmektedir. Fırat Nehri, Nil Nehri'nden sonra en önemli akarsulardan olup toplam uzunluğu 2780 km'dir. Fırat Nehri havzasında Türkiye, Kuveyt, Suriye, Suudi Arabistan, Ürdün ve Irak bulunmaktadır ve Türkiye sınırları içerisindeki havzası 1.207.304 kilometrekaredir. Dicle nehri ise, kaynağını Elazığ'daki Hazar gölünden alır, Batman çayı ve diğer bir çıkış noktası Maden Dağı kaynaklı Maden Çayı ile birleşir. Dicle Nehri ile Fırat Nehri arasında neredeyse 1840 km vardır. Mesafenin 523 km'si Türkiye'dedir. Dicle Nehri Türkiye – Suriye sınırında 30 km, daha sonra ise Irak'a geçmektedir.¹⁴⁷



Şekil 3.4. Fırat Nehri Su Potansiyeli 148

¹⁴⁷ Fatma Betül Şengül, “Dünden Bugüne Fırat-Dicle Bağlamında Türkiye’nin Güney Komşuları İle Su Sorunu”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, Ss.30-35

¹⁴⁸ Şengül, a.g.e. s.67.



Şekil 3.5. Dicle Nehri Su Potansiyeli 149



Şekil 3.6. Dicle ve Fırat Nehri¹⁵⁰

Türkiye 1964 yılında Keban Barajı'nın inşaatına başlamasıyla yapmasıyla fiili olarak Türkiye-Suriye su sorunu başlamıştır. Suriye, Keban Barajı'nın Fırat Nehri'nin

¹⁴⁹ Şengül, a.g.e. s.67.

¹⁵⁰ Veriler wordpress.com sitesinden alınmıştır. (Erişim Tarihi:04.07.2018)

su potansiyelini azaltacağını düşünüp yapılmasına karşı çıkmıştır. 1974'te Keban Barajı inşaatı tamamlanmış tartışmalar bir süre devam etmiş fakat su meselesinde duraklama dönemine geçilmiştir. Uzun sürmeyen duraklama dönemi, Türkiye'nin Karakaya ve Atatürk barajlarını yapma isteğiyle ile sona ermiş sorunlar tekrardan başlamıştır. Karakaya Barajı için kredi almak isteyen Türkiye'ye, Dünya Bankası komşu ülkeler ile anlaşmaya varılması koşulunu öne sürdüğünden Türkiye ile Suriye arasında konuyla ilgili görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda 1976 yılında Türkiye'nin Fırat Nehri'nden 500m³/sn bırakma taahhüdü ile Karakaya Barajı meselesi çözülmüştür. Atatürk Barajı'nın da doldurulması amacıyla Fırat Nehri sularını otuz gün süreyle tutacağını Suriye'ye önceden haber vermesine rağmen suların tutulması Suriye tarafından tepkilere neden olmuştur. Bu olay Türkiye ile Suriye arasındaki gerilimi arttırmıştır.¹⁵¹

Türkiye ve hatta Dünya'nın en önemli projelerinden biri olan Güneydoğu Anadolu Projesi, Aşağı Fırat ve Dicle havzalarında hidroelektrik santral, sulama ve barajları içeren bir projedir. Güneydoğu Anadolu Projesi ile ülke yüzölçümünün %10'unu, nüfusun %8'ini içeren bölgede, tarımda, ulaşımda, endüstride, iletişimde, sağlıkta ve eğitimde ilerlemeler, gelişmeler sağlanacaktır. Bu projede 22 adet baraj, 19 adet de hidroelektrik santrali vardır.¹⁵²

GAP sonrası Fırat ve Dicle oluşacak değişimler Suriye'nin tepkilerinin dayanağı olmuştur. Türkiye bu projede de kaynak desteği için Dünya Bankası'na gitmiş fakat Suriye ile olan anlaşmazlığı destek almasını engellemiştir. Türkiye de gereken destek ve bütçeyi kendi içinde hallederek projeyi bitirmiştir. Faaliyete geçince tepkiler daha da artmıştır. Artan tepkilerin azalması amacıyla Türkiye ile Suriye 1983 yılında Karma Ekonomik Komisyon Protokolü'ne geçmiştir.¹⁵³

Suriye, Türkiye ile yaşadığı sınır ve su sorunlarını Türkiye karşıtı terör örgütlerini destekleyerek Türkiye'nin bu sorunlarda ödün vermesini bir nevi zorunlu kılarak çözmek istemiştir. Karakaya Barajı meselesiyle beraber ASALA terör örgütüne arka çıkmaya başlamıştır. ASALA, Hagop Hagopyan eliyle 1974'te Beyrut'ta kurulan

¹⁵¹ Yunus Eroğlu, *Türkiye, Irak ve Suriye Arasında Yaşanan Su Sorununun Hukuksal Çerçevesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2017, Ss.5-10.

¹⁵² Veriler İnşaat Mühendisleri Odasının sitesinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 05.07.2018.

¹⁵³ Eroğlu, a.g.e. Ss.10-15.

sol fikirli ve devrimci bir örgüttür. Örgütün amacı Doğu Anadolu Bölgesi'nin Ermenistan'a katılmasını sağlamaktır. Suriye, ASALA terör örgütü üyelerinin pasaport almasını sağlamış terör eylemini gerçekleştirecekleri bölgelere temaslarını kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda terör örgütü üyelerinin eğitimleri ile ilgilenmiştir. ASALA terör örgütü üyeleri Lazkiye bölgesinde bulunan sandallar ile Hatay'a dolayısıyla Türkiye'ye girebilmiştir. Türkiye'ye ulaşmak için kullandıkları diğer bir yol da Kıbrıs Rum Kesimi bölgesidir. Hafız Esad'ın artık eski gücünde olmaması, sağlık sorunlarının başlaması Suriye'nin ASALA sorununda geri adım atmak zorunda kalmasını sağlamıştır.¹⁵⁴

Devlet yöneticilerinin, siyasal ve askeri kavgalar yaşaması 1970 yılı ve sonrasında Türkiye'nin adım adım kimliksel çatışmalar yaşamasına neden olmuş bu da terör örgütlerinin faaliyetlerini arttırmıştır. Bu sebeple terör örgütleri ile yeterince mücadele edilememiş, Kürt milliyetçiliğinin doğuşu başlamıştır. 1975 ile 1980 yılları arasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde hızla yayılmıştır. Bu milliyetçilikten etkilenen Abdullah Öcalan ve arkadaşları 27 Mart 1973'te Ankara'da, 27 Kasım 1978'te Diyarbakır'ın Lice ilçesinde toplantılar yaparak PKK yani Kürdistan İşçi Partisinin temellerini atmıştır.¹⁵⁵

1990 yılı itibariyle terör sorunu yükselişe geçmiştir. 1992'de Şam'a giden İçişleri Bakanı İsmet Sezgin Suriyeli devlet yöneticilerini PKK'ya destek verilmemesi konusunda uyarmış, Suriyeli yöneticiler de 800 km olan Türkiye-Suriye hudutlarının sürekli olarak kontrol edilmesinin zor olacağını söylemiş suçlamaları kabul etmemişlerdir. Hatta Suriye birkaç yıl sonra PKK'yı terör örgütü kabul etmiştir. Fakat Suriye'nin Lübnan'da yaptıkları, Bekaa Vadisinde bulunan örgütlerle olan ilişkisi inandırıcılığını azaltmıştır. Söylemleri bu şekilde olan Suriye'nin reelde Suriye referanslı terör faaliyetleri Türkiye'yi etkilemeye devam etmiştir.¹⁵⁶

1998 yılında terör olayları yine tırmanışa geçince Milli Güvenlik Kurulu toplanmış Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş, Hatay'a giderek Suriye'ye

¹⁵⁴ Ahmet Çevikbaş, *Tarihsel Süreçteki Nedenleriyle Birlikte Türkiye- Suriye İlişkilerinde Terör Sorunu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2016, s.212-218.

¹⁵⁵ Gökhan Arslan, *Türkiye-Suriye İlişkilerinde Kriz Dönemlerinin Değerlendirilmesi (1915-1998)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2018, s.120-130.

¹⁵⁶ Aksu, a.g.e. s.72-76.

yönelik çok ciddi ve sert söylemlerde bulunmuş, durumun değişmemesi halinde Türkiye'nin savaşa karşı vereceği bildirmiştir. Atilla Ateş'in bu açıklaması dünya basınında yayılmış ve Suriyeli yetkililer durumundan endişe duymaya başlamıştır. Bu süreçte Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek Suriye ile Türkiye arasında arabuluculuk görevi üstlenmiş bu arabuluculuk neticesinde Türkiye ile Suriye arasında Adana Mutabakatı imzalanmıştır.¹⁵⁷

3 Kasım 2002 yılında Türkiye'de milletvekili seçimi yapılmış ve seçimde Adalet ve Kalkınma Partisi tek başına iktidar olmuştur. AK Parti ile birlikte Türk dış politikasında değişimler yaşanmış, ilişkilerin şekillenmesinde akademik geçmişi olan Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu rol almıştır. Davutoğlu'nun dış politika yaklaşımı siyasi ve ekonomik alanda kararlılık içine girilerek Türkiye'nin ekonomik olarak güçlenmesini, Türk dış politikasının kötü izlenim ve önyargılarının silinmesini sağlamaktır. Davutoğlu söylem olarak da stratejik derinlik, komşularla sıfır problem, ritmik diplomasi, merkez ülke ve pro-aktif dış politika gibi dış politikanın seyrinde değişiklik yaratacak kelimeler seçmiş ve kullanmıştır. Orta Doğu Bölgesi'nin Türkiye'nin global güçlerle olan ilişkisinin tarif edilmesi açısından önemli olduğunu söyleyen Davutoğlu'na göre; Türkiye Orta Doğu'da etkin role sahip oldukça kalan güçlerle olan ilişkisinde de o kadar etkin olacak, komşularla sıfır sorun veya mahalli meselelerin çözümünde Türkiye dinamik anlayışla hareket etmeli ve sorundaki tüm ilgililerle sürekli olarak muhabere halinde olmalıdır.¹⁵⁸

Türkiye ile Suriye arasındaki sorunların çözüm aşamasında belli bir seviyeye geldiği 2002 yılında Ak Parti iktidara gelmişti. Abdullah Öcalan'ın yakalanıp tutuklanması ve hemen ardından Adana Mutabakatının imzalanması iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişeceğine işaret etmiştir. İki ülke arasındaki PKK meselesi neredeyse çözülmüştü. Özellikle 2000 yılında Türkiye 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Hafız Esed'in taziyesi için Suriye'ye gitmesi Suriye ilişkilerinde iyiye işaret olarak algılanmıştır. Ortadoğu meselelerine direkt olarak karışabilmek için Suriye Türkiye için kilit konumda olmuş, 2002 ve sonrasında gelişen olaylar Türkiye ile Suriye'yi birbirine yakınlaştırmıştır. Bush yönetimindeki Amerika Birleşik Devletleri, Suriye'yi teröre

¹⁵⁷ Ozan Örmeci, "Adana Mutabakatı ve Bugün", *Uluslararası Politika Akademisi Dergisi*, 2012, Sayı:4, s.1.

¹⁵⁸ Soner Duran, *Adalet Ve Kalkınma Partisi Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri (2002-2014)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul, 2014, s.40-49.

destek olan ülkeler grubuna dahil ettiğinden ötürü ekonomik yaptırım ve ambargo başlatmıştır. 2003'te ABD tarafından işgal edilen Irak hem Suriye'yi hem Türkiye'yi endişelendirmiştir. Irak meselesinde Türkiye'nin Irak'ın ülke bütünlüğünün bozulmaması, Suriye'nin Irak'ta ABD'nin başarısız olmasını istemeleri Türkiye ile Suriye'yi Irak temelinde yakınlaştırmıştır.¹⁵⁹

1986'dan bu yana başbakanlık seviyesinde siyasi görüşme 29 Temmuz 2003 Ak Parti döneminde Suriye Başbakanı Mustafa Miro ile yapılmıştır. Türkiye'nin önem verdiği bu görüşmede iki ülke arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi kararı alınmıştır. Bu karardan sonra 6 Ocak 2004 tarihinde Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad Türkiye'ye başbakanlık seviyesinde resmi ziyarette bulunmuş 57 yıllık ziyaretsiz geçen dönemi kapatmıştır. Bu ziyarette çoğu ekonomik konuda anlaşmalar sağlanarak imzalamalar yapılmıştır. Beşar Esad ziyareti Türkiye'nin resmi görüşme yolunu tekrarını sağlamış 22 Aralık 2004'te Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Suriye'ye gitmiştir. Bu görüşmeler sonucunda "Serbest Ticaret Anlaşması" imzalanmış Türkiye-Suriye ekonomik bağılılığı başlamıştır.¹⁶⁰

Türkiye ile Suriye arasında tarihsel bir sorun olan su sorunu son dönemde ivme kazanan görüşmeler nazarında çözüm bulmayı beklemiştir. Asi nehrinin taşma durumlarından zarar gören Amik Ovası'nı kurtarmak için 2009 yılında nehir üzerinde baraj yapma kararı alınmıştır. Çevre Bakanı Prof. Dr. Veysel Eroğlu ve Suriye Sulama Bakanı Nadir El Bounni arasında 51 adet mutabakat zaptı imzalanmış, zaptlar arasında Asi Nehri üstünde yapılacak olan "Asi Dostluk Barajını" da yer almıştır.¹⁶¹

2009 yılı itibariyle Türkiye Suriye arası ilişkiler pık yapmıştır. 16 Eylül 2009'da imzalanan Yüksek Düzeyli Stratejik İş birliği Konseyi Anlaşması ile çoğu konuda önemli iş birlikleri yapılmak istenmiştir. Ortak Bakanlar Kurulu toplantıları ile gerçek düzeyde eylem planları hazırlanmasına karar verilmiştir. 90 gün koşuluyla vizeler kaldırılmış, Şamgen ifadesi ile tanıtılmıştır. Yine anlaşmada "Suriye'nin Türkiye'nin Ortadoğu'ya, Türkiye'nin Suriye'nin Avrupa'ya açılan kapısı" vurgusu yapılmıştır. 2011'de Şamgen projesine İran ve Irak'ın dahil edilmesi görüşülmüş ve

¹⁵⁹ Muhammed Hayati Taban, *Adalet Ve Kalkınma Partisi Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu, 2014, s.70-75.

¹⁶⁰ Duran, a.g.e. Ss.50-55.

¹⁶¹ Tuğba Evrim Maden, "Ortadoğu İçin Örnek Bir İş birliği: Türkiye-Suriye Asi Nehri Dostluk Barajı", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Temmuz-Ağustos 2011, Cilt: 3, Sayı: 31-32, Ss.41-46.

kararlaştırılmıştır. 22-23 Aralık'ta Yüksek Düzeyli Stratejik İş birliği Konseyi Anlaşması gereği Birinci Başbakanlar Toplantısı şam'da gerçekleşmiştir. Bu toplantıda da 50 mutabakata taraflar imza atmıştır. TCDD de görüşmelerin seyrini iyileştirmek için 22 Aralık 2009 tarihinde Gaziantep-Halep Yolcu Treni seferlerine başlamıştır. Bu seferler hem iş gücüne kolaylık hem turistik amaçlı ziyaretlerin artmasını sağlamıştır. Ekonomiyi de canlandıran bu gelişme kültürel paylaşımları da artmıştır. Türkiye ile Suriye arasında gerçekleştirilecek iş birliği hedefleri arasında öncelik ekonomik kalkınmadır. Türkiye ekonomik ilişkileri siyasetin bir bölümü olarak kullanmıştır. 2006 yılında Suriye'den Türkiye'ye ihracat 187 milyon dolar olmuş, dört yıl sonra yani 2010 yılında 622 milyon dolar olmuştur. Yani ihracat 4 yılda neredeyse 3 kat artmıştır. Türkiye'nin Suriye'ye ihracatı ise 609 milyon dolar iken 1,85 milyar dolara yükselmiştir. İyileştirilen ulaşım sayesinde firmalar üretimlerinin bir kısmını Suriye'ye taşımışlardır. Bu tarz ticaret anlaşmaları iki devlet için yararlı olmakta, ekonominin canlanmasını sağlamaktadır. Ayrıca ticaret anlaşması sadece imzalayan iki devlete fayda getirmemiş diğer ülkelere de fırsatlar yaratmıştır.¹⁶²

Beşar Esad'ın başkan olması ile birlikte Suriye halkının reform umutları artmıştır. 2000-2001 ve 2003-2005 yılları arasında şam Baharı diye isimlendirilen dönemde toplumun farklı kesimlerinde temsiliyetleri olan muhaliflerin reform dilek ve istekleri tutuklanma nedenleri olmuştur. Bu durum halkın Başkan Esad'a duyulan güveni gün geçtikçe azaltmış, eski başkanlardan olan babası ile fikir olarak benzedikleri fikrini güçlendirmiştir. Arap Baharı ile Libya, Tunus ve Mısır'daki diktatörlere karşı demokrasi ve özgürlük isteğini dile getiren halk isyanları 2011 Mart ayında Suriye'yi de etkilemeye başlamıştır.¹⁶³

Büyük Orta Doğu, Cebelitarık'tan İran'a uzanan 750 milyonluk farklı ve çok kültürlü büyük bir bölgeden oluşur. Bu bölgede dünyanın en önemli enerji kaynakları bulunur. Coğrafi konumları gereği bu enerji kaynaklarını dünya ülkelerine kolayca ulaştırabilmektedirler. Böylesine geniş bir bölgede etnik ve mezhep olarak çok farklı halkların yaşaması tarihten gelen kavgaların sürekli olarak nüksetmesine neden olmuştur. Orta Doğu halklarının yönetimlerine veya yöneticilerine karşı

¹⁶² Cansu Ulu, *Ahmet Davutoğlu Döneminde Türkiye Suriye İlişkiler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2014, Ss.70-75.

¹⁶³ Jaber Alsayadi, *ABD'nin Suriye Krizi Politikasında Türkiye'nin Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul, 2014, Ss.51-60.

ayaklanmalarının nedenleri hem siyasi hem ekonomiktir. Ekonomik nedenler arasında yüksek enflasyon, yoksulluk sınırının bir hayli yükselmesi, işsiz insanların çokluğu, sosyal ve gelir adaletsizliği gibi nedenler bulunmakta iken polis şiddetinin artması, örgütlü olamayan siyasi muhalefet, dini ve politik tahakkümler, halkın siyasetteki eksik ve etkin olmayan konumu, iletişim kanallarının engellenmesi siyasal nedenler arasındadır.¹⁶⁴

15 Mart 2011 tarihinde Arap Baharı Suriye’de varlığını göstermiştir. Dera’da bir duvara rejim karşıtı yazılar yazan birkaç genç tutuklanınca eylemler başlamıştır. Polis ile tutuklanan gençlerin aileleri arasında yaşananlar protesto edilmeye başlanmış, protestocular Suriyeli muhalifler özünde de benimsenmiştir. Ülkenin farklı illerinde yönetim zıttı protestolar düzenlenmiştir. 29 Mart’ta yani protestoların başlangıcından iki hafta sonra Suriye hükümeti istifa etmiştir. Bu aşamada Beşar Esad halka tekrardan reformlar yapacağı sözünü vermiş ve 19 yıl süren olağanüstü halin kaldırılacağını söylemiştir. Artık sözlere inanmayan halk protestolara devam etme kararı almış, bu karar sonrası protestolar sırasında 800 kişi ölmüştür. Bu hadise muhalif kesimin de reformun yapılacağına dair olan umutlarını yok etmiş inandırıcılığı kaybettirmiştir. Olaylar giderek büyüdükçe Suriye yönetimi de tavrın sertleştirmiştir. 31 Temmuz 2011’de ağır silahlı askeri güçlerle muhaliflerin çoğunlukta olduğu Hama’ya büyük bir operasyon başlatılmıştır. Bu operasyon sonucunda 134 kişi daha ölmüş ve yaşanan bu hadise dünya devletlerinin tepkisine neden olmuştur. 3 Ağustos’ta gerçekleşen Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda insan hakları ihlalleri olduğunu belirtmiş ve Suriyeli yetkililerin sivillere orantısız güç kullanmaması gerektiğini bildirmiştir.¹⁶⁵

Arap Baharı etkisiyle reform isteyen halk Suriye rejiminin ağır silahlı baskı ve şiddetiyle karşılaşınca artık halk Beşar Esad’ın devrilmesini istemiş, silahlanmış ve Özgür Suriye Ordusunu kurmuştur. Bu ordu ile rejim güçleri arasında olan çatışmalar Suriye krizi kriz olmaktan çıkarmış iç savaş formuna dönüştürmüştür. Bu iç savaşta on binlerce Suriyeli ölmüş, yüz binlercesi de Suriye’yi terk etmek zorunda kalmıştır. Suriye’de gelişen bu olaylar, Beşar Esad rejiminin PKK/PYD terör örgütlerine destek vermesi, Suriye’den kaçan on binlerce vatandaşın Türkiye’ye sığınması, Türkiye ile

¹⁶⁴ Albayrak, a.g.e. Ss.85-90.

¹⁶⁵ Albayrak, a.g.e. Ss.92-97.

Suriye arasındaki ticaretin bitme noktasına gelmesi Türkiye-Suriye ilişkilerini ekonomik, siyasal ve sosyal bağlamda derinden ve doğrudan etkilemiştir.¹⁶⁶

Suriye’de yaşanan olaylar ve iç savaş Türkiye’yi en fazla ticaret konusunda etkilemiştir. Türkiye’nin Suriye’ye ihracatı 2012’de büyük ölçüde azalmıştır. 2014 yılı itibariyle ihracatta iyi yönde değişimler olup 554 milyon dolar artmış olsa da 2010 yılı kriz öncesi dönemdeki seviyelerine ulaşamamıştır.¹⁶⁷

Suriye’deki durum, Türkiye ve Suriye’nin bu dönemdeki eylemleri ve fikirleri, iki ülke arasındaki ilişkilerin kalıcı şekilde bozulmasına neden olmuş onarılması imkansız hale gelmiştir. İlişkilerin bu boyuta gelmesi Türkiye için hem içeriden hem dışarıdan gelen sıkıntılarla baş etmesini gerektirecek konuma sokmuştur. Dış etkilenmedeki en net tablo ihracat yollarının değişmesi olmuş, Suriye üzerinden gerçekleşen kara taşımacılığı yerini deniz taşımacılığına bırakmıştır. Bu durum Suriye’ye komşu olan Türkiye illerinde ekonomik kayıplara neden olmuştur. İç etkilenmedeki en büyük problem de Suriye’deki savaştan ötürü kaçan insanların Türkiye’ye sığınması olmuştur. Bu durum Türkiye içerisinde ucuz işgücüne, işsizliğe, sosyal huzursuzluğa yol açmıştır.¹⁶⁸

3.4. Suriye Krizi Öncesi ve Sonrası Türkiye- Suriye Dış ticareti

İnsanların gereksinimlerinin bir sınırının olmaması ve buna karşın dünyadaki üretimin kıt oluşu insanların birbiriyle değiş-tokuş ilişkisi geliştirmesine neden olmaktadır. Devletlerin ise bazı ürünleri imal edememesi ya da gereksinimi karşılayamaması nedeniyle dış ticarete ihtiyacı olmaktadır. Gereksinimleri karşılayacak yer altı ve yer üstü zenginlikleri olmayan ülkeler, bu konuda zengin olan devletler ile alış ve satış işlemleri yaparlar ve bu durum ticareti meydana getirir.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Atilla Sandıklı, Ali Semin, "Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi Ve Türkiye", *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar e-Dergisi*, İstanbul, Kasım 2012, Sayı: 2, Ss.1-10.

¹⁶⁷ Erdoğan Toprak, CHP Suriye Raporu, *Erdoğan Toprak.com*, İnternet Makalesi, Erişim Tarihi: 01.06.2018

¹⁶⁸ Orçun Koşar, "Suriye İç Savaşı'nda Türkiye'nin Kazanımları ve Kaybedimleri", Selçuk Üniversitesi, Konya, 2017, Ss.130-138.

¹⁶⁹ Elif Meryem Yurdakul, *Türkiye’de ithalatın Gelişimi ve Yapay Sinir Ağları Yönetimi ile Tahmin Edilebilirliğine Yönelik Bir Analiz*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Aydın, 2014, s.1.

Türkiye'nin Suriye'ye dair dış politikasında her daim Batı ülkeleri ile ilişkileri temel dinamik olmuştur. Bu nedenle 1950li yıllara kadar Türkiye Ortadoğu'ya yönelik politikasını şekillendirirken bu problemlere karışmamayı kendi iç güvenliği açısından uygun bulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında çift kutuplu Dünya düzeni ile birlikte Türkiye yönünü Batı'ya çevirmiştir. Türkiye 1950li yıllardan milenyum çağına kadar Ortadoğu politikasını şekillendirirken kendisine tehlike olarak gördüğü SSCB'ye karşı Batı'yı desteklemeyi kendi milli çıkarlarına uygun bulmuştur. Türkiye Batı dünyasından gereken desteği göremediği için 2000li yıllardan sonra Ortadoğu'ya yönelik dış politikasını çeşitlendirmiştir. Türkiye Ortadoğu politikasına paralel olarak Suriye'ye yönelik dış politikasını da çeşitlendirmiştir.¹⁷⁰

Suriye ile Türkiye arasında ticareti düzenlemek için krizin başladığı 2011 yılına yaptığı birçok anlaşma ve protokol mevcuttur. Bu anlaşma ve protokollerdeki temel amaç iki ülke arasındaki ticaret hacmini arttırmaktır.

¹⁷⁰ İlhan Karakoyun, Ayşe Özbek, Erhan Demircan, "Suriye Krizinin Türk Dış Ticaretine Etkisi", *Türk İdare Dergisi*, Sayı 477, s.224.

Tablo 3.5. İki Ülke Arasında Ticaretin Altyapısını Düzenleyen Anlaşma ve Protokoller¹⁷¹

Anlaşma Adı	İmza Tarihi
Ticaret Anlaşması	17.9.1974
İkili Hava Ulaştırma Anlaşması	13.11.1976
Karma Komisyon Kurulmasına İlişkin Anlaşma	23.03.1982
Uzun Vadeli Ekonomik İşbirliği Anlaşması	23.3.1982
Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	23.3.1982
Ekonomik İşbirliği Protokolü	17.7.1987
Gümrükler Alanında Karşılıklı Yardımlaşma ve İşbirliği Anlaşması	29.7.2003
	(RG: 14.04.2004)
	(RG: 27.10.2004)
Yatırımların. Karşılıklı Teşviki ve Korunması (YKTK) Anlaşması	6.1.2004
	(RG: 08.02.2005)
Çifte Vergilendirmeyi Önleme (ÇVÖ) Anlaşması	6.1.2004
	(RG: 07.05.2004)
Uluslararası Karayolu Yük ve Yolcu Taşımacılığı Anlaşması	10.5.2004
Sivil Havacılık Anlaşması	13.7.2004
Serbest Ticaret Anlaşması	22.12.2004
	(RG: 07.03.2006)
Türkiye-Suriye Lojistik Merkezi Kurulması ve İşletilmesine İlişkin Mutabakat Zaptı	23.12.2009
Hizmetler Sektörünün Türkiye Cumhuriyeti İle Suriye Arap Cumhuriyeti Arasında Serbest Ticaret Alanı Tesis Eden Ortaklık Anlaşması Kapsamına Dâhil Edilmesine Dair Mutabakat Zaptı	23.12.2009
Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Hizmetleri Alanlarında İşbirliğine İlişkin Mutabakat Zaptı	23.12.2009/16.02.2011

¹⁷¹ Veriler Ekonomi Bakanlığı Anlaşmalar Genel Müdürlüğü adresinden alınmıştır, Erişim Tarihi: 07.07.2018

Tablo 3.6. Türkiye-Suriye Dış Ticaret Verileri (milyon dolar)¹⁷²

Yıl	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
2000	188	545	-357	733
2001	281	464	-183	745
2002	267	315	-48	582
2003	411	261	150	672
2004	395	248	147	643
2005	552	143	409	695
2006	609	187	422	796
2007	798	259	539	1.057
2008	1.115	324	791	1.439
2009	1.422	221	1.201	1.643
2010	1.845	453	1.392	2.298
2011	1.610	337	1279	1.947
2012	498	68	430	566

Suriye’de iç savaşın başladığı 2011 yılına kadar Türkiye ve Suriye arasındaki politik ilişkilerin olumlu seyrine paralel olarak turizm, sanayi, ekonomi alanlarında iki ülke arasında dış ticaret hacmi de artmıştır. 2000 yılında 185 milyon \$ olan ticaretimiz 2010 yılında 1.850 milyon \$ seviyesinde olmuştur. 2000-2010 yılları arasında Suriye’ye yaptığımız ticaret yaklaşık 10 kat artmıştır.¹⁷³

2002 tarihine kadar Suriye’den yapılan İthalat miktarı Türkiye’nin ihracatına oranla daha fazla olduğunu yukarıdaki tablodan görmekteyiz.

Suriye rejimine karşı eylemlerin 2011 yılında başlamasından sonra rejimin bu eylemleri güvenlikçi politikalarla engellemeye çalışması uluslararası toplumda rejime karşı tepki meydana geldi. Bu tepki sonucunda ABD ve Avrupa ülkeleri Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle yönetime karşı hem politik hem de ekonomik tedbir kararları alıp bu kararları yürürlüğe koydular. Politik ve ekonomik olarak Batılı ülkelerin tepkilerine paralel olarak Türkiye’de Suriye’ye yönelik bir seri tedbir kararları almıştır.¹⁷⁴

¹⁷² Veriler TÜİK sitesinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 01.07.2018

¹⁷³ Kamil Taşçı, Mehmet Emin Özsan, “Suriye Krizinin Türkiye Ekonomisine Etkisinin Analizi (2011-2013)”, *Researchgate*, İnternet Makalesi, Ankara, Nisan-2013, s.8.

¹⁷⁴ Aysun Bektaş, “Suriye’deki İç Savaşın Türkiye İle Dış Ticaretine Etkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İzmir, 2015, s.10.

Dönemin Türkiye Dış İşleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun kamuoyuna yönelik yaptığı açıklama ile Suriye'ye yönelik 9 başlıkta toplanabilecek tedbirler alınmıştır. Bunlardan bazıları;

a-) Suriye'de milletin sorunlarına duyarlı bir iktidar yönetime gelene kadar Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi sisteminin dondurulması,

b-) Suriye'de yönetim üyesi olup, milletine karşı şiddete başvurdıklarına karşı iddialar bulunanların Türkiye'deki malvarlıklarının dondurulması,

c-) Suriye Merkez Bankası ile ilişkilerin bitme noktasına gelmesi,

d-) Suriye Yönetimi ile kredi ilişkilerinin bitme noktasına gelmesi¹⁷⁵

2011 ortalarından sonra Suriye yönetiminin halkının isteklerini askeri yöntemlerle bastırması ile birlikte Suriye hem bölge ülkeleri ile hem de Türkiye ile kriz yaşamıştır. Bu kriz münhasıran Türkiye ile ilgili olarak politik, diplomatik, ekonomik, askeri yönden etkilemiştir. 2012 yılında Türkiye'nin bir önceki yıla göre ihracatı yaklaşık %70 oranında azalmıştır. Suriye ile Türkiye arasında 2011 yılına kadar olumlu seyir izleyen ticari ilişkiler aynı şekilde Hatay, Şanlıurfa ve Gaziantep'in de Suriye ile olan ticari ilişkilerine sirayet etmiş ve bu şehirlerin dış ticaretlerini pozitif yönde etkilemiştir. Fakat 2011 yılı sonrası Türkiye-Suriye ilişkilerinin bozulmasından sonra bu illerin ticari ilişkileri, turizmi, ulaşımı ve emlak piyasası da olumsuz olarak etkilenmiştir.

16 Eylül 2009 tarihi itibarıyla Türkiye ve Suriye anlaşma ile vizeleri kaldırmışlardır. Bu sayede Suriye'den Türkiye'ye tatillerin artmasıyla Suriye'ye komşu olan illerin turizm gelirleri artmıştır. Ayrıca Suriye ve Ortadoğu'dan yapılan günlük geziler alışveriş yapmaları sonucu da bu illerin ticaret gelirleri artmıştır.

Kriz öncesi yıllarda Suriye'de yaşayan zenginler Gaziantep başta olmak üzere bölge illerinde mülk satın almışlardır. 2011 krizi sonrasında bu illerin Suriye ile gerçekleştirdiği turizm, emlak ve ticaret ilişkileri azalmıştır.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun Suriye Yaptırımları Açıklaması, *Hürriyet Gazetesi*, Erişim Tarihi:01.07.2018

¹⁷⁶ İdil Bilgiç Alpaslan, "Suriye Krizi Türkiye Ekonomisini Nasıl Etkiler", *Türkiye Ekonomi Politikaları Vakfı*, Sayı:48, Ağustos 2012, s.2.

Tablo 3.7. Cilvegözü Sınır Kapısından Geçiş Yapan Lojistik Araçları¹⁷⁷

<i>Cilvegözü Sınır Kapısı</i>	<i>Eşya Taşımalı ve Eşya Dolu Taşımacılık, Araç Sayısı</i>
Temmuz 2010	15.000
Temmuz 2011	15.000
Aralık 2011	7.980
Temmuz 2012	3023
Ağustos 2012	30
Eylül 2012	184
Ekim 2012	4793
Aralık 2012	4364
Ocak 2013	4355
Şubat 2013	4557
Nisan 2013	4355
Mayıs 2013	4364

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere Cilvegözü sınır kapısından geçiş yapan taşımacılık yapan araç sayısı Suriye ile krizin başlamasıyla birlikte ciddi bir biçimde azalmıştır. Özellikle 2012 yılının ağustos ayında Cilvegözü sınır kapısının araç trafiğine kapatılması ile birlikte bu sayı 30'a düşmüştür. Sınır kapısının geçişlere açılması ile birlikte bu sayı artmıştır. Fakat yine de kriz öncesi geçiş yapan taşıma araçlarının sayısına oranla çok düşük kalmaktadır. Ayrıca bu kapının diğer Arap ülkeleri ile yapılan ticaret için de kullanıldığı göz önünde bulundurulursa bu ülkelerle yapılan ticareti olumsuz olarak etkilediğini söyleyebiliriz.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Nurettin Altundeğer, Ertuğrul Yılmaz, “İç Savaşın Bölgesel İstikrarsızlığa: Suriye Krizini Türkiye’ye Faturası”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2016, Y.2016, Cilt:21, Sayı:1, s.297.

¹⁷⁸ Altundeğer, Yılmaz, a.g.e.s.297.

Tablo 3.8. Türkiye'nin Suriye'ye İhracatında Ürün Grupları¹⁷⁹

İhraç Ürünler	2005-2012 Kümülatif İhracat	İhracat İçindeki Payı
ISIC Rev3	Milyon \$	%
Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar	1.129	13,53
Ana metal sanayi	1.063	12,74
Metalik olmayan diğer mineral ürünler	873	10,46
Gıda ürünleri ve içecek	754	9,04
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	624	7,48
Tekstil ürünleri	582	6,98
Elektrik, gaz ve su	483	5,78
Kimyasal madde ve ürünler	453	5,43
Plastik ve kauçuk ürünleri	413	4,95
Metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç)	388	4,65
Tarım ve hayvancılık	360	4,31
Motorlu karataşı ve römorklar	320	3,84
Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazlar	301	3,61
Taş ocakçılığı ve diğer madencilik	160	1,92
Kağıt ve kağıt ürünleri	127	1,52
Mobilya ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünler	66	0,79
Giyim eşyası	52	0,62
Ağaçvemantarürünleri(mobilyahariç);hasırvb.örülerekyapılanmaddeler	40	0,48
Tıbbi aletler; hassas optic aletler ve saat	36	0,43
Tütün ürünleri	30	0,36
Diğer ulaşım araçları	29	0,35
Radio, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları	15	0,17
Atık ve hurdalar	14	0,17
Tabaklanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ve ayakkabı	10	0,12
Balıkçılık	6	0,07
Büro, muhasebe ve bilgi işleme makineleri	5	0,06
Metal cevheri	2	0,03
Basım ve yayım; plak, kaset vb.	2	0,02
Ormancılık ve tohumculuk	1	0,01

¹⁷⁹ Veriler TÜİK sitesinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 18.02.2018

Türkiye'nin Suriye'ye ihraç ürünleri incelendiğinde ilk sırayı %13,5 ile kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar almaktadır. İkinci sırada ise %12,8 ile ana metal sanayi bulunmaktadır.¹⁸⁰

Tablo 3.9. Türkiye'nin Suriye İhracatında İlk 10 İl¹⁸¹

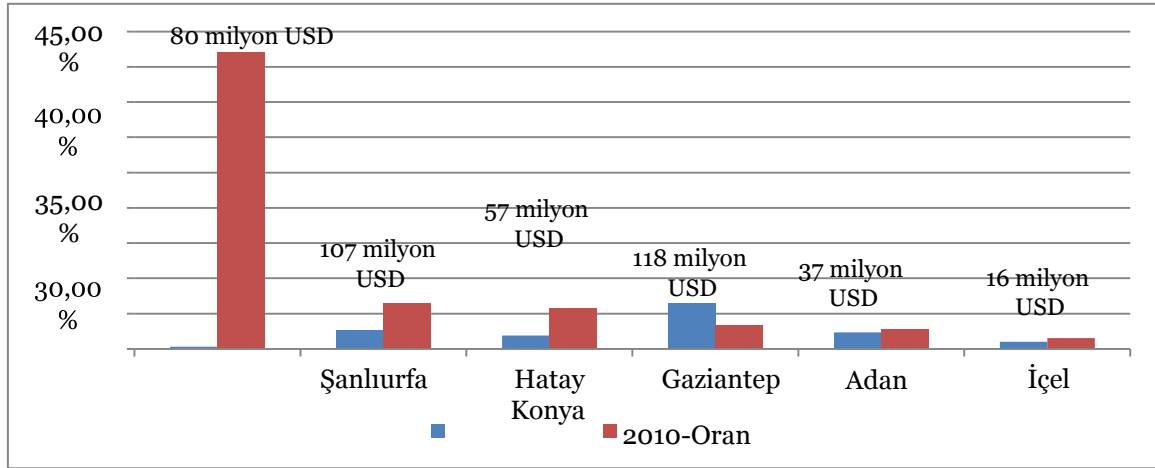
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Toplam
Milyon \$								
İstanbul	156	212	243	346	479	410	616	2.462
Kocaeli	125	22	36	51	155	522	297	1.208
Ankara	60	93	113	66	156	190	36	714
Gaziantep	47	59	73	122	110	117	96	624
Hatay	43	65	55	83	105	118	97	566
İzmir	15	18	28	118	77	43	47	346
Adana	35	24	36	60	38	40	43	276
Bursa	18	22	80	44	30	38	20	252
Şanlıurfa	0	2	10	34	57	73	54	230
Konya	9	9	15	34	48	57	26	198
İlk10Toplamı	508	526	689	958	1.255	1.608	1.332	6.876
TürkiyeToplamı	552	609	798	1.115	1.422	1.845	1.610	7.951
%								
İlk 10 ilin toplam ihracattaki payı	92,0	86,4	86,3	85,9	88,3	87,2	82,7	86,5

Türkiye'nin Suriye'ye yaptığı ticareti iller bazında incelediğimiz zaman İstanbul en fazla ihracat yapan il olmaktadır. Tabloyu incelerken yukarıda da örneklem olarak aldığımız bölge illeri olan Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa'yı ele aldığımızda; 2005 yılı itibariyle bu 2 ilin Suriye'ye yapılan toplam ihracattaki oranı %16 civarındadır. Aynı 3 ilin 2010 yılındaki Türkiye'nin Suriye'ye yaptığı toplam ihracata oranı ise, %19'a ulaşmıştır. Ayrıca tablodan da görüleceği üzere yıllar içindeki en kritik değişim Şanlıurfa ilinde olmuştur. Şanlıurfa'da 2005 yılında 1 milyon \$'dan az olan ihracat miktarı 2011 yılında 54 milyon \$'a çıkarak 5. sıraya yerleşmiştir.¹⁸²

¹⁸⁰ İlhan Karakoyun, Ayşe Özbek, Erhan Demircan, "Suriye Krizinin Türk Dış Ticaretine Etkisi", *Türk İdare Dergisi*, Sayı 477, s.230.

¹⁸¹ Veriler TUIK sitesinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 25.02.2018

¹⁸² İlhan Karakoyun, Ayşe Özbek, Erhan Demircan, a.g.e. s.229.



Şekil 3.7. Suriye'ye en çok İhracat Yapan Bazı İllerin Toplam İhracatında Suriye Payı ¹⁸³

Suriye'de yaşanacak gelişmeler dikkate alındığında bu illerin ticaretini diğer illere göre daha fazla etkileyeceği aşikârdır. Şanlıurfa'nın 2000 yılındaki 43 bin dolar olan ihracatı 2010 yılında 80 milyon doları geçmiştir. ¹⁸⁴

Tablo 3.10. Kriz Sonrası Türkiye-Suriye Dış Ticareti ¹⁸⁵

	2011		2012		Değişim	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
	Milyon \$				%	
Ocak	108	31	68	8	-37,0	-74,2
Şubat	104	63	63	6	-39,4	-90,5
Mart	189	33	42	8	-77,8	-75,8
Nisan	175	62	47	7	-73,1	-88,7
Mayıs	117	25	44	8	-62,4	-68,0
Haziran	116	23	38	5	-67,2	-78,3
Temmuz	212	22	31	7	-85,4	-68,2
Ağustos	141	20	27	5	-80,9	-75,0
Eylül	145	18	33	8	-77,2	-55,6
Ekim	141	19	38	3	-73,0	-84,2
Kasım	92	12	28	2	-69,6	-83,3
Aralık	71	10	44	2	-38,0	-80,0

¹⁸³ Veriler TÜİK sitesinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 12.03.2018

¹⁸⁴ İdil Bilgiç Alpaslan, "Suriye Krizi Türkiye Krizini Nasıl Etkiler?" Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), Ağustos 2012, s.6.

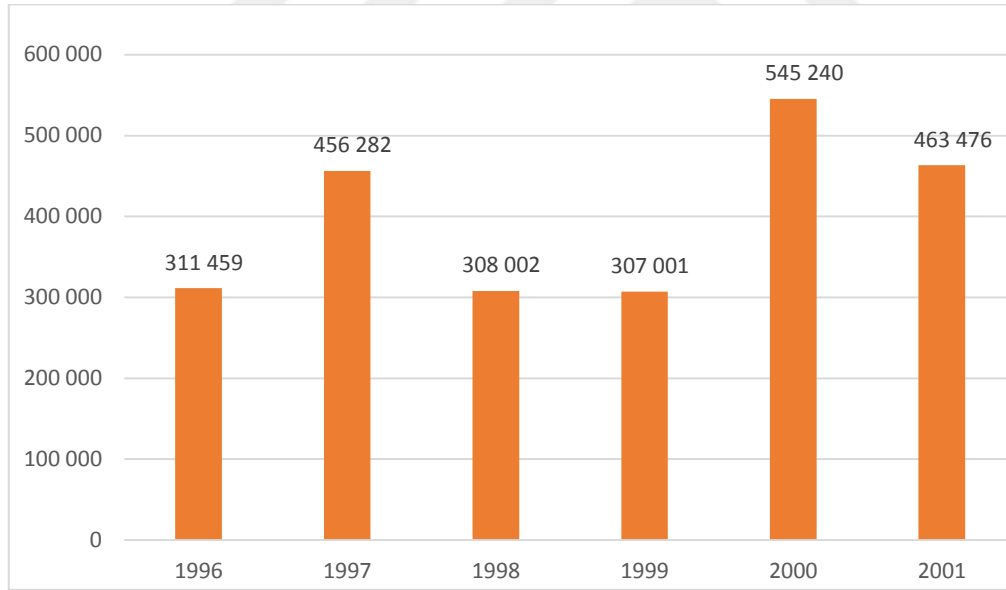
¹⁸⁵ Veriler TÜİK sitesinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 18.01.2018

Türkiye, dönemin Türkiye Dış İşleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Kasım 2011 yılında yaptığı açıklama sonrasında Suriye'ye yönelik ekonomik tedbir kararlarını yürürlüğe koymuştur. Bu tedbirlerin etkisi hızlıca ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin Suriye'ye olan ihracatına baktığımızda 2011 ve 2012 yıllarının Mart aylarında İhracat % 77,8 küçülmüştür. Aynı dönemde ithalat ise %75.8 oranında küçülme göstermiştir.¹⁸⁶

3.4.1. Suriye Krizinin Türk İthalatına Etkileri

Dışardan temin olarak da adlandırılan ithalat başka devletlerde imal edilmiş ürünlerin ülkede ihtiyacı olanlar tarafından satın alınmasıdır.

Ekonomik olarak henüz istediği seviyeye gelememiş devletler sanayi sektörlerini geliştirmek için dışarıdan ham madde, makine ve bunlar için aletler alırlar. Ayrıca teknolojileri gerekli düzeyde olmadığı için de ithalat yapmak zorundadırlar.¹⁸⁷



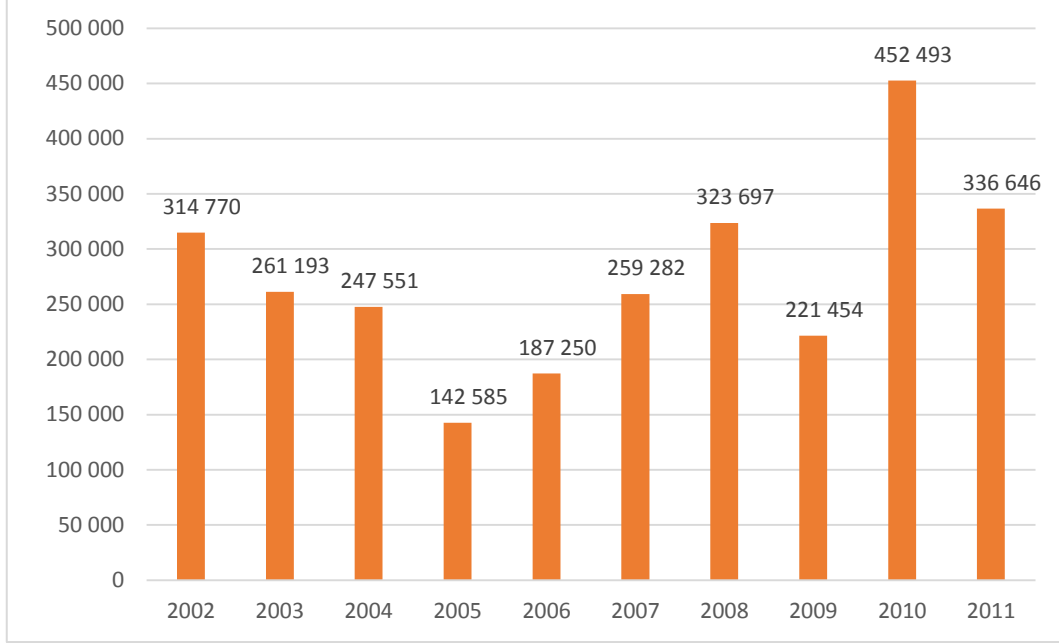
Şekil 3.8. Suriye'den Yapılan İthalat Verileri (1996-2001) Değer: 1000 ABD Doları¹⁸⁸

¹⁸⁶Karakoyun, Özbek, Demircan, a.g.e. s.235.

¹⁸⁷ Elif Meryem Yurdakul, *Türkiye'de ithalatın Gelişimi ve Yapay Sınır Ağları Yönetimi ile Tahmin Edilebilirliğine Yönelik Bir Analiz*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Aydın-2014, s.14.

¹⁸⁸ Veriler TÜİK sisteminden alınmıştır. Erişim Tarihi: 18.04.2018

Çift kutuplu Dünya düzeninde, Türkiye'nin batı blokunda olması ve Suriye'nin de doğu blokunda olması nedeniyle 2000li yıllara kadar Türkiye-Suriye arasındaki dış politika da her iki devlet arasındaki ithalat da genel olarak düzensizdir.¹⁸⁹



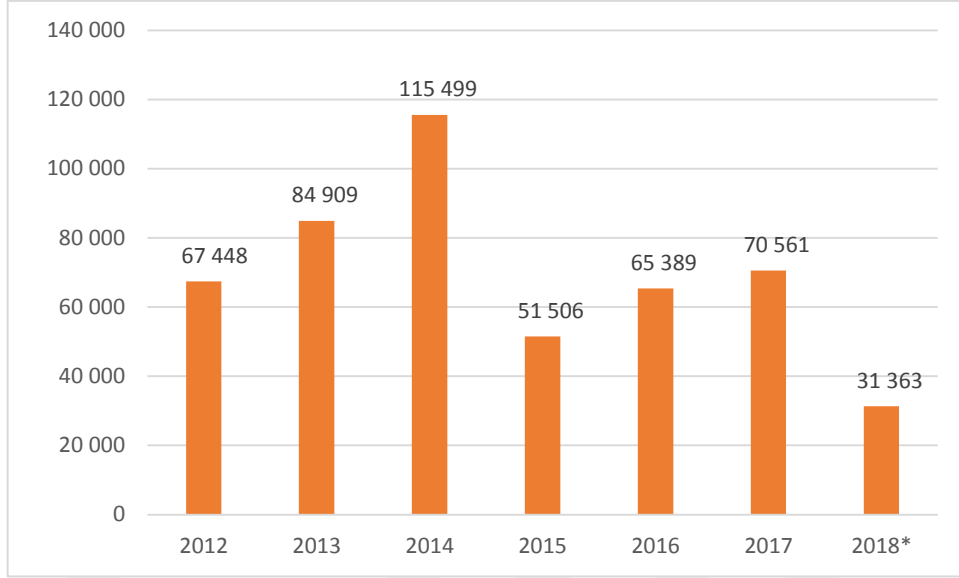
Şekil 3.9. Suriye'den Yapılan İthalat Verileri (2002-2011)¹⁹⁰

2000 yılında Suriye'de başkanın Beşar Esad olması ve Türkiye ile diyalogun artması ile Türkiye'de de 2002 yılından sonra koalisyonsuz bir dönemin başlaması ile birlikte her iki devletin diyalogu gelişmiştir. 2002 yılından Suriye krizinin başladığı 2011 yılına kadar 2005 yılı hariç yüksek düzeyde seyretmiştir.¹⁹¹

¹⁸⁹ Emre Bulut, "Türkiye'nin Suriye ile Dış Ticaretindeki Gelişmeler", *Sosyal Bilimler Dergisi*, s.148.

¹⁹⁰ Veriler TÜİK sitesinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 18.04.2018

¹⁹¹ Bulut, a.g.e. s.151.



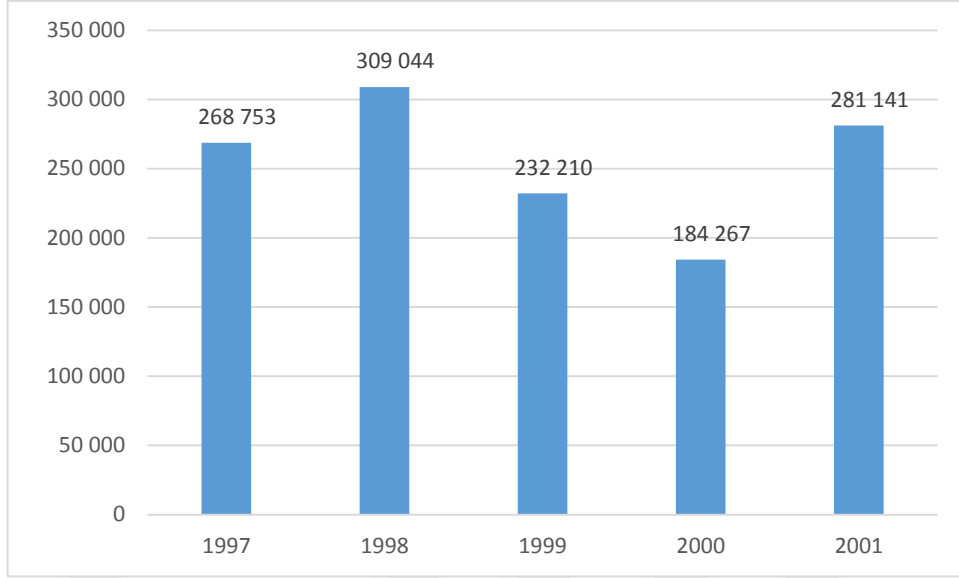
Şekil 3.10. Suriye’den Yapılan İthalat Verileri (2012-2018) Değer: 1000 ABD Doları

**2018 yılı verileri ilk 5 aylık veridir.*

Türkiye’nin Suriye’den yaptığı dış alım incelendiği zaman, Suriye’de başlayan çatışmalar sonrasına denk gelen 2012 yılında bir önceki yıla göre %80 civarında düşüş olduğu görülmektedir. Ayrıca 2002-2011 yılları arasında yapılan dış alım oranlarına ulaşamamıştır.

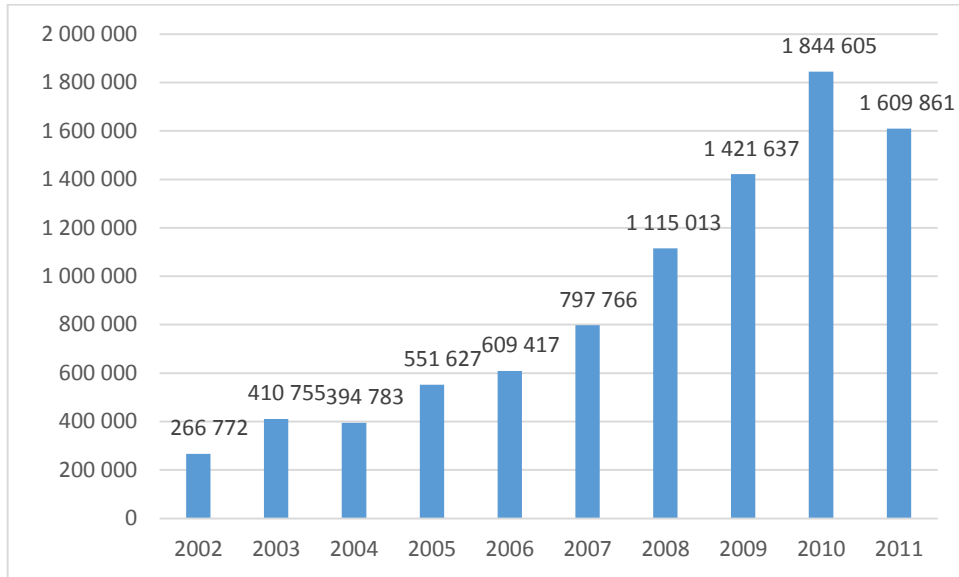
3.4.2. Suriye Krizinin Türk İhracatına Etkileri

Suriye Krizinden sonra ekonomik anlamda üretilen politikalara rağmen ekonomide büyük bir belirsizlik ortaya çıkmıştır. Özellikle dış ticarete olan etkisi göz önüne alındığında Güneydoğu Anadolu Bölgesi ihracat rakamlarında düşüşler yaşandığı gözlenmektedir. Dışarda kaybedilen pazarların ticarete, ekonomik gelişime, kalkınmaya, politik ilişkiler üzerine etkileri ağır olmuştur.



Şekil 3.11. Suriye'ye yapılan İhracat Verileri (1996-2001) Değer: 1000 ABD Doları¹⁹²

2003 yılına kadar Suriye ile yapılan ihracat ve ithalat miktarları incelendiğinde Suriye'den yapılan dış alım miktarından fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca 1997-2001 yılları arasındaki dönem incelendiğinde yıllara göre ihracat oranlarında dalgalanma olduğu görülmektedir.

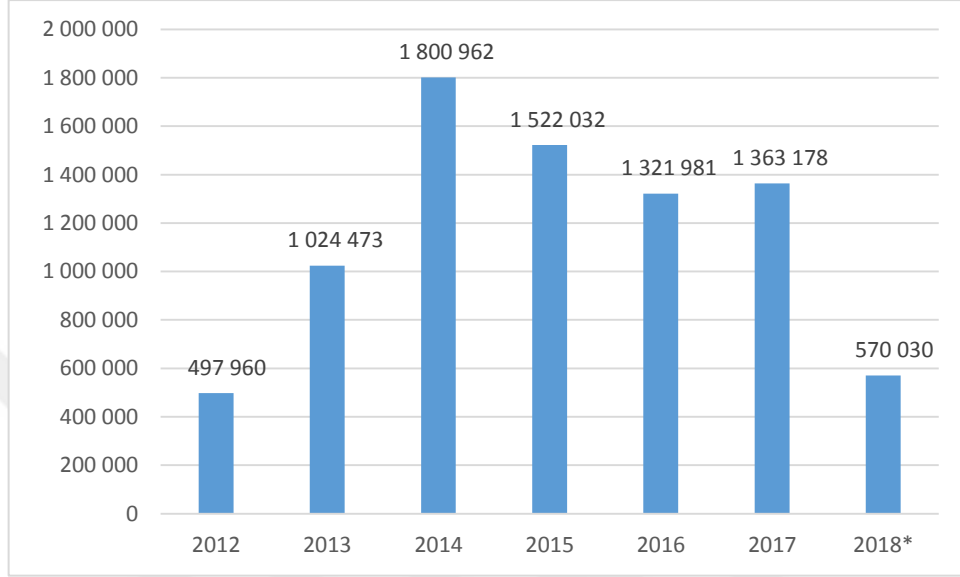


Şekil 3.12. Suriye'ye yapılan İhracat Verileri (2002-2011) Değer: 1000 ABD Doları¹⁹³

¹⁹² Veriler TÜİK sitesinden alınmıştır. Erişim: Tarihi: 10.04.2018

¹⁹³ Veriler TÜİK sitesinden alınmıştır. Erişim: Tarihi: 10.04.2018

2002 yılından Suriye krizinin baş gösterdiği 2011 yılına kadar olan ihracat verileri incelendiğinde, 2002 yılında Ak Parti iktidarı ile birlikte Türkiye’de tek parti hükümetinin iktidara gelmesiyle yönetimde istikrar sağlanmıştır. Bu istikrar sayesinde Suriye’ye yapılan ihracat 2011 yılına kadar düzenli olarak artmıştır.



Şekil 3.13. Suriye’ye yapılan İhracat Verileri (2012-2018) Değer: 1000 ABD Doları¹⁹⁴

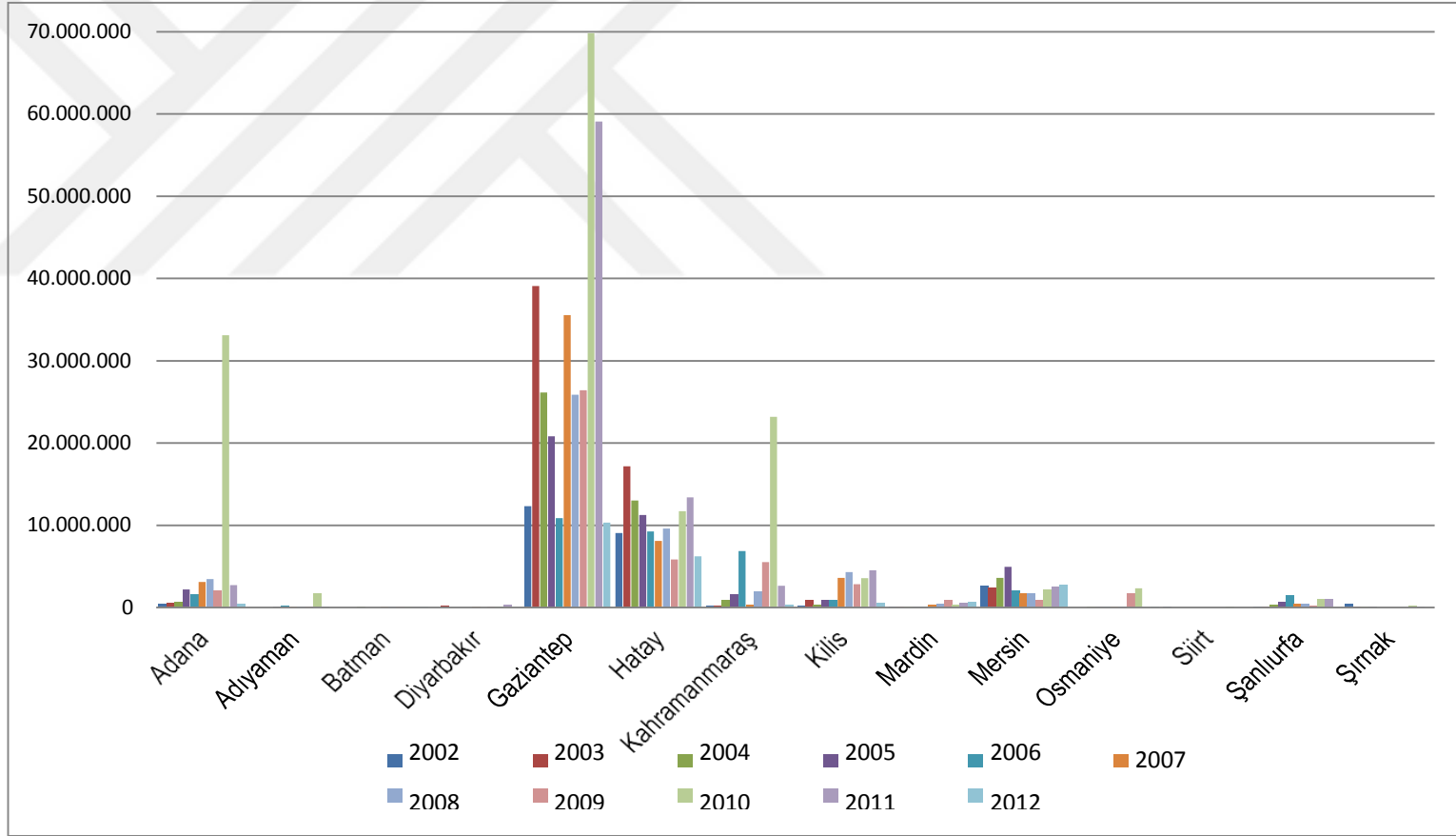
*2018 yılı için ilk 5 aylık veriler alınmıştır.

2011 krizi sonrasında Suriye’ye yapılan ihracat kritik düşüş yaşamıştır. Özellikle 2012 yılında ihracat bir önceki yıla %70 civarında düşmüştür. Sonraki yıllarda ihracat miktarları artmış olsa bile önceki 10 yıllık süre içerisindeki yükseliş grafiğine ulaşamamıştır.

Suriye Türkiye arasındaki dış ticaret verileri sınır illeri bakımından incelendiğinde, aşağıdaki tabloda gösterilen 14 ilin Suriye ile dış alım oranları seneler içinde değişim göstermektedir. 2010-2012 seneleri arasında Suriye’den yapılan dış alımın yaklaşık %35’i Suriye ile sınırı olan illerden yapılmaktadır. Ayrıca dış alım yoğunluklu olarak Kahramanmaraş, Hatay ve Gaziantep illeri tarafından yapılmıştır.¹⁹⁵

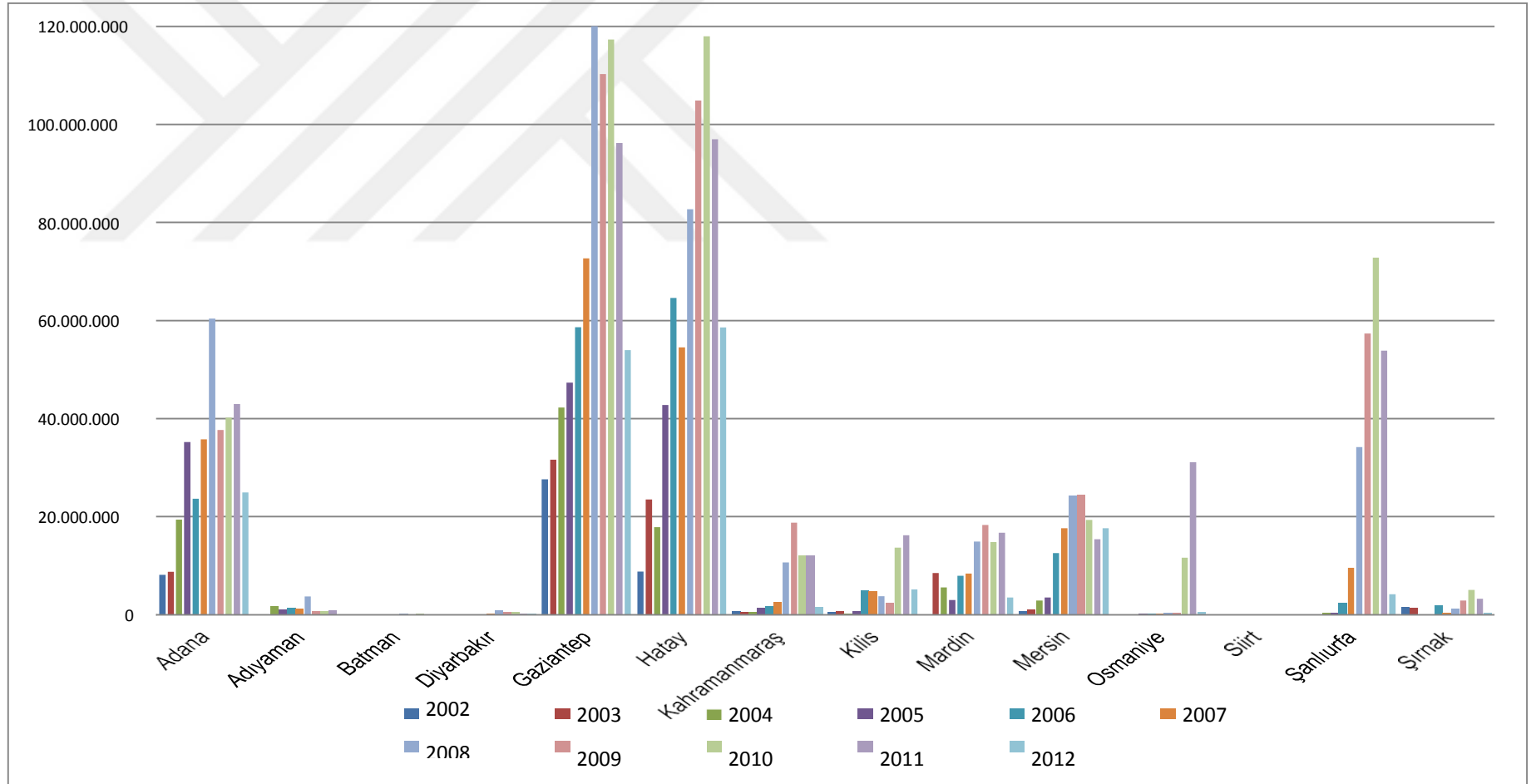
¹⁹⁴ Veriler TÜİK sitesinden alınmıştır. Erişim: Tarihi: 10.04.2018

¹⁹⁵ Taşçı, Özsan, a.g.e.s.12.



Şekil 3.14. Suriye Krizinden Doğrudan Etkilenen 14 Komşu İlin Suriye'den İthalatı¹⁹⁶

¹⁹⁶ Veriler TÜİK sitesinden alınmıştır. Erişim: Tarihi: 10.04.2018



Şekil 3.15. Suriye Krizinden Doğrudan Etkilenen 14 Komşu İlin Suriye'ye Olan İhracatı (milyon \$, 2002-2012) 197

¹⁹⁷ Veriler TÜİK sitesinden alınmıştır. Erişim: Tarihi: 10.04.2018

Suriye ile komşu olan şehirler incelendiğinde Suriye'ye en fazla dış satım yapan ilin Gaziantep olduğu görülmektedir. 2002 senesinde Suriye'ye yapılan ihracatın yarısından fazlası bu ilden yapılmıştır. Tabloda bulunan 14 ilin tümünde 2011 krizinden sonra ihracatta düşüş olduğu da görülmektedir.¹⁹⁸



¹⁹⁸ Taşçı, Özsan, a.g.e. s.9.

SONUÇ

Bu çalışma Suriye Krizinden sonraki dönemlere odaklanmıştır. Sonuç olarak, bu çalışmada Suriye Krizinden sonraki dönemlerde Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkilerde meydana gelen değişikliklerden kaynaklı genel olarak Türkiye'nin özel olarak da Güneydoğu Anadolu Bölgesi ekonomisine yansımaları analiz edilmiştir. Ekonomik sonuçlar, iki ülke arasındaki dış ticaretin azalması, özellikle ihracat rakamlarının düşmesi, sosyokültürel ilişkilerin azalmasına bağlı olarak turizm hareketliliğinin azalması ve Suriye'den gelen mültecilerin ekonomiye olan yükü çerçevesinde analizler yapılmıştır. Suriye'de yaşanan krizin, güvenlik ve savunma masrafları, özellikle bölgedeki emlak sektöründe fiyatların değişimi, lojistik sektörünün ne derece etkilendiği bu çalışmada incelenmemiştir.

Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkilerin kriz öncesi dönemlerdeki gibi ilerlediği varsayıldığında, 2011 ve 2012 arasında ihracatın 2,84 milyar TL; 14 ili kapsayan bölgenin toplam ihracatının ise yaklaşık 534 milyon TL olacağı düşünülmektedir. Ancak kriz sonrası süreçte iki ülke arasındaki politik iletişim ekonomiye olumsuz yansımıştır. Ticaret eski seyirde devam etmemiştir. İhracat oranları azalmıştır, dış ticaret bitme noktasına gelmiştir. Kriz sonrası süreçte Türkiye ve Suriye arasındaki dış ticaret verileri incelendiğinde, Suriye olan ihracatımız ve ithalatımızın özellikle 2002 yılı itibari ile Türkiye'de siyasi istikrarın sağlanması dolayısı ile düzenli olarak artış göstermiştir. Ekonomik ilişkiler 2011 yılı itibari ile Suriye'de yaşanan olayların krize dönüşmesi ile azalmaya başlamıştır. Krizin başladığı süreçlerden günümüze kadar olan süreçteki dış ticaret verileri iki ülke arasındaki ithalatın ve ihracatın hiçbir dönemde bitmediğini fakat hiçbir şekilde de kriz öncesi 10 yıldaki seviyeye ulaşmadığını göstermektedir. Suriye krizi genel olarak Türkiye dış ticaretini büyük ölçüde sarsan bir faktör olmamıştır ancak Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahip olan Gaziantep Organize Sanayi Bölgesini özellikle ihracata bakan yönüyle ciddi şekilde sarsmıştır. Bu anlamda Suriye Krizinin Güneydoğu Anadolu Bölgesinin ekonomisini olumsuz yönde etkilediğini belirtmek mümkündür.

Suriyeli Mülteciler konusu, ekonomik, sosyal ve siyasal açılardan incelenmiştir. AFAD'ın verimli koordinasyonu ile Mültecilerin yaşam standartlarının iyileştirilmesi

konusunda bilgilendirmeler yapılmıştır. Mülteci rakamları ile Türk ekonomisi üzerinde etkileri ve işsizliğin gittikçe artacağına dair veriler paylaşılmıştır.

Yazının birçok farklı yerinde vurgulandığı şekilde, coğrafi konumu nedeni ile Suriye Krizinden sonra Türkiye siyasi ve ekonomik olarak belli stratejiler doğrultusunda politikalar üretmek durumunda kalmıştır. Bu politikaları uygularken de Türkiye'nin iç ve dış ticaretini göz önüne alarak ilerlemiştir. Aynı şekilde, Suriye Krizi ülkemizi dış politikada belirli zamanlarda zor süreçlerle karşı karşıya getirmiştir. Tarihi boyunca birçok krizden direkt ya da dolaylı olarak etkilenen Türkiye Suriye krizinde de öncelikle Mülteciler konusunda insani tavrını net bir şekilde ortaya koyarak dünya devletlerine örnek olmuştur. Kriz sonrası dönemlerde mevcut ekonomik gelişmişliğini koruyarak ve ekonomik kalkınmayı ilerletmek adına bölgesel kalkınma planları ile hareket etmiştir. Bu anlamda girişimcilik son yıllarda devlet tarafından önemsenmiş ve kalkınma planlarının en önemli parçası haline getirilmiştir. Ekonomik ve sosyal girişimciliğin artırılması ile öncelikle işsizlik azaltılmaya çalışılmıştır, istihdam oranı artırılarak toplumun refah seviyesinin yükseltilmesi amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR:

- ÇOKGEZEN, Murat, Türkiye’de Devlet, Girişimcilik ve Yerel Kalkınma, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 2012
- SEYİDOĞLU, Halil, Uluslararası Ticaret, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 2013

MAKALELER:

- ABDİOĞLU, Hasan, BÜYÜKŞALVARCI, Ahmet, DİNÇ, Engin, “Şirketlerin Mali Yapıları Üzerinde Ekonomik Krizlerin Etkileri: 2001 ve 2008 Ekonomik Krizleri Üzerine Bir Araştırma”, *Akademik Fener Dergisi*, Mayıs 2010, Cilt:8, Sayı:14
- AĞCA, Veysel, YÖRÜK, Durmuş, “Bağımsız Girişimcilik ve İç Girişimcilik Arasındaki Farklar; Kavramsal Bir Çerçeve”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2006, Cilt: 8, Sayı: 2
- AKPUNAR, Esra Nur, “Türkiye’de Dış Ticaretin Gelişimi ve İstihdam İlişkisi”, *Harran Education Journal*, 2017, Cilt: 2, Sayı: 2
- Aksu, ALBAYRAK, “Kriz Yönetimi ve Vizyoner Liderlik”, *Journal of Yaşar University*, Cilt: 4, Sayı: 15, 2009
- ALACAHAN, Nur Dilbaz, “Avrupa Birliği’nin Ortak Dış Ticaret Politikası ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri”, *Journal of Life Economics Dergisi*, Çanakkale, 2017
- ALTUNDEĞER, Nurettin, YILMAZ, Ertuğrul, “İç Savaşın Bölgesel İstikrarsızlığa: Suriye Krizini Türkiye’ye Faturası”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2016, Y.2016, Cilt:21, Sayı:1
- ARIKAN, Canan “Kadın Girişimcilikte Başarı ve Başarıyı Etkileyen Faktörler: Bursa Örneği”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Derneği*, Cilt: 14, Sayı:3, Temmuz 2016
- ARSLAN, Aykut “Kriz Yönetiminde Liderlik”, *Akademik Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Kırgızistan, Ekim-Kasım-Aralık 2009, Sayı: 18
- AŞKIN, Ayşin, NEHİR, Selin, VURAL, Sercan Özgür “Tarihsel süreçte Girişimcilik Kavramı ve Gelişimi”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt:6, Sayı:2, 2011
- ATEŞ, Davut “Küresel Ekonomik Kriz, Devlet, Dış Politika”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2010, Cilt:7, Sayı: 1
- AY, Hakan, UÇAR, Öznur, “Üç Küresel Ekonomik Krizin Analizi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 1, Yıl: 2015

- AYBAR, Sedat, “Türkiye’nin Ortadoğu Politikası ve ‘Yeni Coğrafya ‘Algısı’”, *Heinrich Böll Stiftung Dergisi*, Türkiye Temsilciliği, 2012
- AYDEMİR, Muzaffer, DEMİRCİ, M. Kemal, “Son Dönemde Yaşanan Krizlerin İşletmeler Üzerindeki Olumlu Etkilerinin Analizi”, *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2005, Cilt: 29, No: 1
- BORAZ, Zeki, “Türkiye’de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler”, *Zeitschrift für die Welt Dergisi* Türken, 2015, Cilt:7, Sayı:2
- BALIKÇI, Emre “Girişimciliğin Farklı Yüzleri: 1950 ve 1980’lerde Türkiye’de Değişen İş adamı Davranışları”, *JED/ GKD*, 2014, Sayı: 9, Cilt:2
- BALKANLI, A. Osman “Küresel Ekonominin Belirleyici Faktörleri Üzerine Araştırma”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2002, Cilt: 21, Sayı: 1
- BOYRAZ, Zeki “Türkiye’de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler”, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 2015, Cilt:7, Sayı:2
- BOZKURT, Öznur, ERDURUR, Kutbettin, “Girişimci Kişilik Özelliklerinin Girişimcilik Eğilimindeki Etkisi: Potansiyel Girişimciler Üzerinde Bir Araştırma”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 2018, Cilt:2, Sayı: 8
- BULUT, Emre “Türkiye’nin Suriye ile Dış Ticaretindeki Gelişmeler”, *Sosyal Bilimler Dergisi*.
- CANYURT, Dilek, “Suriye Gelişmeleri Sonrası Suriyeli Mülteciler: Türkiye’de Riskler”, *Akademik Bakış Dergisi*, Kırgızistan, 2015, Sayı:48
- COŞKUN, Can Aktan, ŞEN, Hüseyin,” Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri”, *Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı*, Kasım- Aralık 2001, Sayı:42, Cilt:11
- ÇETİNKAYA, Özlem VE Diğerleri, “Türkiye’de Girişimciliğin Gelişimi: Girişimciler Üzerinde Nitel Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2012/1, Sayı:15
- DAMGACIOĞLU, Hulusi, UYGUN, Ramazan, “Girişimcilik Paradigmasında Dönüşüm: Deneyime Dayalı Girişimci Türleri Üzerine Teorik bir Değerlendirme”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 2011, Cilt:2, Sayı:6
- DEMİRTAŞ, Hasan “Kriz Yönetimi”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, Yaz 2000, Sayı:2
- ERCAN, Salih, GÖKDENİZ, İsmail, “Girişimciliğin Gelişim Süreci ve Girişimcilik Açısından Kazakistan”, *Bilig Dergisi*, 2009, Sayı: 49
- EROL, Mikail, “Ekonomik Kriz ve KOBİ’ler”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 2010, Cilt:5, Sayı:1

- İSLAMOĞLU, Emel “Bir Aktif İstihdam Politikası Olarak Girişimcilik Programlarının Etkinliği: KOSGEB Yeni Girişimcilik Destek Programı Örneği”, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2014, Cilt:5, Sayı:8
- KARAKOYUN, İlhan, ÖZBEK, Ayşe, DEMİRCAN, Erhan, “Suriye Krizinin Türk Dış Ticaretine Etkisi”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı 477
- KAYA, Faruk “Coğrafi Potansiyelleri Temelinde Türkiye Jeopolitiği ve Türkiye Siyasetindeki Yeri”, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017, Cilt: 3, Sayı 2
- KAZAFEROĞLU, Erol, GÖKTAŞ, Pınar, “Kişilik Özellikleri ile Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişki: Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencileri Üzerine bir Araştırma”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt: 5, Sayı: 1
- KILINÇ SAVRUL, Burcu, ÖZEL, Hasan Alp, KILIÇ, Cüneyt, “Osmanlı’nın Son Döneminden Günümüze Türkiye’de Dış Ticaretin Gelişimi”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 2013, Cilt:1, Sayı:8
- KÖKSAL, Yüksel PENEZ, Selin, “Yüksek Girişimcilik Eğilimli Üniversiteli Gençlerin Demografik Özellikleri ve Sektör Tercihleri Üzerine Bir İnceleme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2015, Cilt: 20, Sayı: 1
- MADEN, Tuğba Evrim, “Ortadoğu İçin Örnek Bir İş birliği: Türkiye-Suriye Asi Nehri Dostluk Barajı”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Temmuz-Ağustos 2011, Cilt: 3, Sayı: 31-32.
- ONAY, Meltem, ÇAVUŞOĞLU, Selin, “İşletmelerde İç Girişimcilik Özelliğini Etkileyen Faktörler: İç Girişimcilik”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Sayı: 1, Cilt: 17, Manisa, 2010
- OVALI, Serap, “Küresel Rekabet Gücü Açısından Türkiye’nin Konumu Üzerine Bir Değerlendirme”, *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 2014, Cilt:7, Sayı: 13
- ÖCAL, Fatih Mehmet, “Küresel Ekonomik Krizin Reel Sektöre Etkileri Çerçevesinde Türkiye’nin Dış Ticaret Analizi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Bahar 2010, Cilt: 10, Sayı. 36
- ÖRMECİ, Ozan, “Adana Mutabakatı ve Bugün”, *Uluslararası Politika Akademisi Dergisi*, 2012, Sayı:4.
- ÖZDEMİR, Ünal, Yiğit, KANTÜRK, Güzin, ORAL, Muhammed, “Cumhuriyetten Günümüze Ekonomi Politikaları Bağlamında Türk Dış Ticaretinin Gelişimi”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 35

- ÖZDEVECİOĞLU, Mahmut, “Krizin İşletmelerin Yönetmel ve Örgütsel Yapısı Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Kayseri Sanayi İşletmelerinde Yapılan Bir Araştırma”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Temmuz- Aralık 2002, Sayı: 19
- SAATÇIOĞLU, Cem, KUTLU, Rasim “Türkiye’nin Dış Ticaret Yapısı Üzerine Bir Uygulama (1993-2002)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*
- SAÇIK, Sinem Yapar, “Dış Ticaret Politikası ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Teorik Açından bir İnceleme”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Dergisi*, Karaman, Haziran 2009, Cilt:11, Sayı: 16
- SANDIKLI, Atilla, Semin, Ali” Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye”, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar e-Dergisi*, İstanbul, Kasım 2012, Sayı: 2
- SEZGİN, Feridun, “Kriz Yönetimi”, *Manas Sosyal Bilimler Dergisi*, 2003, Cilt: 4
- SEZGİN, Şennur, “Türkiye’de 1990-2006 Yılları Arasında Dış Ticaret- Ekonomik Büyüme Etkisi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 22, 2009
- SOYSAL, Abdullah, KARASOY, Hasan Alpay, ALICI, Sedat, “KOBİ’lerde Kriz Yönetimi: K. Maraş’ta Tekstil Sektöründeki KOBİ’lerde Bir Uygulama”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, Sayı: 21
- SÖNMEZ, Asuman, TOKSOY, Andaç “Türkiye’de Girişimcilik ve Türk Girişimci Profili Üzerine Bir Analiz”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 2014, Cilt: 21, Sayı: 2
- ŞANLISOY, Selim, “Politik İstikrarsızlık – Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1987-2006)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2010, Cilt: 25, Sayı: 1
- TAGRAF, Hasan, ASLAN, N. Talat, “Kriz Oluşum Süreci ve Kriz Oluşum Sürecinde Proaktif Yaklaşım”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 2003, Cilt: 4, Sayı 1
- TURAN, Zübeyir “Dünyadaki ve Türkiye’deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi”, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2011, Cilt 4, Sayı:1
- TURGUT, Ahmet, “Türleri, Nedenleri ve Göstergeleriyle Finansal Krizler”, *Tuhis İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Kasım 2006 / Şubat 2007, Cilt: 20, Sayı: 4-5.
- URAL, Mert, “Finansal Krizler ve Türkiye”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 2003, Cilt:18, Sayı:1
- YALÇINKAYA, Neslihan, YALÇINKAYA, M. Hakan, “Arap Baharının Türkiye-Suriye Üzerine Sosyo-Ekonomik Yansımaları”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Nisan 2017, Sayı:43

YAZICI, Kâmil, “Türkiye’de Girişimciliğin Gelişimi: Kültürel ve Makro-Kurumsal Bağlamın Birlikteliği”, *Yönetim Dergisi*, Sayı: 53, Şubat 2006

YELKİKALAN, Nazan ve Diğerleri, “Dünya ve Türkiye Üniversitelerinde Girişimcilik Eğitimi: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2010, Cilt:12, Sayı:9

YÜKSEL, Sarıdoğan, “Uluslararası Ticaret ve Teoriler ve Paul R. Krugman’ın Katkıları”, *Öneri Dergisi*, Cilt:9

TEZLER:

AKAN, İbrahim, "Arap Baharı Sonrası Suriye ve Türk Dış Politikası Açısından Türkiye -Suriye İlişkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016

AKSU, Bekir, Beşar Esad Döneminde Türkiye Suriye İlişkilerindeki Değişim, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011

ALBAYRAK, Aksu Türkiye’nin Suriye Politikası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014

ALP, Ali “Türkiye’de Girişimcilik”, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, 2017

ALPASLAN, İdil Bilgiç, “Suriye Krizi Türkiye Ekonomisini Nasıl Etkiler”, Türkiye Ekonomi Politikaları Vakfı, Sayı:48, Ağustos 2012

ALSAYADI, Jaber, ABD’nin Suriye Krizi Politikasında Türkiye’nin Yeri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul, 2014

ALTINIŞIK KANTAROĞLU, Damla, “Birey Sağlığı, Toplum Sağlığı Ve Uluslararası Sağlığın Güvenlik Kavramı Çerçevesinde Değerlendirmesi: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016

ARDIÇ, Hülya, “1994 ve 2001 Yılı Ekonomik Krizlerinin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bilançosunda Yarattığı Hareketlerin İncelenmesi”, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Muhasebe Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, Aralık 2004

ARSLAN, Gökhan, *Türkiye-Suriye İlişkilerinde Kriz Dönemlerinin Değerlendirilmesi (1915-1998)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2018

ASAR, Ebru “Türkiye’de Dahilde İşleme Rejimi ve Türk Dış Ticaretine Etkileri”, İstanbul, 2017

AYTAÇ, Ömer, İLHAN, Süleyman, *Girişimcilik ve Girişimci Kültür*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Enstitüsü Dergisi, Sayı:14

- BEKTAŞ, Aysun, “Suriye’deki İç Savaşın Türkiye İle Dış Ticaretine Etkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İzmir, 2015
- BİLGİÇ, Semanur, Suriye Krizi Ve Sığınmacılar Sorunu: Önlemler Ve Politikalar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, 2018, Ankara.
- BAŞ, Arda Ortadoğu Krizleri ve Türkiye (1950-1958, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, 2006
- ÇELİK, Sone, Sınırışan Sular Kapsamında Dicle ve Fırat Nehirlerinin Türkiye- Suriye İlişkilerine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013
- ÇEVİKBAŞ, Ahmet, Tarihsel Süreçteki Nedenleriyle Birlikte Türkiye- Suriye İlişkilerinde Terör Sorunu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2016
- DOĞANLAR, Murat, BAL, Harun, ÖZMEN, Mehmet, Uluslararası Ticaret ve Türkiye’nin İhracat Fonksiyonu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2003
- DURAN, Soner, Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri (2002-2014), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul, 2014
- EREN, Fatih Mehmet, Ekonomik Krizler ve Kriz Göstergeleri: 1990 Sonrası Dünyada Yaşanan Krizler ve Türkiye ve Karşılaştırması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2010.
- EROĞLU, Yunus, Türkiye, Irak ve Suriye Arasında Yaşanan Su Sorununun Hukuksal Çerçevesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2017
- GÜLTEKİN, Esmâ Türkiye Ekonomisinde Finansal ve Ticari Açıklığın Büyüme Üzerine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2014
- KILINÇ, Sema, “1990-2000 Dönemi Türkiye’de Dış Ticaret”, www.paranomist.com, İnternet Makalesi, Eylül, 2014
- KILINÇ, Yüksel Mansur 21.YY Ölçütleri Bakımından Türkiye’nin Jeopolitik Özellikleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KOŞAR, Orçun, “Suriye İç Savaşı’nda Türkiye’nin Kazanımları ve Kaybedimleri”, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2017
- ÖRMECİ, Ozan, “Uluslararası Krizler ve Kriz Yönetimi”, Uluslararası Politika Akademisi, İnternet Makalesi, 2014

- ÖZ, Mehmet, “Krizin Özellikleri”, Stratejik İletişim, İnternet Makalesi, Ocak 2014 (Erişim Tarihi:10.02.2018)
- ÖZ, Sumru, “Türkiye’nin Dış Ticaret Açığı: Boyutu, Yapısı ve Nedenleri”, TUSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu, 2007
- ÖZÇELİK, Abdullah, 367 Tartışmaları Bağlamında Siyasi Krizler, Aktörler, Sebepler, Boyutlar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012
- ÖZER, Aybige İç Girişimcilerin Örgütsel Bağlılığını Etkileyen Faktörler: Girişimci Özellikleri ve İç Girişimcilik İklimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2017
- PATAN, Günseli Nilhan, İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Stratejisinin Önemi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, 2009
- PUSTİ, Müge, Krizlerin Anatomisi ve Türkiye’de 2001-2008 Finansal-Ekonomik Krizleri üzerine bir İnceleme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013
- ŞENGÜL, Fatma Betül “Dünden Bugüne Fırat-Dicle Bağlamında Türkiye’nin Güney Komşuları İle Su Sorunu”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014
- TABAN, Muhammed Hayati, Adalet Ve Kalkınma Partisi Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu, 2014
- TAŞÇI Kâmil, ÖZSAN, Mehmet Emin, “Suriye Krizinin Türkiye Ekonomisine Etkisinin Analizi (2011-2013)”, Researchgate, İnternet Makalesi, Ankara, Nisan-2013
- TİFTİK, Canan “2008 Küresel Kriz ve Türkiye Ekonomisine Yansımaları, 1994-2001 Krizleri ile Karşılaştırılması”, İstanbul, 2014
- TURHAN, Alper Türkiye Suriye İlişkilerinde Süreklilik: Çatışma-Yumuşama Dönemleri Ve Arap Baharı Süreci, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2012
- TÜRK, Abdullah, MIZRAK, Kağan Cenk, Küresel Ekonomik Krizlerde Yabancı Sermaye ve İşletme Yatırım Kararları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- UÇKAN, Özgür, “Bilgi Politikası ve Bilgi Ekonomisi: Verimlilik, İstihdam, Büyüme ve Kalkınma”, Bilgi Dünyası, İnternet Makalesi, 2006, Cilt:7, Sayı:1 (Erişim Tarihi:18.01.2018)
- ULU, Cansu, Ahmet Davutoğlu Döneminde Türkiye Suriye İlişkiler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2014

YAMAN, Zeynep, Fransız Basınında Hatay Sorunu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, 2012

YILDIRIM, Bora, Suriye Krizi Sonrası AB Mülteci Politikasının Uygulanmasındaki Zorluklar Ve Türkiye-AB İlişkilerine Yansıması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul, 2017

YILMAZ, Muhsin, Suriye Krizi Ekseninde Türkiye-İran İlişkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015

YURDAKUL, Elif Meryem Türkiye’de ithalatın Gelişimi ve Yapay Sinir Ağları Yönetimi ile Tahmin Edilebilirliğine Yönelik Bir Analiz, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Aydın-2014

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://blog.milliyet.com.tr/girisimcilerin-basarisiz-olma-nedenleri-/Blog/?BlogNo=387860>

http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/56701/37015/11._hafta-zorunlu_makale-m%C3%BClteci_krizi_ve_t%C3%BCrkiye_ab_ili%C5%9Fkileri.pdf

http://tesev.org.tr/wpcontent/uploads/2015/11/Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf

<http://www.erdogantoprak.com.tr/dokuman/etoprakrapor08082017.pdf>

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/disisleri-bakani-davutoglundun-suriye-yaptirimlari-aciklamasi-19360440>

<http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/305.pdf>

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24822>

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24822>

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24822>

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24822>

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24822>

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas?kn=81&locale=tr>

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas?kn=81&locale=tr>

<https://socioecohistory.wordpress.com/2014/06/03/a-new-turkish-aggression-against-syria-ankara-suspends-pumping-euphrates-water/>

[https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/SerbestTic;jsessionid=SEV-dhJRK0fSGCQcOzGvZwhvx2zARPCxH0HndujJc22IEKN_mFIA!1508813998?_afLoop=30373218307635391&_afWindowMode=0&_afWindowId=null&_adf.ctrl-state=dil3d99rx_1#!%40%40%3F_afWindowId%3Dnull%26_afLoop%3D30373218307635391%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Ddil3d99rx_5\)](https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/SerbestTic;jsessionid=SEV-dhJRK0fSGCQcOzGvZwhvx2zARPCxH0HndujJc22IEKN_mFIA!1508813998?_afLoop=30373218307635391&_afWindowMode=0&_afWindowId=null&_adf.ctrl-state=dil3d99rx_1#!%40%40%3F_afWindowId%3Dnull%26_afLoop%3D30373218307635391%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Ddil3d99rx_5))

[https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Suriye/html-viewer-ulkeler;jsessionid=enF15uQJWre4-5kqlWvAahhm1vqjz-il7I68z7J4RBP8cFcy3Rt8!1791574833?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-160881&contentTitle=T%C3%BCrkiye%20ile%20Ticaret&_afLoop=30229622255156869&_afWindowMode=0&_afWindowId=null&_adf.ctrl-state=tfao5ylcr_1#!%40%40%3F_afWindowId%3Dnull%26_afLoop%3D30229622255156869%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160881%26contentTitle%3DT%25C3%25BCrkiye%2Bile%2BTicaret%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dtfao5ylcr_5\)](https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Suriye/html-viewer-ulkeler;jsessionid=enF15uQJWre4-5kqlWvAahhm1vqjz-il7I68z7J4RBP8cFcy3Rt8!1791574833?contentId=UCM%23dDocName%3AEK-160881&contentTitle=T%C3%BCrkiye%20ile%20Ticaret&_afLoop=30229622255156869&_afWindowMode=0&_afWindowId=null&_adf.ctrl-state=tfao5ylcr_1#!%40%40%3F_afWindowId%3Dnull%26_afLoop%3D30229622255156869%26contentId%3DUCM%2523dDocName%253AEK-160881%26contentTitle%3DT%25C3%25BCrkiye%2Bile%2BTicaret%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dtfao5ylcr_5)

<https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2012/11/27/girisimci-neden-basarisiz-olur>

<https://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/turkiyenin-yabanci-haritasi-aciklandi-istanbul-lider-2039147/>

<https://www.setav.org/ortadogudaki-bolgesel-aktorlerin-musul-politikalari>

<https://www.setav.org/ortadogudaki-bolgesel-aktorlerin-musul-politikalari>

<https://www.setav.org/ortadogudaki-bolgesel-aktorlerin-musul-politikalari>

<https://www.setav.org/ortadogudaki-bolgesel-aktorlerin-musul-politikalari>

<https://www.setav.org/ortadogudaki-bolgesel-aktorlerin-musul-politikalari>

EK

EK 1. Tez Orijinallik Raporu



SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	HİLAY YALÇIN
Öğrenci Numarası	151218103
Enstitü Anabilim Dalı	GİRİŞİMCİLİK VE YENİLİK YÖNETİMİ
Programı	GİRİŞİMCİLİK VE YENİLİK YÖNETİMİ
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	DR. ÖĞR. ÜYESİ ZÜLFÜKAR AYTAÇ KİŞMAN
Tez Başlığı (Türkçe)	Uluslararası Siyasi Krizlerin Türk Ekonomisi ve Türk Girişimciliğine Etkileri-Suriye Krizi Örneği

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 119 sayfalık kısmına ilişkin 11/07/2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 22'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç.
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

DR. ÖĞR. ÜYESİ ZÜLFÜKAR AYTAÇ KİŞMAN

Danışmanın Adı-Soyadı

(İmzası)

DR. ÖĞR. ÜYESİ ATILLA YÜCEL

Anabilim Dalı Başkanı

(İmzası)

Lisansüstü tezler, savunma öncesinde **intihal program raporu** ile birlikte enstitüye teslim edilir.

İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

ÖZGEÇMİŞ

12 Mart 1986 Diyarbakır’da doğdum. İlk, orta ve lise eğitimlerimi Diyarbakır’da tamamladım. Lisans eğitimimi Konya Selçuk Üniversitesi Fransız Dili Edebiyatı bölümünde tamamladım. 2010 yılında bölüm üçüncüsü olarak mezun oldum. Mezun olduktan sonra bir Alman firmasında Halkla İlişkiler ve Pazarlama Departmanlarında yaklaşık 5 yıl yöneticilik yaptım. Çalıştığım şirkette son 1 buçuk sene aynı zamanda lokal eğitimlik yaptım. Tüm şirket çalışanlarına hizmet kalitesini arttırmaya yönelik ve proaktif satış tekniklerini içeren eğitimler verdim. 2016 yılında Strasburg Üniversitesi Ekonomi ve Yenilik Yönetimi yüksek lisans programına kabul aldım. Çalıştığım şirketten istifa ederek Fransa’ya yerleştim. 2017 yılı Eylül ayında Türkiye’ye döndüm. Aralık 2017’de Ticaret Bakanlığı tarafından UR-GE (Uluslararası Rekabetin Geliştirilmesinin Desteklenmesi) Proje Uzmanı olarak Diyarbakır Organize Sanayi Bölgesinde görevlendirildim.

2014 yılında “Dezavantajlı Gençlerin İşsizlik Sorunu” konulu AB Projesi ile gençlik projeleri üzerine Fransa’da iki hafta süren formasyon yaptım.

2018 yılında proje fikrim ile başvuru yaptığım HAMDİ ULUKAYA GİRİŞİMCİLİK PROJESİ kapsamında New York’ta girişimcilik, e ticaret, pazarlama, iş geliştirme, zaman yönetimi, pazarlamada iletişimin önemi gibi konular ile ilgili eğitimler aldım.

Pazarlama, yöneticilik, liderlik, girişimcilik ile ilgili ulusal birçok seminere katılım sağladım.

Emek, zaman, vefa kavramlarına değer veriyorum...